

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa
Kodas 62103S130

JURGITA IGARYTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

LIETUVOS KREDITO UNIJŲ SISTEMINIO VYSTYMO SI PERSPEKTYVOS

Kaunas 2007

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

JURGITA IGARYTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

LIETUVOS KREDITO UNIJŲ SISTEMINIO VYSTYMO SI PERSPEKTYVOS

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2007

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS.....	6
1. KOOPERATINIŲ FINANSINIŲ INSTITUCIJŲ VAIDMUO IR JŲ SISTEMINIS VYSTYMASIS	9
1.1. Kooperatinių finansinių institucijų vieta bankinėje sistemoje ir jų veiklos ypatumai	9
1.1.1. Kooperatinių finansinių institucijų vieta bankinėje sistemoje	9
1.1.2. Kooperatinių finansinių institucijų veiklos ypatumai	13
1.2. Kooperatinių finansinių institucijų sistemų vystymasis.....	17
1.2.1. Kredito unijų vystymosi stadijos.....	17
1.2.2. Kooperatinių finansinių institucijų sistemų struktūra	21
2. KREDITO UNIJŲ IR KOOPERATINIŲ BANKŲ SISTEMŲ ANALIZĖ	25
2.1. Užsienio šalių kredito unijų ir kooperatinių bankų sistemų analizė.....	25
2.1.1. Kredito unijų ir kooperatinių bankų veikla užsienyje	25
2.1.2. Nyderlandų kooperatinių bankų ir Airijos bei Kanados kredito unijų veiklos rezultatų analizė.....	27
2.1.3. Nyderlandų kooperatinių bankų ir Airijos bei Kanados kredito unijų valdymo struktūrų analizė.....	32
2.2. Lietuvos kredito unijų sistemos analizė	35
2.2.1. Teisinis kredito unijų veiklos reguliavimas	35
2.2.2. Lietuvos kredito unijų sistemos struktūros analizė	39
2.2.3. Lietuvos kredito unijų ir komercinių bankų finansinių rezultatų lyginamoji analizė	44
3. LIETUVOS KREDITO UNIJŲ SISTEMOS STRATEGINIS VYSTYMASIS.....	48
3.1. Kredito unijų vadovų požiūrio į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi tyrimo metodikos aprašymas	48
3.2. Kredito unijų vadovų požiūrio į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi analizė	52
3.3. Lietuvos kredito unijų sistemos vystymosi perspektyvos ir rekomendacijos Lietuvos kredito unijų sistemos tobulinimui	62
IŠVADOS.....	66
SANTRAUKA (anglų kalba)	69
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	70
PRIEDAI	73

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Mikrofinansavimo veikla užsiimančios finansų institucijos.....	11
2 lentelė Kooperatinių bankų ir kredito unijų veiklos ypatumų palyginimas.....	17
3 lentelė Europos kooperatinių bankų asociacijai priklausančių kooperatinių bankų ir kredito unijų pagrindiniai rodikliai, 2005 m. pabaigoje.....	25
4 lentelė Narystės sąlygos Airijos, Kvebeko kredito unijose ir Nyderlandų kooperatiniuose bankuose.....	30
5 lentelė Vidutiniai aktyvai, tenkantys vienam nariui Rabobank, Desjardins ir Airijos kredito unijose.....	31
6 lentelė Desjardins grupės federacijos veiklos finansavimo būdai.....	34
7 lentelė LCKU priklausančių ir nepriklausančių kredito unijų vidutinių veiklos rodiklių palyginimas 2003-2006 m.....	42
8 lentelė Lietuvos kredito unijų SWOT analizė pagal LR finansų plėtotos strategiją.....	43
9 lentelė Lietuvos kredito unijų ir bankų indėlių, paskolų ir aktyvų pokytis 2000-2006 m.....	44
10 lentelė Lietuvos kredito unijų ir bankų indėlių, paskolų ir aktyvų procentinis pokytis 2000 - 2006 m.....	45
11 lentelė Kredito unijų vadovų apklauso anketos klausimų suskirstymas pagal tyrimo uždavinius.....	49
12 lentelė LCKU ir ALKU priklausančių kredito unijų pasiskirstymas pagal aktyvų dydį 2006 m. pabaigoje.....	51
13 lentelė Trys naudingiausios antro lygio organizacijų vykdomos funkcijos kredito unijų vadovų požiūriu pagal kredito unijų dydį.....	55
14 lentelė Trys mažiausiai naudingos antro lygio organizacijų vykdomos funkcijos kredito unijų vadovų požiūriu pagal kredito unijų dydį.....	55

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Indėlius priimančių įstaigų klasifikacija.....	9
2 pav. Bankų ir parabankų sistema pagal D.Ivaškevičių ir A.Sakalą.....	12
3 pav. Problemos, su kuriomis susiduria sudėtingos kooperatinės sistemos.....	21
4 pav. Kooperatinių finansinių institucijų sistemų klasifikacija.....	22
5 pav. Rabobank vietinių bankų bei jų skyrių šalyje ir užsienyje skaičius 1996-2006 m.....	27
6 pav. Desjardins grupės kredito unijų ir paslaugų centrų pokytis 2000-2006 m.....	28

7 pav. Kredito unijų skaičius Airijoje 2000-2006 m.....	28
8 pav. Rabobank bankų narių ir klientų pokytis 2000-2006 m.....	29
9 pav. Desjardins grupės kredito unijų narių pokytis 2000-2006 m.....	29
10 pav. Airijos kredito unijų narių pokytis 2000-2006 m.....	30
11 pav. Vidutiniai aktyvai, tenkantys vienam nariui (eurais), Rabobank, Desjardins ir Airijos kredito unijose.....	31
12 pav. Airijos kredito unijų judėjimo struktūra.....	33
13 pav. Kredito unijų skaičius Lietuvoje 1995-2006 m.....	36
14 pav. ALKU ir LCKU priklausančių kredito unijų narių skaičiaus augimas 1998-2006 m. pabaigoje.....	37
15 pav. Lietuvos kredito unijų sistema.....	40
16 pav. Lietuvos bankų indėlių, paskolų ir aktyvų procentinis pokytis 2000 - 2006 m.....	45
17 pav. Lietuvos kredito unijų indėlių, paskolų ir aktyvų procentinis pokytis 2000 - 2006 m.....	46
18 pav. Lietuvos kredito unijų ir bankų aktyvų gražos pokytis 2000 - 2006 m.....	46
19 pav. Lietuvos kredito unijų ir bankų specialiųjų atidėjinių pokytis 2000 - 2006 m.....	47
20 pav. Lietuvos kredito unijų antro lygio organizacijų vykdomų funkcijų naudingumas Lietuvos kredito unijų vadovų požiūriu (nuo 8,5 iki 10 balų).....	53
21 pav. Lietuvos kredito unijų antro lygio organizacijų vykdomų funkcijų naudingumas Lietuvos kredito unijų vadovų požiūriu (nuo 0 iki 8,49 balų).....	54
22 pav. Kredito unijų vadovų atsakymai į klausimą „Kuri organizacija, Jūsų nuomone, turėtų užsiimti bendros Lietuvos kredito unijų judėjimo strategijos formavimu?“.....	57
23 pav. Kredito unijų vadovų atsakymai į klausimą „Ar, Jūsų nuomone, yra žalinga kredito unijų tarpusavio konkurencija?“.....	59
24 pav. Kredito unijų vadovų atsakymai į klausimą „Kada turėtų būti atliekamas kredito unijų monitoringas ir inspektavimas?“.....	60
25 pav. Kredito unijų vadovų požiūris į LCKU biudžeto formavimą.....	61
26 pav. Kredito unijų vadovų požiūris į ALKU biudžeto formavimą.....	62

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ALKU	Asociacija Lietuvos kredito unijos
CUDA	Credit Unions Development Association
CKUĮ	Centrinės kredito unijos įstatymas
EACB	European Association of Cooperative Banks
ES	Europos Sąjunga
ICA	International Co-operative Alliance
ILCU	Irish League of Credit Unions
KUĮ	Kredito unijų įstatymas
KU	Kredito unija
LR	Lietuvos Respublika
LCCU	Lithuanian Central Credit Union
LCKU	Lietuvos Centrinė kredito unija
SF	Stabilizacijos fondas
UFCU	Ulster Federation of Credit Unions
WOCCU	World Council of Credit Unions

ĮVADAS

Pasaulyje egzistuoja gausybė kooperatinių finansinių institucijų sistemų ir jų valdymo modelių. Kiekvienoje šalyje veikiančios kooperatinės institucijos pasirenka savo vystymosi kryptį. Lietuvoje kredito unijos savo veiklą pradėjo 1995 metais su Kanados (Kvebeko provincijos) Desjardins kredito unijų judėjimo ekspertų ir užsienio donorų pagalba. Dėl šios priežasties Lietuvos kredito unijų veiklos teisinė bazė, sistemos modelis, kredito unijų vidinės procedūros didžiaja dalimi atitinka Desjardins kredito unijų (pranc. *caisses populaires*) sistemos modelį.

2002 m. pabaigoje buvo įsteigta Lietuvos Centrinė kredito unija (LCKU). Įsteigus Lietuvos Centrinę kredito uniją buvo sukurta dviejų lygių kredito unijų sistema, kuri įgalino plėtoti centralizacijos ir integracijos procesus Lietuvos kredito unijose. Kadangi su šiais procesais yra susijęs kredito unijų savarankiškumo mažėjimas, natūralu, kad kyla tam tikras pasipriešinimas iš kredito unijų vadovų pusės. Praėjus trims LCKU veiklos metams, kredito unijų vadovai pradėjo diskutuoti, ar dabar veikiantis kredito unijų sistemos modelis atitinka kredito unijų poreikius.

Panašūs kredito unijų sistemos vystymosi procesai vyksta ne tik Lietuvoje. Daugeliu atvejų, įvairiose šalyse veikiančios kredito unijos ir kitos kooperatinės finansinės institucijos susiduria su panašiomis vystymosi ir valdymo problemomis. Kiekvienai kredito unijų sistemai tenka atsakyti į klausimą, kaip jinais įsivaizduoja savo ateitį: ar kaip finansiškai stiprią, valdančią reikšmingą aktyvų dalį finansinę instituciją, ar kaip smulkią vietinės bendruomenės instituciją, kurios veiklos perspektyvos ateityje nėra aiškios. Siekiant išsamiau susipažinti su kredito unijų plėtros procesais, magistro baigiamajame darbe nagrinėjama ir sprendžiama kiekvienam kredito unijų judėjimui aktuali **tyrimo problema** – kredito unijų sisteminio vystymosi perspektyvos.

Apžvelgus magistro darbe nagrinėjamos problemos ištyrimą mokslinėje literatūroje, pastebima, kad Lietuvoje panašūs moksliniai tyrimai praktiškai nebuvo atliekami. Užsienio autoriai, nagrinėjantys kredito unijų veiklą, dažniau koncentruojasi ties pavienių kredito unijų valdymo klausimais, tačiau tyrimai kredito unijų sisteminio vystymosi klausimais nėra atliekami. Galima išskirti tris aktualiausias nagrinėjamai temai užsienio autorių atliktus tyrimus: 1) M. Desrochers ir K.P. Fischer (2005) atliktas kredito unijų sistemų efektyvumo tyrimas; 2) Ch. Ferguson ir D. McKillop (1997) kredito unijų sistemų vystymosi stadijų tyrimas ir 3) I. MacPherson (1999) atliktas kredito unijų vystymosi stadijų tyrimas.

Magistro baigiamajam darbui aktualiausias M. Desrochers ir K.P. Fischer atliktas kredito unijų sistemų efektyvumo tyrimas, kurio pagrindu buvo iškelta **tyrimo hipotezė**: Lietuvos kredito unijų sistema ilgalaikėje perspektyvoje išaugs į finansiškai stiprią ir reikšmingą Lietuvos rinkos dalį užimančią finansinę grupę. Siekiant patvirtinti tyrimo hipotezę, buvo iškeltas **tyrimo tikslas** - išsiaiškinti, kuris kredito unijų sistemos valdymo modelis labiau atitiktų Lietuvos kredito unijų

poreikius ir įvertinti, ar šis modelis leis išlaikyti Lietuvos kredito unijų sistemos konkurencingumą ateityje.

Tyrimo tikslui įgyvendinti buvo nustatyti tokie **tyrimo uždaviniai**:

- 1) išnagrinėti kooperatinių finansinių institucijų vietą bankinėje sistemoje ir jų veiklos ypatumus;
- 2) išnagrinėti kredito unijų ir kitų kooperatinių finansinių institucijų sisteminių vystymąsi nagrinėjančias teorijas;
- 3) išanalizuoti Nyderlanduose, Kanadoje (Kvebeke) ir Airijoje veikiančių kredito unijų bei kooperatinių bankų sistemas;
- 4) atlikti Lietuvos kredito unijų sistemos analizę;
- 5) ištirti antro lygio organizacijoms priklausančių Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi ateityje;
- 6) numatyti Lietuvos kredito unijų sistemos vystymosi perspektyvas ir pateikti rekomendacijas kredito unijų sistemos tobulinimui.

Tyrimo objektas – Lietuvos ir užsienio kredito unijų ir kitų kooperatinių finansinių institucijų sistemos. Darbe naudojami šie **tyrimo metodai**: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, teisės aktų ir kitų dokumentų analizė bei empirinio tyrimo metodas – anketinė apklausa. Empirinio tyrimo duomenys apdoroti aritmetinio vidurkio ir procentinio duomenų įvertinimo metodais.

Teorinėje dalyje aptariamas kooperatinių finansinių institucijų vaidmuo ir vieta bankinėje sistemoje, analizuojami kooperatinių finansinių institucijų veiklos ypatumai, nagrinėjamos kooperatinių finansinių institucijų vystymosi teorijos bei mokslinėje literatūroje pateikiamos kooperatinių finansinių institucijų sistemų klasifikacijos.

Analitinėje darbo dalyje nagrinėjamos Lietuvoje ir užsienyje veikiančios kredito unijų bei kooperatinių bankų sistemos: Nyderlandų kooperatiniai bankai Rabobank, Kanados Kvebeko provincijoje veikiančios Desjardins kredito unijos ir Airijos kredito unijos.

Rezultatų dalyje pateikiami ir analizuojami LCKU priklausančių kredito unijų vadovų požiūrio į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi ateityje tyrimo rezultatai. Šioje dalyje taip pat aptariamos Lietuvos kredito unijų sistemos strateginio vystymosi perspektyvos ir pateikiamos rekomendacijos sistemos tobulinimui ateityje pagal išvystytą kredito unijų sistemų pavyzdžius užsienio šalyse.

Magistro baigiamoji darbo apimtis - 72 puslapiai, darbe pateikiama 14 lentelių, 26 paveikslai, 15 priedų, darbe panaudotas 41 literatūros šaltinis. Pagrindinė naudota literatūra: mokslinės literatūros šaltiniai, konferencijų medžiaga, publikacijos spaudoje, Lietuvos ir užsienio

teisės aktai, Lietuvos Centrinės kredito unijos sukaupta statistinė informacija ir vidiniai dokumentai bei užsienio šalių kredito unijų interneto puslapiuose skelbiami duomenys ir kita informacija.

1. KOOPERATINIŲ FINANSINIŲ INSTITUCIJŲ VAIDMUO IR JŲ SISTEMINIS VYSTYMASIS

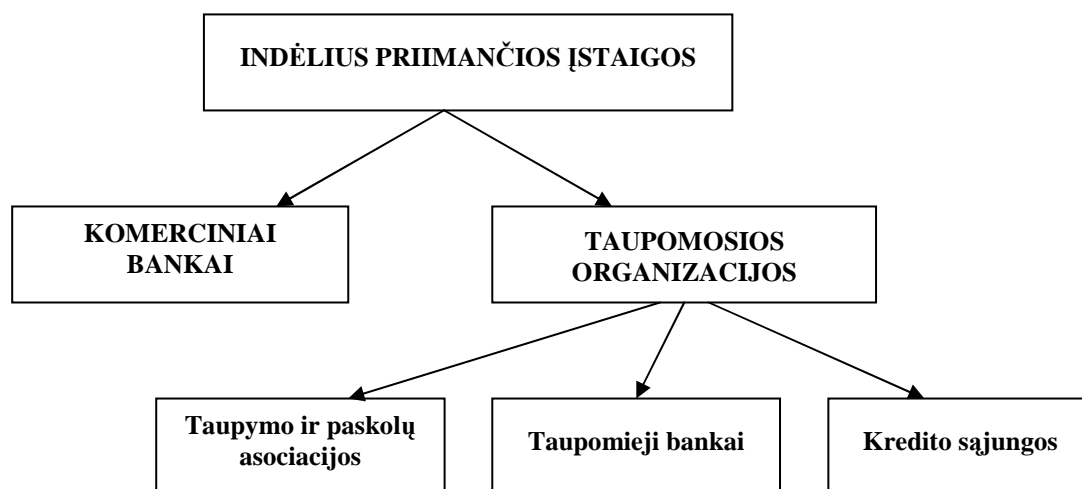
Šioje dalyje visų pirma bus aptartas kooperatinių finansinių institucijų vaidmuo ir vieta bankinėje sistemoje, analizuojami kooperatinių finansinių institucijų veiklos ypatumai ir skirtumai nuo kitų bankinėje veikloje dalyvaujančių institucijų. Antrame šios dalies skyriuje bus nagrinėjamos kooperatinių finansinių institucijų vystymosi teorijos ir mokslinėje literatūroje pateikiamos kooperatinių finansinių institucijų sistemų klasifikacijos.

1.1. Kooperatinių finansinių institucijų vieta bankinėje sistemoje ir jų veiklos ypatumai

1.1.1. Kooperatinių finansinių institucijų vieta bankinėje sistemoje

Šiai dienai šalia stambių, privačių komercinių bankų pasaulyje plačiai žinomos tokios kooperatinės finansinės institucijos, kaip Desjardins Group (Kanada), Rabobank (Nyderlandai), Credit Agricole (Prancūzija), BVR/DZ Bank (Vokietija), Banco di Credito Cooperativo (Italija), Okobank (Suomija) ir kt. Iš pirmo žvilgsnio šios finansų įstaigos nesiskiria nuo kitų bankinėje veikloje dalyvaujančių institucijų, tačiau analizuojant kooperatinių finansinių institucijų veiklą galima pastebėti jų esminius skirtumus nuo kitų depozitinių įstaigų.

Mokslinėje literatūroje kooperatinės finansinės institucijos išskiriamos kaip atskira įmonių rūšis, pasižyminti tam tikrais veiklos ypatumais. 1 paveiksle pateikta indėlius priimančių įstaigų klasifikacija pagal T. Mayer ir kt. (1995).

Šaltinis: sukurta autorės pagal MAYER, T. ir kt. Pinigai, bankai ir ekonomika, 1995, p. 100

1 pav. Indėlius priimančių įstaigų klasifikacija

Kaip matyti iš 1 paveikslo, T. Mayer ir kt. (1995) visas indėlius priimančias įstaigas skirsto į dvi rūšis: bankus ir taupomašias organizacijas. Skirtumai tarp bankų ir taupomųjų organizacijų nėra dideli. Prie taupomųjų organizacijų priskiriamos ir kredito sąjungos (angl. credit unions). Kaip nurodo T. Mayer ir kt., kredito unijos iš trijų taupomųjų organizacijų yra „mažiausia, bet sparčiausiai auganti rūšis“ (Mayer ir kt., 1995, p. 130). 1998 m. jų aktyvai JAV sudarė 112,6 milijardo dolerių ir buvo tris kartus didesni nei prieš 10 metų (ten pat).

Indėlius priimančios įstaigos literatūroje dar vadinamos depozitinėmis institucijomis. Kaip nurodo M.J. Gardner ir D.L. Mills, depozitinės institucijos priima indėlius iš fizinių ir juridinių asmenų ir, sukaupe reikiamus fondų šaltinius, teikia paskolas bei vykdo kitas finansines operacijas (Bartkus, Buškevičiūtė, 1994, p. 8). Depozitinėms institucijoms priskiriami komerciniai bankai, taupymo ir paskolų asociacijos, taupymo bankai, kredito unijos. E. Bartkus ir E. Buškevičiūtė (1994) šalia komercinių bankų išskiria ir atskirą bankų rūšį – kooperatinius bankus. Kaip nurodo šie autoriai, kooperatiniai bankai nuo komercinių bankų dažniausiai nesiskiria atliekamų operacijų pobūdžiu, tačiau skiriasi nuosavybės teisės ir kontrolės požiūriu (Bartkus, Buškevičiūtė, 1994).

Kaip rodo kooperatinių finansinių institucijų veiklos tyrimai, šios institucijos įvairiose pasaulio šalyse atlieka svarbų vaidmenį didinant gyventojų ir smulkių įmonių prieinamumą prie formalių finansinių paslaugų (Forster ir kt., 2003; Ritchie, 2007; Otero ir Rhyne, 1994; Robinson, 2001; kt.). Ši veikla teikiant smulkias finansines paslaugas literatūroje vadinama mikrofinansavimu. M.S. Robinson (2001) pateikia tokį mikrofinansavimo veiklos apibrėžimą: „Mikrofinansavimas reiškia smulkias finansines paslaugas, pirmiausiai kreditavimo ir taupymo, kurios teikiamos žmonėms, užsiimantiems ūkininkavimu, žuvininkyste, gyvulininkyste; turintiems smulkias ir mikroįmones,, gaunantiems pajamas iš mažų žemės plotų, transporto priemonių ir kt. nuomos, ir kitiems individams bei jų grupėms vietiniame lygyje tiek kaimuose, tiek miestuose besivystančiose šalyse“ (M.S. Robinson, 2001, p. 9). M.S. Robinson pažymi, kad apie 90 proc. žmonių besivystančiose šalyse neturi priėjimo prie finansinių paslaugų ir mikrofinansavimas yra viena iš svarbiausių priemonių, padedančių gerinti šių žmonių ekonominę ir finansinę situaciją (ten pat).

S. Forster ir kt. (2003) atlikto mikrofinansavimo veiklos Centro ir Rytų Europos bei NIS šalyse tyrimo ataskaitoje pristatomi du literatūroje ir praktikoje vyraujantys požiūriai į mikrofinansavimo veiklą. Pirmojo požiūrio atstovai teigia, kad mikrofinansinės paslaugos gali būti teikiamos tik vargšams, tuo tarpu antrojo požiūrio atstovai teigia, kad mikrofinansavimo veikla turi apimti visus asmenis, kurie neturi galimybės pasinaudoti pagrindinėmis finansinėmis paslaugomis, nes bankų požiūriu jiems negali būti teikiamos bankinės paslaugos (S. Forster ir kt., 2003). Šiame magistro baigiamajame darbe siūloma vadovautis antruoju požiūriu, nes jis labiau atitinka finansų sektoriaus būklę Europos Sąjungos ir kitose šalyse.

Pagal tai, kokios finansų įstaigos dalyvauja mikrofinansavimo veikloje, S. Forster ir kt. (2003) jas skirsto į 4 grupes: kredito unijos, nevyriausybines mikrofinansų institucijas, komerciniai bankai ir specializuoti mikrofinansų bankai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Mikrofinansavimo veikla užsiimančios finansų institucijos

Kredito unijos	Nevyriausybines mikrofinansų institucijos	Komerciniai bankai	Specializuoti mikrofinansų bankai
Narių valdomos ir kontroliuojamos institucijos, kurios turi teisę priimti indėlius tik iš savo narių.	Pelno nesiekiančios nevyriausybines organizacijos (įvairios asociacijos ir fondai), kurios specializuojasi teikdamos paskolas savarankiškai dirbantiems asmenims ir mikroįmonėms. Šios institucijos neturi teisės priimti indėlių.	Komerciniai bankai, kurie teikia specialias kreditavimo paslaugas mikroįmonėms ir smulkioms įmonėms. Šios paslaugos dažniausiai teikiamos per specialias programas. Pavyzdžiui, CEE ir NIS šalyse pasinaudodamas išvystytu komercinių bankų tinklu tokias programas vykdo Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas.	Pilnai reguliuojami, pelno siekiantys komerciniai bankai, kurie specializuojasi mikrofinansinėse paslaugose. Dažnai vadinami „žaliaisiais“ bankais.

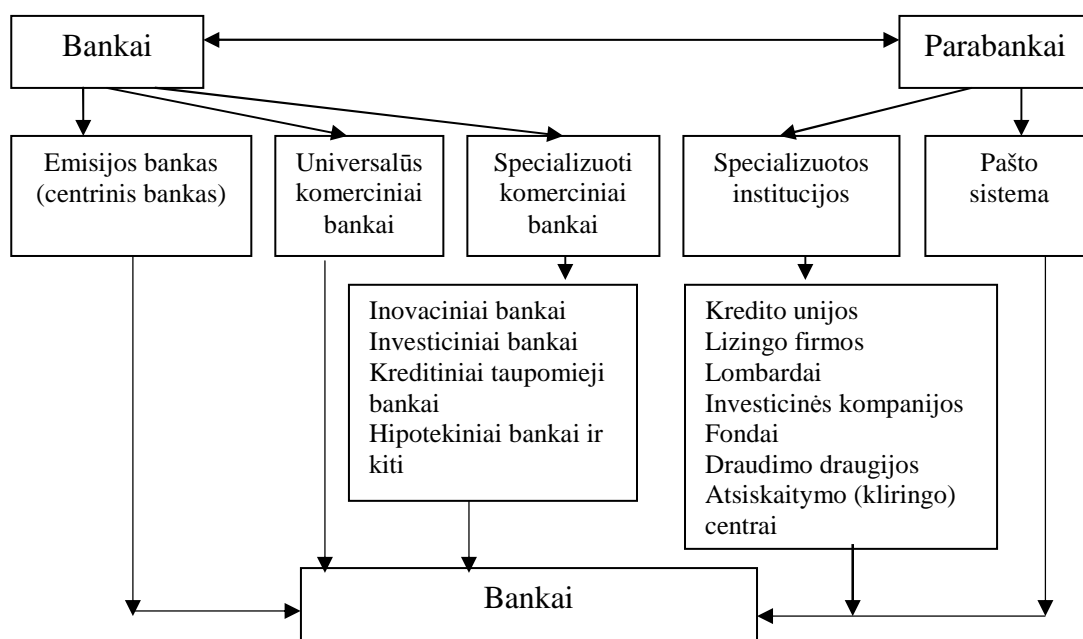
Šaltinis: sudaryta autorės pagal FORSTER, S. ir kt. The State of Microfinance in Central and Eastern Europe and the New Independent States, 2003, p. 32-35

A. Ritchie (2007) Pasaulio banko užsakymu atlikto bendruomeninių finansinių organizacijų veiklos tyrimo ataskaitoje pateikia išsamią visame pasaulyje veikiančių mikrofinansinių paslaugų teikėjų tipologiją (žr. 1 priedą). Iš A. Ritchie (2007) pateikiamos mikrofinansinių institucijų tipologijos matyti, kad pasaulyje egzistuoja daugybė finansinių institucijų, kurios užsiima mikrofinansavimo veikla. Kaip atskira finansinių institucijų rūšis šioje tipologijoje išskiriamos ir kooperatinės finansinės institucijos (kooperatiniai bankai, kredito unijos ir kt.) (Ritchie, 2007).

Lietuvių autoriai D. Ivaškevičius ir A. Sakalas (1997) visas kreditavimo veikloje dalyvaujančias institucijas siūlo skirstyti į bankus ir parabankus, t.y. artimas bankams, kvazibankines institucijas (žr. 2 pav.) (Ivaškevičius, Sakalas, 1997, p. 13). Parabankinės institucijos atlieka vieną ar kelias banko operacijas. Tai yra specializuotos institucijos, kurios kuriamos tada, kai bankams draudžiama užsiimti tam tikra veikla arba bankų sistema operatyviai nesureaguoja į naujų veiklos sričių atsiradimą ir palieka laisvas nišas kitoms institucijoms (Ivaškevičius, Sakalas, 1997, p. 14).

Kaip teigia D. Ivaškevičius ir A. Sakalas, skirtumas tarp bankų ir parabankų yra labai sąlyginis, kurį nulemia priimti įstatymai: vienoje šalyje tam tikra veikla priskiriama bankams, kitose – ne. 2 paveiksle pateikta bankų ir parabankų klasifikavimo schema iš dalies atspindi ir situaciją Lietuvoje. Šioje schemoje pavaizduotos ir tokios institucijos, kurių veikla Lietuvoje nėra paplitusi, tačiau kitose užsienio šalyse jos plačiai veikia (Ivaškevičius, Sakalas, 1997). Tokią pačią

kredito įstaigų klasifikaciją naudoja ir V. Aleknevičienė (2004), kuri visas Lietuvoje veikiančias kredito įstaigas skirsto į bankus ir nebankinės institucijas (parabankus), kredito unijas priskirdama parabankams (Aleknevičienė, 2004, p. 167).

Šaltinis: IVAŠKEVIČIUS, D.; SAKALAS, A. Bankų vadyba, 1997, p. 13

2 pav. Bankų ir parabankų sistema pagal D.Ivaškevičių ir A.Sakalą

E.A. Buškevičiūtė ir K. Šinkūnienė (2002) visas finansinio tarpininkavimo sistemoje dalyvaujančias institucijas skirsto į piniginio ir kito tarpininkavimo institucijas, draudimo įmones ir pagalbine veikla užsiimančias institucijas. Kredito unijas, kaip ir bankus, E.A. Buškevičiūtė ir K. Šinkūnienė priskiria prie piniginio tarpininkavimo institucijų.

Lyginant užsienio ir lietuvių autorių pateikiamas bankinėje veikloje dalyvaujančių institucijų klasifikacijas matyti, kad tiek užsienio, tiek lietuvių autoriai paprastai išskiria kredito unijas kaip atskirą finansinių institucijų rūšį. Kooperatinių bankų ir kredito unijų veiklos skirtumai bei ypatumai lietuvių mokslinėje literatūroje praktiškai nebuvo nagrinėjami, išskyrus D. Kaupelytės (2002, 2003) atliktus tyrimus. Tai iš esmės galima paaiškinti tuo, kad Lietuvoje nėra veikiančių kooperatinių bankų (tik kredito unijos).

Šiai dienai kooperatinės finansinės institucijos yra plačiai paplitę pasaulyje. Praktikoje ir teorinėje literatūroje kredito kooperatyvai vadinami labai įvairiai: kredito unijomis, kredito sąjungomis ar draugijomis, kooperatiniais bankais, kredito kooperatyvais, finansiniais kooperatyvais ir pan., tačiau iš esmės kiekviena kooperatinė finansinė institucija pasižymi bendrais kooperatinėms institucijoms būdingais bruožais. Kooperatinės finansinės institucijos savo veikloje vadovaujasi kooperatiniais principais, tokiais kaip: savanoriška ir atvira narystė, demokratinis

valdymas, ekonominis narių dalyvavimas kapitale, kooperacija tarp kooperatyvų ir pan. (ICA, 1995).

Europoje labiausiai paplitę šios kooperatinių finansinių institucijų formos: kooperatiniai bankai ir kredito unijos. Kredito unijos yra narių valdomos, savanoriškos, savitarpio pagalbos, demokratinės, kooperatinės finansinės institucijos, kurios teikia finansines paslaugas savo nariams (McKillop ir kt., 2006, p. 2; Lee, 1990, p. 1). Tradiciškai kredito unijos buvo suvokiamos kaip institucijos, kurios tenkina finansiškai silpnesnių individų ir bendruomenių finansinius poreikius. Tačiau sėkmingas kredito unijų judėjimas pasižymi tuo, kad kai unijos veikla subręsta, ji pradeda teikti paslaugas įvairias pajamas gaunančioms asmenų grupėms (McKillop ir kt., 2006, p. 11).

1.1.2. Kooperatinių finansinių institucijų veiklos ypatumai

Siekiant suprasti kooperatinių finansinių institucijų sėkmės fenomeną, būtina išanalizuoti jų atsiradimo priežastis, kapitalo formavimo pagrindus, valdymo struktūrą ir pagrindinius veiklos principus.

Kredito kooperatyvų atsiradimo priežastys. Kredito kooperatyvai turi itin galias veiklos tradicijas Vakarų Europoje. Kredito kooperacijos idėja gimė Vokietijoje XIX a. viduryje (McKillop ir kt., 2006, p. 29). Tuo metu buvo itin palankios ekonominės sąlygos kooperatyvų veiklai plėtoti. Besikurianti bankų sistema buvo orientuota į pramonę, stambų verslą ir investicijas, bankai negalėjo ir nenorėjo teikti paslaugų bei paskolų pavienių žmonių ar šeimų, ypač neturtingųjų, finansiniams poreikiams tenkinti. Iš kitos pusės, neformaliame skolinimosi sektoriuje vyravo palūkanų lupikavimas ir dažnai paimta paskola tapdavo dar didesnio skurdo priežastimi (Gruodis, 1998).

Pirmąją kooperatinę bendriją Vokietijos mieste Hedersdorfe įkūrė F.W.Raiffeisen'as, kurios veiklos principas buvo pagrįstas turtingųjų miestiečių parama neturtingiesiems per kreditų teikimą. Laikui bėgant šį principą reikėjo keisti, nes žmonės netaupydami gaudavo paskolas ir dėl šios priežasties gauti pinigai dažnai buvo naudojami neatsakingai, todėl draugija tapo nepatraukli turtingiesiems miestiečiams. Susidūręs su šiais sunkumais, F.W.Raiffeisen'as toliau plėtojo savitarpio pagalbos ir kooperacijos idėją ir 1864 metais Hedersdorfe įsteigė kredito kooperatyvą pagal principus, kurie galioja ir iki šių dienų. Šio kooperatyvo tikslas buvo padėti vietiniams ūkininkams įsigyti žemės ūkio įrangos, galvijų ir kt. (Gruodis, 1998).

Beveik tuo pat metu Šiaurės Vokietijoje gimė panašus kredito kooperatyvų judėjimas, įsteigtas H.Schultze-Delitzsch'o. 1850 metais jis įsteigė kooperatinę kredito draugiją, kuri vėliau buvo pavadinta „liaudies banku“ (vok. *Volksbanken*). Raiffeiseno tipo kredito kooperatyvai pradžioje dirbo daugiausia žemės ūkio sektoriuje, tuo tarpu Volksbanken tipo kooperatyvai veikė

miestuose, teikdami paslaugas darbininkams, amatininkams, smulkiems verslininkams (McKillop ir kt., 2006). Metams bėgant abi organizacijos pradėjo bendradarbiauti ir 1876 metais buvo įkurtas pirmasis kredito unijų centrinis bankas, o metais vėliau - kredito unijų federacija (Gruodis, 1998).

Kredito kooperacijos idėja sparčiai paplito daugelyje šalių: Italijoje, Olandijoje, Austrijoje, Prancūzijoje, Kanadoje, JAV ir kitur (McKillop ir kt., 2006). Kredito kooperatyvų judėjimas Lietuvoje atsirado beveik tuo pat metu kaip ir Vakarų Europoje - XIX amžiaus pabaigoje. Pirmasis kredito kooperatyvas buvo įsteigtas 1871 metais Pabiržėje ir vadinosi „Taupmenų skolinimosi bendrovė“ (Terleckas, 1998). Nepriklausomoje Lietuvoje kredito kooperatyvai pradėjo steigtis 1919 metų antroje pusėje (Terleckas, 2000). 1938 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 314 kooperatyvų, kuriems priklausė virš 117 tūkst. narių, o kooperatyvų turtas siekė 85 mln. litų (ten pat). Po Antrojo pasaulinio karo kredito unijos Lietuvoje nustojo veikę, nes jų turtas buvo nacionalizuotas.

Narystė. Svarbiausias kooperatinių finansinių institucijų bruožas, skiriantis jas nuo kitų finansine veikla užsiimančių organizacijų, yra narystė (Cuevas, Fischer, 2006). Kooperatinių finansinių institucijų paslaugos dažniausiai teikiamos tik jų nariams. Kadangi kiekvieno kooperatyvo pagrindinis tikslas yra patenkinti narių poreikius, finansiniai kooperatyvai kuriami siekiant patenkinti finansinius narių poreikius. Analizuojant kooperatines finansines institucijas narystės aspektu, galima pasakyti, kad iš esmės skiriasi kooperatinių bankų ir kredito unijų narystės sąlygos.

Kredito unijų nariais gali tapti tik tie asmenys, kurie atitinka tam tikrą narystės kriterijų. Narystės kriterijai gali būti kelių rūšių: priklausymas tam tikrai profesijai, darbas toje pačioje įmonėje ar organizacijoje, priklausymas tam tikrai asociacijai ar draugijai, gyvenimas toje pačioje teritorijoje. Detalūs narystės kriterijai yra įtvirtinami nacionaliniuose teisės aktuose (WOCCU, 2004). Priklausymas tai pačiai bendruomenei sumažina kredito unijų suteikiamų paskolų riziką, kadangi kredito unijų nariai vienas kitą pažįsta ir gali lengviau įvertinti vienas kito skolinimosi galimybes (McKillop ir kt., 2006, p. 2).

Kooperatiniuose bankuose narystės sąlygos yra žymiai paprastesnės. Nariu gali tapti kiekvienas asmuo, kurio gyvenamoji vieta yra kooperatinio banko veiklos teritorijoje. Kooperatinių bankų paslaugos gali būti teikiamos ne tik nariams, bet ir kitiems klientams, tačiau dėl to narystės reikšmė kooperatinių bankų veikloje nesumažėja. Nariai yra pirmo lygmens kooperatinių bankų savininkai ir kontroliuoja kooperatinių bankų politiką bei valdymą (EACB, 2006).

Kapitalo formavimas ir pelno maksimizavimas. Kooperatinių finansinių institucijų kapitalas skirtingai nuo akcinio kapitalo pagrindu veikiančių bendrovių yra formuojamas iš pajinių įnašų. Kooperatiniai bankai ir kredito unijos veikia kaip kooperatinės bendrovės, todėl kiekvienas narys privalo įsigyti pajų ir tapti to kooperatinio banko ar tos kredito unijos, į kurią stoja,

savininku. Nario įsigytas pajus jam suteikia teisę balsuoti visuotiniame narių susirinkime ir būti renkamam į valdymo bei kontrolės organus (ICA, 1995).

Kitas kooperatinių finansinių institucijų kapitalo ypatumas yra tas, kad nariai paprastai gauna gana riboto dydžio kompensacijas (dividendus) už dalyvavimą kooperatyvo kapitale arba iš viso jų negauna. Kadangi kooperatyvai turi ribotas galimybes didinti savo kapitalą iš pajinių įnašų, pagrindinė kooperatyvo kapitalo didinimo priemonė yra rezervų kaupimas. Dėl šios priežasties uždirbtas pelnas dažniausiai skiriamas į rezervus, kurie negali būti išdalinti. Pelnas taip pat gali būti išmokamas apyvartai proporcingomis išmokomis arba panaudojamas bendriems tikslams, kuriuos patvirtina nariai (ICA, 1995).

Pagrindinė charakteristika, skirianti kooperatinės formos organizaciją nuo kito verslo formos organizacijų, yra ta, kad kooperatyvai nesiekia maksimizuoti savo pelno (McKillop ir kt., 2006 p. 2). Skirtingai nuo komercinių bankų, kredito unijos ar kooperatiniai bankai nesiekia pelno tam, kad jis būtų paskirstytas dividendų forma. Pelnas kooperatinėms finansinėms institucijoms reikalingas tik tam, kad kaupti rezervus ir didinti kapitalą, kuris yra būtinas kiekvienai finansinei institucijai.

Kaip nurodo D. McKillop ir kt., vis dėlto reikia pripažinti, kad tiek kredito unijos, tiek kooperatiniai bankai visų pirma yra finansinės institucijos, kurios priima indėlius (ar pajus) ir teikia paskolas (McKillop ir kt., 2006, p. 3). Šiuo požiūriu jos yra panašios į komercinius bankus. Tačiau komerciniuose bankuose yra pastovus konfliktas tarp klientų, t.y. indėlininkų bei skolininkų, ir savininkų, t.y. akcininkų. Klientai nori gauti finansines paslaugas konkurencingomis kainomis, o savininkai nori gauti kuo didesnę grąžą nuo investuoto kapitalo. Komercinių bankų literatūroje yra neginčijamai įrodyta, kad komerciniai bankai siekia maksimizuoti savo pelną ir jų prioritetas yra savininkų, o ne klientų gerovė. Kadangi kredito unijos dirba tik su savo nariais, yra išlaikoma pusiausvyra tarp savininkų ir klientų interesų, todėl kredito unijos siekia užtikrinti savo narių gerovę kaip klientų, o ne kaip savininkų (cit. Taylor, 1977, McKillop ir kt., 2006, p. 3).

Pažymėtina, kad kredito unijos daugeliu atvejų turi sukauptę mažesnę kapitalą nei kooperatiniai bankai, nes įstatymais kredito unijoms nustatomi mažesni kapitalo reikalavimai (WOCCU, 2004).

Valdymo struktūra. Tradicinę kredito unijos valdymo struktūrą sudaro šie renkami valdymo organai: valdyba, stebėtojų taryba, paskolų komitetas, revizorius, kurie dažniausiai dirba visuomeniniais pagrindais ir jų darbas nėra apmokamas. (Lee, 1990, p.2-3). Kooperatinio banko valdymo struktūrą paprastai sudaro visuotinis narių susirinkimas ir narių renkama valdyba arba visuotinis narių susirinkimas, narių renkama valdyba ir narių renkama stebėtojų taryba. Skirtingai nuo kredito unijų kooperatiniuose bankuose valdybų ir stebėtojų tarybų nariai dažniausiai yra samdomi darbuotojai (EACB, 2006).

Svarbus kooperatinių finansinių institucijų nuo kitų formų finansinių institucijų yra tas, kad nariai visuotiniame narių susirinkime turi lygias balsavimo teises, t.y. taikomas kooperatinis principas „vienas narys – vienas balsas“ (ICA, 1995). Tai reiškia, kad nariai gali dalyvauti sprendimų priėmimo bei kredito unijos valdyme nepriklausomai nuo jų kapitalo dalies kredito unijoje. Šis principas išlaikomas ir renkamų valdymo organų darbe, pavyzdžiui, balsuojant valdybos nariams kiekvienas valdybos narys turi vieną balsą (EACB, 2006).

Paprastai kooperatinių bankų sistemas, o kai kuriose šalyse ir kredito unijų, sudaro kelių lygių struktūra (Kaupelytė, 2002). Ilgainiui augant kooperatinių finansinių institucijų skaičiui, jos pradeda vienytis į junginius, kurie gina ir atstovauja jų interesus: asociacijas, federacijas, lygas, konfederacijas ir pan.. Šios antro ar trečio lygmens organizacijos atstovauja kooperatinių finansinių institucijų interesus valstybės mastu, teikia joms mokymo, konsultacijų ir techninės pagalbos paslaugas. Kai kuriose šalyse antro arba trečio lygmens organizacijos taip pat atlieka kredito unijų veiklos priežiūros, laisvų lėšų perskolinimo ir kitas finansines funkcijas (Lee, 1990, p.6).

Paslaugos. Kooperatinės finansinės institucijos paprastai nesiskiria savo teikiamų paslaugų ir atliekamų operacijų pobūdžiu nuo kitų bankinių institucijų. Kooperatiniai bankai teikia visas finansines paslaugas, tačiau dažnai kooperatiniai bankai specializuojasi teikdami paslaugas smulkioms ir vidutinėms įmonėms, kaimo vietovių ir provincijos gyventojams (Bartkus, Buškevičiūtė, 1994). Kredito unijos, kurios iš prigimties yra smulkesnės institucijos, dažnai teikia tik pagrindines bankines paslaugas savo nariams: indėlių priėmimas ir paskolų teikimas. Kredito unijos egzistuoja greta bankinio sektoriaus ir orientuojasi į vidutinės arba žemesnės nei vidutinės pajamas turinčius žmones, kurie mažiau domina komercinius bankus, besiorientuojančius į komercinį sektorių. Mažiau išsivysčiusiose šalyse gyventojams šios paskolos yra ypatingai svarbios, nes dažniausiai tai būna vienintelis skolinimosi šaltinis.

Išsivysčiusiose šalyse, kuriose kredito unijos yra išaugę iki kooperatinių bankų lygmens, kooperatiniai bankai yra lygiaverčiai komercinių bankų konkurentai ir teikia visas finansines paslaugas savo nariams kaip ir kiti komerciniai bankai, o suteikiamų paskolų paskirtis, dydžiai ir sąlygos praktiškai nesiskiria (EACB, 2005). Vienas esminis skirtumas tarp kooperatinių bankų ir kredito unijų paslaugų teikime yra tas, kad paslaugas kredito unijos gali teikti tik savo nariams, bet ir išoriniams klientams. Dažnai augant kredito unijoms jų aptarnaujamų narių ratas plėtėja, universalėja teikiamos paslaugos, didėja kapitalas ir jos perauga į kooperatinius bankus. Kadangi kooperatiniai bankai turi didesnę kapitalą nei kredito unijos, jiems įstatymais suteikiamos teisės aptarnauti ir klientus, neturinčius narystės ryšių su kooperatiniu banku.

2 lentelėje pateiktas kredito unijų ir kooperatinių bankų pagrindinių veiklos ypatumų palyginimas. Iš šios lentelės matyti, kad nors iš pirmo žvilgsnio kredito unijų ir kooperatinių bankų

veikla yra gana panaši, tačiau yra ir nemažai veiklos skirtumų, kuriuos sąlygoja skirtingas kredito unijų bei kooperatinių bankų išsivystymo lygis. Plačiau šie skirtumai bus aptarti 1.2 skyriuje.

2 lentelė

Kooperatinių bankų ir kredito unijų veiklos ypatumų palyginimas

Kredito unijos	Kooperatiniai bankai
Turi viešąjį tikslą, kadangi pirmiausiai teikia finansines paslaugas žmonėms, kurie turi mažus finansinius išteklius.	Turi tikslą pirmiausiai patenkinti narių, kurie yra kooperatinio banko savininkai, poreikius.
Nariais gali būti tik tie asmenys, kuriuos vienija tam tikras narystės kriterijus.	Nariais gali būti asmenys, gyvenantys kooperatinio banko veiklos teritorijoje.
Turi valdymo struktūrą, pagrįstą principu „vienas narys – vienas balsas“.	Turi valdymo struktūrą, pagrįstą principu „vienas narys – vienas balsas“.
Savo veikloje nesiekia maksimizuoti pelno. Uždirbtas pelnas dažniausiai panaudojamas rezervų didinimui.	Savo veikloje nesiekia maksimizuoti pelno. Uždirbtas pelnas dažniausiai panaudojamas rezervų didinimui.
Taikomi mažesni kapitalo reikalavimai.	Kapitalo reikalavimai taikomi kaip ir kitiems komerciniams bankams.
Valdymo organų nariai dirba kaip savanoriai.	Valdymo organų nariai yra samdomi.
Kredito unijų interesus atstovauja įkurtos visuomeninės organizacijos.	Kooperatiniai bankai turi gerai išvystytas kelių lygių struktūras, kuriose įsteigtos centrinės institucijos atlieka centrinio banko funkcijas savo nariams bankams.

Šaltinis: sudaryta autorės

1.2. Kooperatinių finansinių institucijų sistemų vystymasis

1.2.1. Kredito unijų vystymosi stadijos

Analizuojant kredito unijų ir kooperatinių bankų veiklą įvairiose šalyse matyti, kad veikiančios kredito unijos ir kooperatiniai bankai yra skirtinguose išsivystymo lygiuose ir tai įtakoja jų veiklos sąlygas. Šiame skyriuje bus išanalizuotos dvi pagrindines mokslinėje literatūroje pateikiamos kredito unijų vystymosi stadijų klasifikacijos.

1997 metais Ch. Ferguson ir D. McKillop išskyrė tris kredito unijų sistemų vystymosi stadijas: 1) pradinio lygio kredito unijų sistema (*angl. nascent industry*), 2) pereinamojo periodo kredito unijų sistema (*angl. transition industry*) ir 3) subrendusi kredito unijų sistema (*angl. mature industry*) (Ferguson ir kt., 2002) (žr. 2 priedą).

Pradinio lygio kredito unijų sistema. Šiai kredito unijų vystymosi stadijai priskiriamos mažą turtą valdančios kredito unijos. Paprastai jų veikla būna griežtai reguliuojama, įstatymuose nustatomos griežtos narystės sąlygos. Kai kuriose šalyse kredito unijos pradeda veiklą neturėdamos savo veiklą reglamentuojančio įstatymo. Pradinei kredito unijų vystymosi stadijai būdinga tai, kad kredito unijose skiriamas didelis dėmesys savanoriškam kredito unijos valdymo organų narių darbui, pabrėžiama savitarpio idealų svarba. Kredito unijos teikia paprastas ir nediversifikuotas finansines paslaugas silpnesnėms ir vargingesnėms visuomenės grupėms. (Ferguson ir kt., 2002).

Pereinamojo periodo kredito unijų sistema. Šiai kredito unijų vystymosi stadijai būdingas didelis valdomas turtas, pradedamos diversifikuoti kredito unijos paslaugos, kredito unijų veikloje akcentuojamas augimas ir veiklos efektyvumas. Plečiantis kredito unijų veiklos apimtims atitinkamai keičiamas įstatyminis reguliavimas, lengvinamos narystės sąlygos kredito unijose. Didėjant kredito unijų operacijų mastui ir sudėtingumui, kredito unijų darbuotojai ir valdymo organų nariai siekia profesionalumo, mažėja savanoriškais pagrindais dirbančių valdymo organų narių. Pereinamojo periodo kredito unijų vystymosi stadijoje kredito unijoms išskyla poreikis centralizuotų paslaugų teikimui, todėl pradedamos steigti antro lygio finansinės institucijos (pvz., centrinės kredito unijos) (Ferguson ir kt., 2002).

Subrendusi kredito unijų sistema. Aukščiausiai kredito unijų išsivystymo stadijai būdingas didelis valdomas turtas, gerai išvystytos elektroninės technologijos, profesionali vadyba, griežtas finansinių operacijų valdymas, gerai išvystytos centrinės institucijos paslaugos. Šioje stadijoje kredito unijos veikia konkurencingoje aplinkoje, jų teikiamos paslaugos ir produktai atitinka rinkos kainas, kredito unijos dalyvauja indėlių draudimo sistemoje. Kadangi kredito unijų veikla panašėja į bankų veiklą, šioje išsivystymo stadijoje pastebimi kredito unijų dereguliavimo procesai, lengvinamos narystės sąlygos kredito unijose. Subrendusios kredito unijų sistemos pasižymi ekonominiu savarankiškumu, todėl yra užtikrinamas jų veiklos tęstinumas ilgame laikotarpyje. Šiai kredito unijų išsivystymo stadijai priskiriamos Australijos, JAV ir Kanados kredito unijos bei Italijoje, Nyderlanduose, Suomijoje ir Vokietijoje, veikiantys kooperatiniai bankai (Ferguson ir kt., 2002).

Kaip teigia D. McKillop ir kt. (2006) nors visų kredito unijų judėjimai turi tendenciją vystytis nuo pradinio lygio sistemos iki subrendusio lygio sistemos, tačiau nėra garantijų, kad vienos ar kitos šalies kredito unijų sistema pasieks aukščiausią išsivystymo lygį ir taps subrendusia kredito unijų sistema (McKillop ir kt., 2006, p. 376). Kaip pavyzdį autoriai pateikia Airijos ir Didžiosios Britanijos kredito unijų judėjimus. Šiai dienai Airijos kredito unijų judėjimas yra užstrigęs antroje vystymosi stadijoje, o Didžiosios Britanijos – pirmoje vystymosi stadijoje. Didžiojoje Britanijoje kredito unijos taip ir neišaugo į stiprias ir savarankiškas finansines institucijas, nes jos tradiciškai buvo pozicionuojamos kaip finansinės institucijos vargšams ir ilgainiui „neatsikratė“ šio įvaizdžio (McKillop ir kt., 2006, p. 12-13). Šiuo metu Didžiosios Britanijos kredito unijų nariais yra mažiau kaip 1 proc. ekonomiškai aktyvių gyventojų. Situacija Airijos kredito unijų judėjime palyginus su Didžiąja Britanija yra žymiai geresnė, tačiau ir čia kredito unijos susiduria su vystymosi problemomis, kurios trukdo Airijos kredito unijoms pereiti į trečiąją vystymosi stadiją. Pagrindinė problema, su kuria susidūrė Airijos kredito unijų judėjimas, buvo nesėkmingas Airijos kredito unijų lygos (ILCU) bandymas suvienodinti visų kredito unijų informacines sistemas ir įdiegti vieną bendrą informacinę sistemą. Nesėkmingas projekto

įgyvendinimas lėmė tai, kad šiai dienai Airijos kredito unijos turi ribotas galimybes teikti modernias elektronines paslaugas. Be to, tai suskaldė Airijos kredito unijų judėjimą, nes didžiosios kredito unijos nusprendė įkurti savarankišką kredito unijų interesus atstovaujančią organizaciją (CUDA) (ten pat).

I. MacPherson (1999) taip pat išskiria tris kredito unijų vystymosi stadijas: 1) formavimosi stadiją; 2) nacionalinę stadiją ir 3) tarptautinę stadiją (McCarthy ir kt., 2001). Kredito unijų **formavimosi stadijai** būdinga tai, kad šioje stadijoje esančioms institucijoms būtina išorinė parama, mokymai, visuomenės švietimas ir informavimas. Kredito unijų ar kitų kooperatinių finansinių institucijų vystymasis labai priklauso nuo remiančių institucijų (fondų, kitų kooperatyvų, įvairių visuomeninių organizacijų). Labai svarbu šioje stadijoje sukurti gerą įstatyminę bazę, kuri užtikrintų tolimesnį kooperatinių finansinių institucijų vystymąsi (ten pat).

Antroje vystymosi stadijoje (**nacionalinėje stadijoje**), kooperatinės institucijos pradeda kurti jų interesus atstovaujančias regionines arba valstybės lygmens institucijas. Antro ir trečio kooperatinio lygmens organizacijų atsiradimo būtinybę sąlygoja sudėtingesnė ir rizikingesnė skolinimo veikla, nauji finansiniai produktai, sudėtingos rinkodaros kampanijos bei augantis poreikis informacinėms technologijoms. Šioje vystymosi stadijoje sprendžiami tokie klausimai, kaip antro ir trečio lygmens organizacijų finansavimas, kontrolės sistemos, narių ir savanorių vaidmuo kredito unijose, interesų derinimas tarp skirtingo dydžio ir tipo kredito unijų. Šie klausimai taip pat gali lemti kredito unijų susiskaldymą, gali atsirasti atskiros kredito unijų grupės. Šioje stadijoje kredito unijos stambėja, pradeda teikti savo nariams daugiau paslaugų, taip pat įgyja vis didesnę įtaką šalies ekonomikai (McCarthy ir kt., 2001).

Trečioje vystymosi stadijoje (**tarptautinėje stadijoje**) sustiprėja kredito unijų antro ir trečio lygmens organizacijų vaidmuo, kadangi jos vis labiau pradeda veikti tarptautinėse rinkose, atlikti tarptautines operacijas. Paradoksalu tai, kad tarptautiniame lygyje veikiančioms organizacijoms, kurios yra kredito unijų hierarchinės valdymo sistemos viršūnėje, sunkiausia įgyti kredito unijų, kurios tampriai susietos su vietos bendruomenėmis ir grupėmis, pasitikėjimą ir autoritetą. Ši vystymosi stadija dar tik prasideda, tačiau augant globalizacijai kredito unijos turi keistis, kad išlaikytų konkurencinį pranašumą (McCarthy ir kt., 2001).

D. McKillop ir kt. (2006) nurodo šiuos pagrindinius faktorius, kurie lemia sėkmingą kredito unijų judėjimo vystymąsi:

1) **Situacinė lyderystė** –tai vienas iš pagrindinių faktorių, kuris įtakoja kredito unijų vystymąsi, nes nuo kredito unijų judėjimo lyderių labiausiai priklauso, ar kredito unijų judėjimas pasirinks vystymosi ir augimo strategiją ar taip ir liks pradinėje stadijoje.

2) **Skėtinės organizacijos** – kredito unijos visose šalyse jungiasi į jų interesus atstovaujančias skėtines organizacijas (priskiriamos antram arba trečiam kooperatiniam lygiui).

Priklausomai nuo antro ir trečio lygio organizacijų veiklos ir pobūdžio kredito unijos išsivysto į stiprias finansines institucijas arba ne. Kai kurių šalių kredito unijų interesus atstovaujančios organizacijos teikia tik elementarias paslaugas savo nariams (interesų atstovavimas valdžios ir valdymo institucijose, mokymai ir kt.). Kitų šalių antro ar trečio lygio organizacijos teikia sudėtingas, modernias ir kvalifikuotas paslaugas, kurios padeda kredito unijoms išvystyti savo veiklą.

3) **Profesionalizacija** – augant kredito unijoms ir pradėdant teikti vis sudėtingesnes paslaugas bei produktus neužtenka vien savanorių darbo, jos turi pradėti samdyti apmokamus kvalifikuotus darbuotojus. Renkamiems valdymo organų nariams (savanoriams) dažniausiai trūksta specifinių žinių apie elektronines technologijas, naujus vadybos, finansų valdymo metodus ir pan. Siekiant, kad nebūtų didelio atotrūkio tarp samdomų darbuotojų ir renkamų valdymo organų narių kvalifikacijos, turi būti nuolat organizuojami jų mokymai ir keliama kvalifikacija.

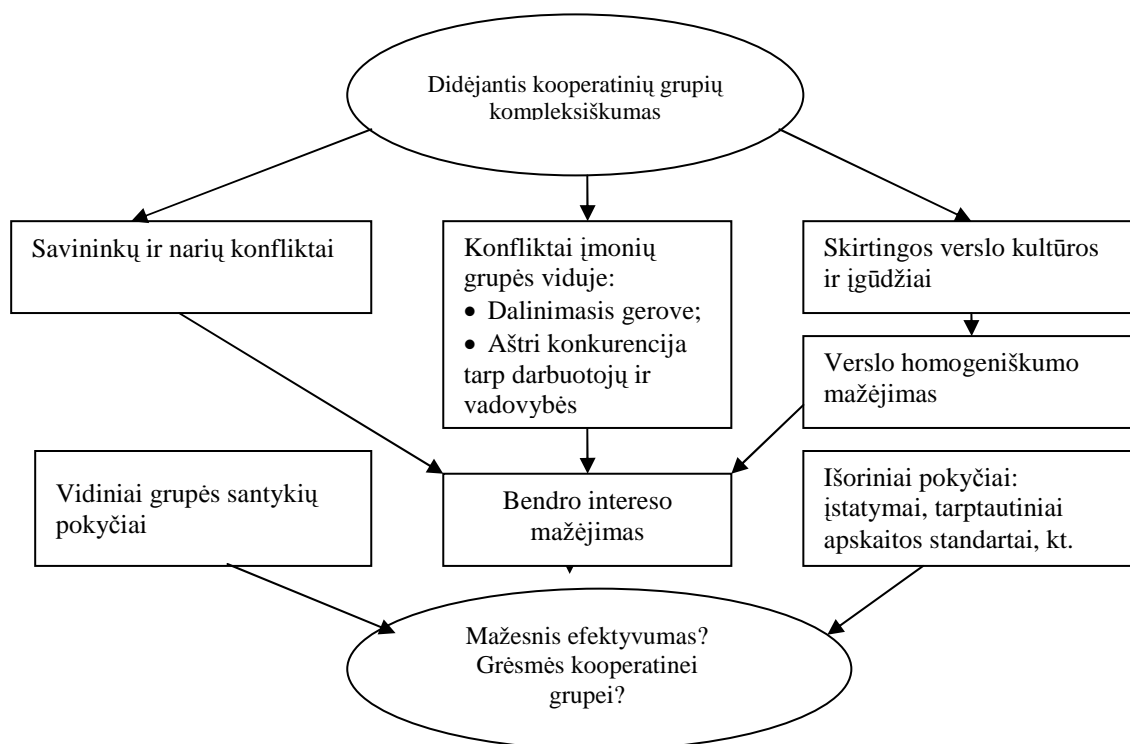
4) **Kredito unijų veiklos reguliavimas ir įstatyminė aplinka** – veiklos reguliavimo pakeitimai yra būtini kredito unijoms, esančioms pereinamojo periodo ir subrendusių kredito unijų vystymosi stadijose. Vystantis kredito unijoms mažinami jų veiklos suvaržymai narystės srityje (paprastai panaikinami narystės kriterijai) ir sulyginamos veiklos sąlygos su kitomis finansinėmis institucijomis. Jeigu augant kredito unijoms įstatyminė aplinka nėra keičiama ir joms taikomi tie patys reikalavimai, kaip ir mažoms kredito unijoms, kredito unijos neturi galimybių pereiti į aukštesnį išsivystymo lygį.

5) **Technologijos** – naujų technologijų naudojimas finansinių paslaugų sektoriuje yra būtina kredito unijų vystymosi sąlyga. Laiku neįdiegusios modernių technologijų savo veikloje kredito unijos turi ribotas galimybes konkuruoti su kitomis finansinėmis institucijomis, kurios sėkmingai pritaiko naujas technologijas (pavyzdžiui, Airijos kredito unijos).

D. McKillop ir kt. (2006) atliktuose tyrimuose labiau akcentuojamos kredito unijų vystymosi problemos, su kuriomis susiduria nepilnai išsivystę kredito unijų judėjimai. Tačiau, kaip rodo kitų autorių atlikti tyrimai, su vystymosi problemomis susiduria ir stambios kooperatinių bankų sistemos. J.N. Ory ir kt. 2006 m. atliko Prancūzijoje veikiančių kooperatinių bankų sistemų (Crédit Mutuel, Crédit Agricole, Caisse d'Épargne ir Banque Populaire) tyrimus. 3 paveiksle pavaizduota, su kokiomis problemomis susiduria stambios ir kompleksiškos kooperatinės grupės, galinčiomis apriboti finansinės grupės efektyvumą. J.N. Ory ir kt. (2006) teigia, kad augantis kooperatinės grupės kompleksškumas ir spaudimas didinti finansinį efektyvumą, gali sąlygoti tarpusavio konkurencijos kooperatinės grupės viduje atsiradimą ir sukelti grėsmę kooperatinės grupės tarpusavio sąveikai tiek tarp pačių kooperatinių vienetų, tiek ir darbo santykių atžvilgiu.

C.E. Cuevas ir K.P. Fischer (2006) savo atliktame kooperatinių finansinių institucijų veiklos tyrime taip pat atkreipė dėmesį į konfliktus, su kuriais susiduria kooperatinės finansinės institucijos.

Kaip pažymi C.E. Cuevas ir K.P. Fischer, kooperatinės finansinės institucijos dažniau negu kitų formų finansinės institucijos susiduria su konfliktais vadybiniame lygmenyje. Šių konfliktų priežastis sąlygoja kooperatinė struktūra, kadangi nuosavybė yra išskaidyta (daug savininkų, kurie turi vienodas kontrolės teises). Dėl šios priežasties kooperatinėse finansinių institucijų sistemose būtina atskirti operatyvinių ir strateginių sprendimų priėmimo procesus. Nepavykus atskirti šių procesų, kooperatinių finansinių institucijų sistemą gali ištikti krizė (Cuevas, Fischer, 2006).

Šaltinis: ORY, J.N. ir kt., The Challenges of Recent Changes in French Cooperative Banking Groups. 2006, p. 48

3 pav. Problemos, su kuriomis susiduria sudėtingos kooperatinės sistemos

Panašias kooperatinių bankų sistemose galinčių iškilti konfliktų priežastis nurodo ir R. di Salvo (2003). Jis teigia, kad kaip taisyklė aukštesnio lygio organizacijose galimas skirtingų interesų susikirtimas dėl didelio suinteresuotojų skaičiaus. Tačiau R. di Salvo pabrėžia, kad galimybė pasinaudoti masto ekonomija steigiant antro lygio organizacijas atsveria kooperatinės sistemos valdymo neefektyvumą, todėl ir toliau vyksta įvairių funkcijų integracija bei centralizacija kooperatinėse bankinėse grupėse (Di Salvo, 2003, p. 13).

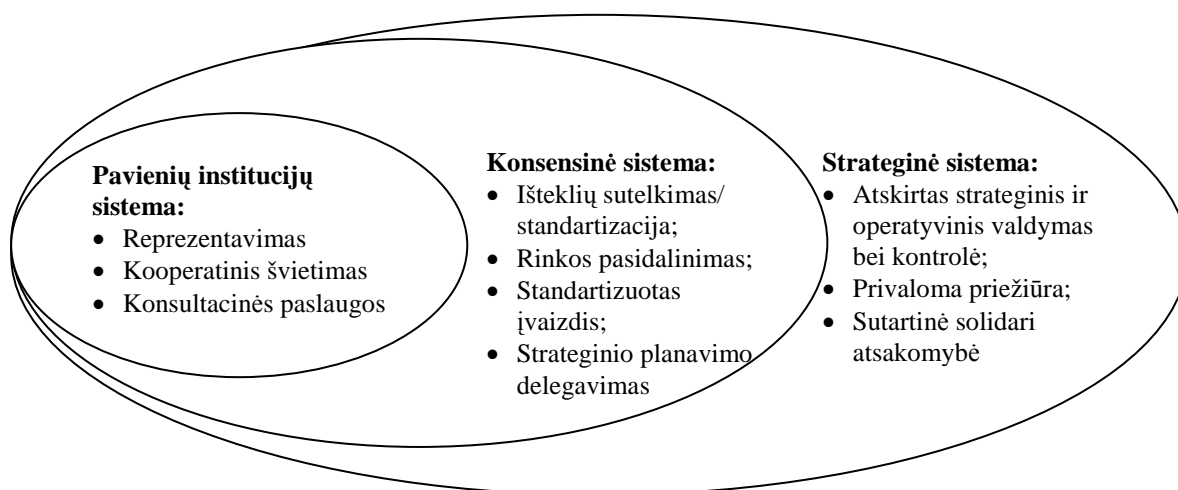
1.2.2. Kooperatinių finansinių institucijų sistemų struktūra

Šiame skyriuje bus apžvelgtos pagrindinės kooperatinių finansinių institucijų sistemų klasifikacijos pagal tai, kokias paslaugas pirmo kooperatinio lygio institucijoms teikia ir kokias funkcijas atlieka jų įsteigtos antro ar trečio lygio organizacijos.

2004 m. M. Desrochers ir K.P. Fischer (2005) atliko 23 pasaulio kredito unijų ir kitų kooperatinių finansinių institucijų tyrimą. Šiame tyrime taip pat dalyvavo Lietuvos kredito unijos. Tyrimo metu buvo bandoma išmatuoti kooperatinių finansinių institucijų sistemos efektyvumą atsižvelgiant į sistemos integracijos laipsnį.

Tyrimas buvo atliekamas vadovaujantis M. Desrochers ir K.P. Fischer 2003 m. sukurta finansinių kooperatinių institucijų sistemų klasifikacija. Šios klasifikacijos pagrindu visos finansinių kooperatinių institucijų sistemos pagal jų integracijos lygį buvo suskirstytos į 3 kategorijas (žr. 4 pav.):

- 1) Pavienių kooperatinių finansinių institucijų sistemos;
- 2) Konsensinės kooperatinių finansinių institucijų sistemos;
- 3) Strateginės kooperatinių finansinių institucijų sistemos.

Šaltinis: DESROCHERS, M., FISCHER, K.P. The Power of Networks: Integration and Financial Cooperative Performance, 2005, p. 11

4 pav. Kooperatinių finansinių institucijų sistemų klasifikacija

Pavienių finansinių kooperatyvų sistemų atveju kooperatyvų centrui yra deleguojamos šios funkcijos: bendras atstovavimas, kooperatinių idėjų skleidimas, konsultavimo paslaugos.

Sistemai perėjus į antrą lygį – konsensinę sistemą, centrui papildomai deleguojamos šios funkcijos: centralizuotas bendrų resursų valdymas, standartizacija, rinkos pasidalinimas, standartizuotas įvaizdis, kai kurio strateginio planavimo delegavimas.

Strateginei kooperatinių finansinių institucijų sistemai būdingos visos aukščiau paminėtos savybės ir šios papildomos: atskirtas strateginis ir operacinis valdymas, vidinė priežiūra, sutartinė solidari atsakomybė.

3 priede pateikiamas analizuotų šalių kooperatinių finansinių institucijų sistemų suskirstymas pagal sistemos tipą ir detalai apibūdinama kiekviena antro lygio organizacijai deleguota funkcija. Tyrimo autoriai pavienių kooperatinių finansinių institucijų judėjimams priskyrė Jungtinėje Karalystėje veikiančias kredito unijas, kurios nepriklauso ABCUL, Bolivijoje;

Kolumbijoje ir Filipinuose veikiančios kooperatinės finansinės institucijos. Konsensinėms sistemoms buvo priskirtos Japonijos kredito unijos, Ontarijo provincijoje (Kanada) veikiančios kredito unijos, JAV kredito unijos, Italijos kooperatiniai bankai Banca Popolari, Ispanijos finansiniai kooperatyvai, Jungtinės Karalystės kredito unijos, priklausančios ABCUL, Lietuvoje veikiančios kredito unijos. Strateginėms sistemoms buvo priskirti Raifeissen bankai (Vokietija), Japonijos Shinkin bankai, ILCU kredito unijos (Airija), Kvebeko Desjardins kredito unijos.

Kaip teigia tyrimo autoriai, Lietuvos kredito unijos konsensinių sistemų tipui buvo priskirtos todėl, kad kredito unijų sistemos antrajam lygmeniui yra deleguotos atstovavimo, kooperatinio švietimo, mokymų rizikos valdymo klausimais, vidinės priežiūros funkcijos, yra atskirtas operacinių ir strateginio valdymo sprendimų priėmimas, egzistuoja tam tikra standartizacija. Tyrimo autorių nuomone, strateginei kredito unijų sistemai Lietuvos kredito unijų judėjimas negali būti priskirtas dėl šių priežasčių: 1) nedeleguojami strateginiai sprendimai į centrą; 2) nėra prisijungimo sutarties tarp kredito unijų ir Lietuvos Centrinės kredito unijos; 3) nėra numatytų priemonių, kaip paveikti kredito unijas neatitinkančias bendrai priimtų standartų; 4) nėra paslaugų ir standartų, kurių laikymasis būtų privalomas visoms Lietuvos Centrinės kredito unijos narėms kredito unijoms (Desrochers, Fischer, 2005).

Gauta pagrindinė M.Desrochers ir K.Fischer atlikto tyrimo išvada - kuo didesnė sistemos integracija, tuo didesnis kooperatinių finansinių institucijų sistemų efektyvumas.

2003 metais R. di Salvo atliko kooperatinių bankų, veikiančių Austrijoje, Ispanijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Prancūzijoje, Suomijoje ir Vokietijoje tyrimą. Tyrimui buvo parinkti kooperatiniai bankai, veikiantys Europos Sąjungos šalyse, ir pasižymintys aukštu sistemos integracijos laipsniu. Tyrimo rezultate R. di Salvo pagal tam tikrus kriterijus suklasifikavo šias kooperatinių bankų sistemas į 4 grupes (žr. 4 priedą):

- 1) Nacionaliniame lygmenyje centralizuota kooperatinių bankų sistema;
- 2) Regioniniame lygmenyje centralizuota kooperatinių bankų sistema;
- 3) Decentralizuota sistema, bet aukštas įstatyminės integracijos laipsnis;
- 4) Decentralizuota sistema, bet aukštas savanoriškos integracijos laipsnis.

Nacionaliniame lygmenyje centralizuota kooperatinių bankų sistema. Prie centralizuotų kooperatinių bankų sistemų priskiriami Rabobank (Nyderlandai), Credito agricola (Portugalija) ir Okobank (Suomija) kooperatiniai bankai. Centralizuotos kooperatinių bankų sistemos pagrindinis bruožas yra tas, kad bankų grupės įsteigta antro lygio institucija (centrinė kredito įstaiga) nustato visos kooperatinių bankų grupės strategiją ir politiką, o kasdienes operacijas vykdo vietiniai bankai.

Iš pirmo žvilgsnio tokia sistema panaši į didelį banką su jam priklausančiais dukteriniais bankais, tačiau taip nėra. Vietiniai bankai yra visos grupės centrinio banko savininkai ir kiekviena kooperatinių bankų grupė stengiasi išlaikyti vietinių bankų autonomiją tam, kad kooperatiniai

bankai neprarastų savo kooperatinio identiteto ir neatitoltų nuo savo bendruomenių. Siekiant padidinti vietinių bankų dalyvavimą sprendimų priėmimo procese, Rabobank kooperatinių bankų sistemoje buvo įsteigtos regioninės bankų asociacijos, kurios atstovauja vietinius bankus Rabobank centriniame banke. Pažymėtina, kad centralizuotų kooperatinių bankų sistemoms taikoma konsoliduota priežiūra ir konsoliduoti visos grupės kapitalo pakankamumo bei likvidumo rodikliai (Di Salvo, 2003).

Regioniniame lygmenyje centralizuota kooperatinių bankų sistema. Šiai grupei priskiriamos Prancūzijos kooperatinių bankų sistemos - Crédit Agricole ir Crédit Mutuel. Nuo pirmos grupės kooperatinių bankų sistemos modelio tokia kooperatinių bankų sistema skiriasi tuo, kad bankų sistemos yra konsoliduotos regioniniu, o ne nacionaliniu mastu. Kiekvienai bankų grupei regioniniame lygmenyje taikomi konsoliduoti kapitalo pakankamumo ir likvidumo rodikliai. Nacionaliniu mastu įsteigtos Crédit Agricole ir Crédit Mutuel grupių interesus atstovaujanti organizacijos užsiima tik politikos nustatymu ir veiklos koordinavimu nacionaliniu mastu (Di Salvo, 2003).

Decentralizuota sistema, bet aukštas įstatyminės integracijos laipsnis. Šiai grupei priskiriamos kooperatinių bankų sistemos Vokietijoje (Volksbank/Raiff.) ir Austrijoje (Raiffeisenbank). Šiai grupei priklausančios kooperatinių bankų sistemos pasižymi tuo, kad pirmo lygio bankai turi pilną teisinę ir veiklos autonomiją, tačiau pagal įstatymus privalo prisijungti prie antro lygio organizacijos. Tokioje sistemoje nėra taikomi konsoliduoti kapitalo pakankamumo rodikliai, taip pat nėra iki galo įgyvendintos kooperatinių bankų tarpusavio garantijų schemos. Tačiau dėl aukšto horizontalaus ir vertikalios bendradarbiavimo laipsnio tarp vietinių bankų buvo sukurtos integruotos kooperatinių bankų sistemos. Pavyzdžiui, pagal Vokietijos įstatymus kiekvienas kooperatinis bankas privalo priklausyti regioninei federacijai, kuri atlieka visų regioninei federacijai priklausančių bankų auditą ir papildomą priežiūrą (Di Salvo, 2003).

Decentralizuota sistema, bet aukštas savanoriškos integracijos laipsnis. Šiai kooperatinių bankų grupei priskiriamos Grupo Caja Rural (Ispanija) ir Banco di Credito Cooperativo (Italija) kooperatinių bankų sistemos. Joms būdinga tai, kad nėra nustatytų jokių įstatyminių įpareigojimų vietiniams bankams jungtis į antro ar trečio lygio institucijas. Tačiau praktiškai pastebima didelė kooperatinių bankų sistemų savanoriška integracija, kuri įgyvendinama aukštesnio lygio institucijoms vykdant vietinių bankų auditą bei teikiant kitas viso kooperatinio tinklo vystymuisi būtinas paslaugas (Di Salvo, 2003).

2. KREDITO UNIJŲ IR KOOPERATINIŲ BANKŲ SISTEMŲ ANALIZĖ

Šioje dalyje bus nagrinėjamos Lietuvoje ir užsienyje veikiančios kredito unijų bei kooperatinių bankų sistemos. Analizei užsienio šalyse atlikti buvo pasirinktos šios kooperatinės finansinės institucijos: Nyderlanduose veikianti kooperatinių bankų sistema Rabobank, Airijoje veikiančios kredito unijos ir Kanados Kvebeko provincijoje veikiantis Desjardins kredito unijų judėjimas. Lietuvos kredito unijų sistema buvo analizuojama lyginant ją su užsienio kooperatinėmis finansinėmis institucijomis bei Lietuvoje veikiančiais komerciniais bankais.

2.1. Užsienio šalių kredito unijų ir kooperatinių bankų sistemų analizė

2.1.1. Kredito unijų ir kooperatinių bankų veikla užsienyje

Kooperatiniai bankai vaidina svarbų vaidmenį Europos Sąjungos šalių finansų sistemose ir ekonomikoje (EACB, 2006). Šiai dienai Europoje veikia daugiau kaip 5500 kooperatinių bankų ir kredito unijų, iš kurių daugiau kaip 4567 veikia Europos Sąjungos šalyse (žr. 3 lentelę). Pastaraisiais metais žymiai mažėjo kooperatinių bankų skaičius – 1990 m. pradžioje Europoje buvo daugiau kaip 10.000 kooperatinių bankų. Pagrindinė kooperatinių bankų skaičiaus mažėjimo priežastis – kooperatinių bankų konsolidacija ir integracija, sąlygota didėjančios konkurencijos bei globalizacijos procesų (Kaupelytė, 2002, p. 36).

3 lentelė

Europos kooperatinių bankų asociacijai priklausančių kooperatinių bankų ir kredito unijų pagrindiniai rodikliai, 2005 m. pabaigoje

	ES šalyse	ES nepriklausančiose šalyse	VISO
Vietinių/ regioninių bankų skaičius	4437	545	4982
Bankų skyrių skaičius	58.221	2130	60.351
Narių skaičius	43.213.208	2.074.848	45.288.056
Klientų skaičius	123.453.819	4.509.720	127.963.539
Darbuotojų skaičius	690.534	11.599	702.133
Aktyvai, mln. eurų	4.174.160	68.152	4.242.312
Indėliai, mln. eurų	2.065.079	52.518	2.117.597
Paskolos, mln. eurų	2.021.707	57.026	2.078.733

Šaltinis: Europos kooperatinių bankų asociacija, 2007

Europos kooperatinių bankų asociacijos duomenimis, kooperatinių bankų skyrių skaičius 2005 m. pabaigoje Europoje viršijo 60.000 ir išliko beveik stabilus pastaraisiais metais.

Kooperatinių bankų konsoliduoti aktyvai 2005 m. pabaigoje siekė 4,24 mlrd. eurų, 2,11 mlrd. eurų indėlių ir 2,07 mlrd. eurų paskolų. 2005 metų pabaigoje Europoje kooperatiniai bankai ir kredito unijos turėjo virš 45 mln. narių. Nuo 1990 metų klientų skaičius išaugo nuo 35 mln. klientų 1990 metais iki beveik 128 mln. klientų 2005 metais (EACB, 2007).

Kooperatinių bankų reikšmė Europos Sąjungos šalių finansų rinkose matyti iš 5 priede pateikiamų duomenų apie užimamas paskolų ir indėlių rinkos dalis (pateikiami tik 2005 m. pabaigoje EACB priklausiusių kooperatinių bankų ir kredito unijų duomenys). Pagal užimamą indėlių rinką Europos Sąjungoje vyrauja Prancūzijos (46,7 proc.), Nyderlandų (39 proc.), Austrijos (33,21 proc.), Suomijos (32 proc.), Italijos (28,9 proc.), Kipro (22,96 proc.), Vokietijos (18,5 proc.) kooperatiniai bankai. Pagal užimamą paskolų rinkos dalį taip pat pirmauja Prancūzijos (52,5 proc.), Suomijos (30,5 proc.), Austrijos (28,92 proc.), Nyderlandų (23 proc.), Kipro (26,37 proc.), Italijos (26,5 proc.) kooperatiniai bankai.

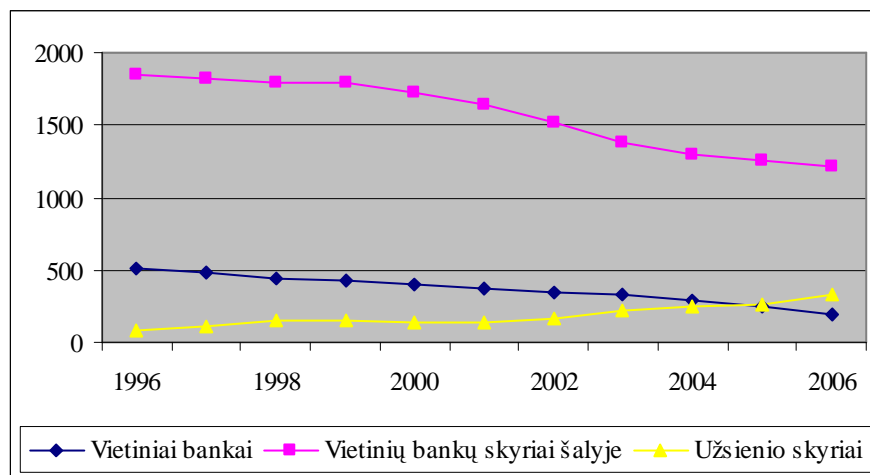
Toliau šiame skyriuje bus analizuojama kooperatinių judėjimų, veikiančių Nyderlanduose ir Airijoje, bei Kanados Kvebeko provincijoje veikla ir sisteminis vystymasis. Nyderlanduose veikiantis kooperatinių bankų tinklas – Rabobank yra vienas iš stipriausių Europoje. Savo veiklą pradėjęs nuo paprastų kredito kooperatyvų 1864 metais, šiai dienai Rabobank yra vienas iš pirmaujančių bankų Nyderlanduose. Šiai dienai Rabobank grupei priklausantys vietiniai kooperatiniai bankai savo nariams ir klientams teikia visas bankines paslaugas (De Boer, 2004).

Airijos Respublikoje ir Šiaurės Airijoje veikiančios kredito unijos yra smulkesnės nei Nyderlanduose ir kitose ES šalyse veikiančios kooperatiniai. Reikia pažymėti, kad Airijos kredito unijos pasižymi vienu iš didžiausių kredito unijoms priklausančių narių skaičiumi, tenkančiu vienam gyventojui, Europoje (McKillop ir kt, 2006, p. 67-68). 2004 m. pabaigoje kredito unijoms Airijos Respublikoje priklausė 2,57 mln. narių (iš 3,92 mln. gyventojų) ir įsiskverbimo lygis sudarė 65,6 proc. To paties laikotarpio pabaigoje Šiaurės Airijoje kredito unijoms priklausė 397,5 tūkst. narių (iš 1,69 mln. gyventojų) ir įsiskverbimo lygis buvo 23,6 proc. (ten pat).

Kooperatinių finansinių institucijų veikla plačiai išvystyta ne tik Europoje. Kanados Kvebeko provincijoje veikiantis Desjardins kredito unijų tinklas yra pirmaujanti finansinė institucija Kvebeko provincijoje ir šešta pagal dydį visoje Kanadoje. 2006 m. gruodžio 31 d. duomenimis Kanadoje veikė 589 kredito unijos, kurių aktyvai viršijo 135 milijardų Kanados dolerių. 2006 m. birželio 30 d. Desjardins kredito unijų sukaupti indėliai ir išduotos paskolos sudarė 16 procentų Kanados indėlių ir paskolų rinkos (Desjardins, 2006). Kanados Desjardins kredito unijų judėjimo analizė aktuali Lietuvos kredito unijoms, kadangi didžiaja dalimi šis kredito unijų modelis įtakojo Lietuvos kredito unijų įstatyminę bazę bei sistemos kūrimąsi.

2.1.2. Nyderlandų kooperatinių bankų ir Airijos bei Kanados kredito unijų veiklos rezultatų analizė

2006 m. gruodžio 31 d. Rabobank kooperatinių bankų grupė vienijo 188 vietinius bankus, 1,64 mln. narių, turėjo sukaupusi 556,45 mlrd. eurų aktyvų, buvo išdavusi 324,11 mlrd. eurų paskolų privačiam sektoriui (Rabobank, 2007). Kooperatinių bankų sistema Nyderlanduose nuolat auga. 5 paveiksle pateikti Rabobank vietinių bankų bei jų įsteigtų vietinių ir užsienio skyrių skaičiaus pokyčiai 1996-2006 metais.

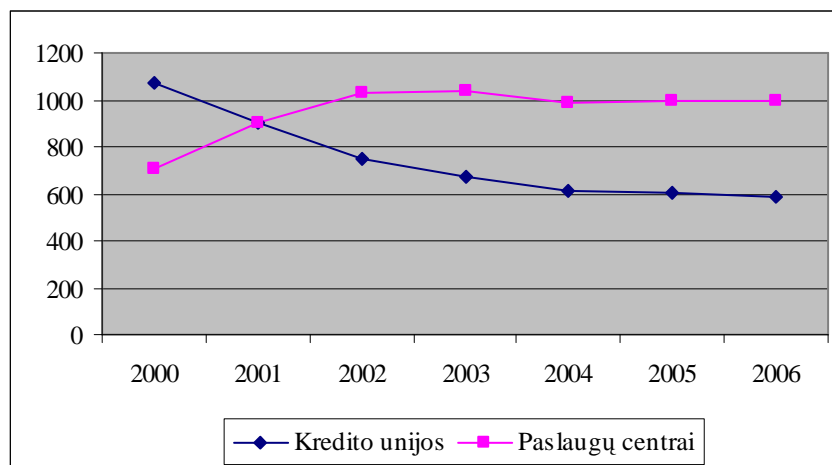

Šaltinis: sukurta autorės pagal Rabobank duomenis, 2007

5 pav. Rabobank vietinių bankų bei jų skyrių šalyje ir užsienyje skaičius 1996-2006 m.

Kaip matyti iš 6 priedo ir 5 paveikslo, vietinių Rabobank Nyderlanduose skaičius nuo 1996 m. iki 2006 m. sumažėjo daugiau negu dvigubai (nuo 510 bankų 1996 m. iki 188 bankų 2006 m.). Per šį laikotarpį analogiškai mažėjo ir bankų skyrių skaičius šalies viduje (nuo 1854 skyrių 1996 m. iki 1214 skyrių 2006 m.). Rabobank bankų ir jų skyrių skaičiaus mažėjimą šalyje lėmė išaugusios platus aptarnavimo tinklo išlaikymo išlaidos. Norėdami teikti savo paslaugas konkurencingomis kainomis, Rabobank bankai buvo priversti jungtis ir mažinti išlaikomų skyrių skaičių. Priešingai tendencijoms vidaus rinkoje, užsienyje įsteigtų skyrių skaičius per šį laikotarpį išaugo nuo 87 skyrių 1996 m. iki 330 skyrių 2006 m. Užsienio skyrių skaičiaus didėjimą lėmė Rabobank grupės tarptautinė veikla ir operacijos (De Boer, 2004).

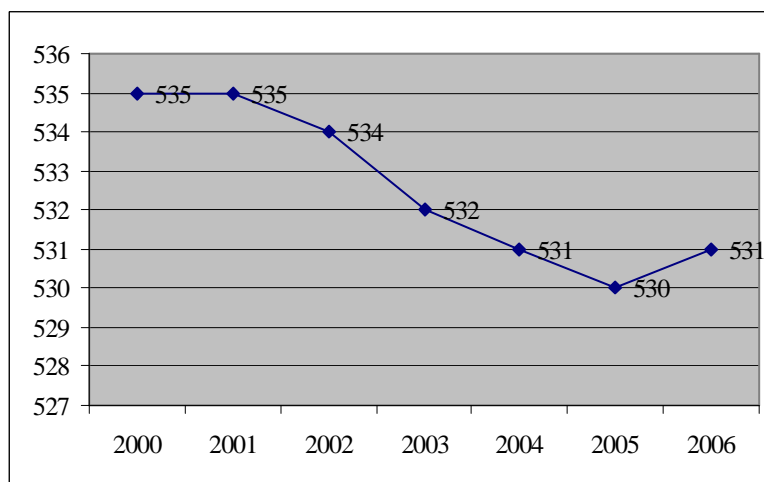
Kredito unijų susijungimų ir skaičiaus mažėjimo tendencijos pastebimos ir Kanados Desjardins kredito unijų judėjime (žr. 7 priedą). Desjardins kredito unijų skaičius nuo 2000 iki 2006 m. sumažėjo beveik dvigubai (nuo 1073 kredito unijų iki 589 kredito unijų). Nors kredito unijų skaičius nuosekliai mažėjo, tačiau jų įsteigtų paslaugų centrų, kuriuose teikiamos paslaugos kelioms tame pačiame regione veikiančioms kredito unijoms, skaičius išaugo nuo 709 centrų 2000 m. iki 995 paslaugų centrų 2006 m. pabaigoje (Desjardins, 2007).

Šaltinis: sukurta autorės pagal Desjardins duomenis, 2007

6 pav. Desjardins grupės kredito unijų ir paslaugų centrų pokytis 2000-2006 m.

Analizuojant kredito unijų skaičiaus pokyčius Airijoje matyti, kad kredito unijų skaičius 2000-2006 metais beveik nesikeitė (sumažėjo nuo 535 iki 531). Lyginant Nyderlanduose veikiančius kooperatinius bankus ir Kanadoje (Kvebeke) bei Airijoje veikiančias kredito unijas, aiškiai pastebima kooperatinių institucijų konsolidacija Nyderlanduose bei Kanadoje, o tuo tarpu Airijoje kredito unijų susijungimo procesai dar nėra prasidėję.

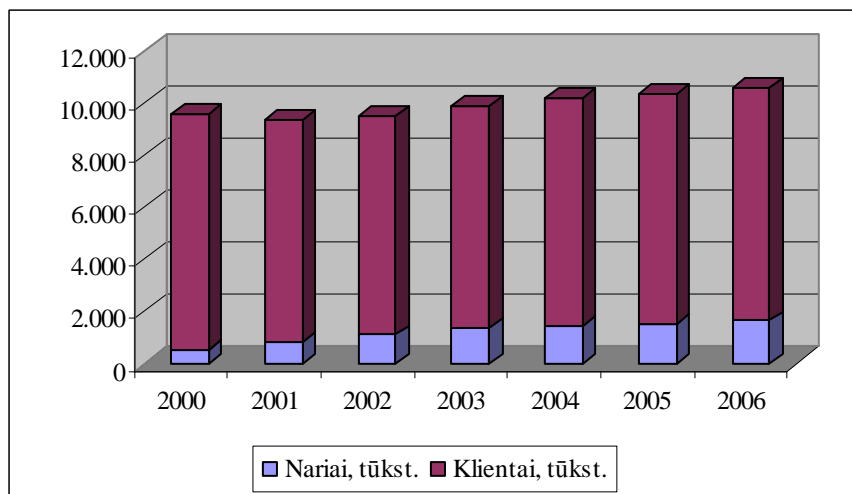

Šaltinis: sukurta autorės pagal ILCU duomenis, 2007

7 pav. Kredito unijų skaičius Airijoje 2000-2006 m.

D.McKillop ir kt. (2006), ne vienerius metus atliekantys Airijos kredito unijų veiklos tyrimus, nurodo, kad pagrindinė subrendusios kredito unijų sistemos charakteristika yra kredito unijų susijungimai, kadangi jie padeda pasiekti masto ekonomiją ir leidžia mažiau efektyvioms bei rizikingesnėms kredito unijoms pasiūlyti konkurencingus produktus savo nariams. Kaip pažymi D.McKillop ir kt., yra tik laiko klausimas kada Airijos kredito unijose prasidės susijungimų procesai, nes konsolidacijos tendencijos visame finansų sektoriuje yra neišvengiamos (McKillop, 2006, p. 380).

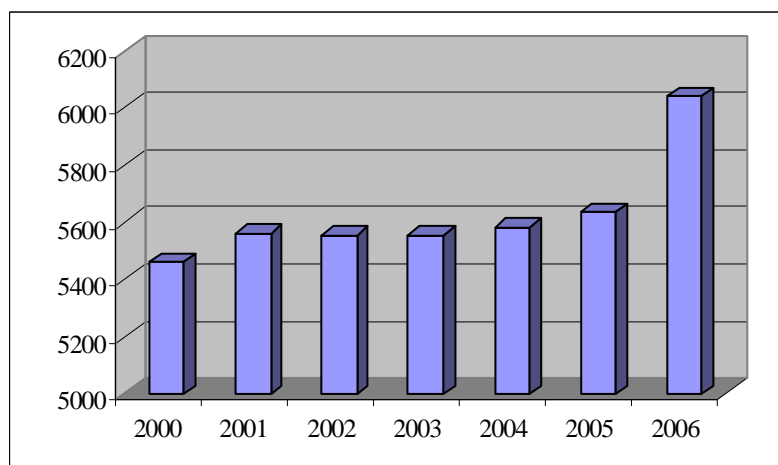
8-10 paveiksluose pateikiama informacija apie kredito unijų ir kooperatinių bankų narių bei klientų skaičiaus pokyčius Nyderlanduose, Airijoje ir Kanadoje (Kvebeke).

Šaltinis: sukurta autorės pagal Rabobank duomenis, 2007

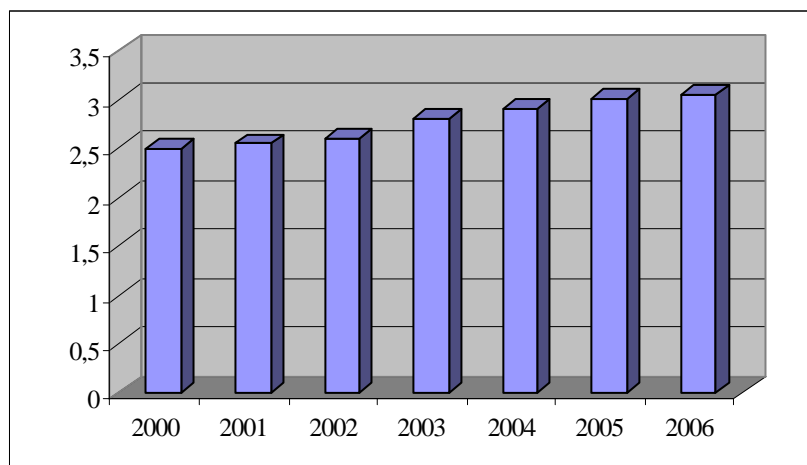
8 pav. Rabobank bankų narių ir klientų pokytis 2000-2006 m.

Kaip matyti iš 8 pav., nariai Rabobank kredito unijose sudaro nedidelę klientų skaičiaus dalį. 2000 metais iš esmės pakeitus Rabobank grupės politiką narių atžvilgiu (De Boer, 2004), žymiai išaugo kooperatiniams bankams priklausančių narių skaičius - nuo 0,55 mln. 2000 metais išaugo iki 1,64 mln. narių 2006 metais. 2000 metais nariai tesudarė 6,1 proc. bendro klientų skaičiaus, o tuo tarpu 2006 m. šis santykis išaugo iki 18,4 proc.

Šaltinis: sukurta autorės pagal Desjardins duomenis, 2007

9 pav. Desjardins grupės kredito unijų narių pokytis 2000-2006 m.

Šaltinis: sukurta autorės pagal ILCU duomenis, 2007

10 pav. Airijos kredito unijų narių pokytis 2000-2006 m.

Kadangi Kanados ir Airijos kredito unijose paslaugos gali būti teikiamos tik nariams (priešingai nei Nyderlanduose), šiose šalyse kredito unijoms priklausančių narių skaičius yra didesnis nei Nyderlanduose. 2000-2006 metais Desjardins kredito unijoms priklausančių narių skaičius išaugo nuo 5,46 mln. iki 6,04 mln., Airijoje – nuo 2,49 iki 3,05 mln. Kaip matyti, per analogišką laikotarpį Airijoje ir Kvebeko kredito unijose narių skaičius išaugo beveik vienodai, t.y. 0,56-0,58 mln. 4 lentelėje pateiktas narystės sąlygų Airijoje, Kvebeke ir Nyderlanduose palyginimas.

4 lentelė

Narystės sąlygos Airijos, Kvebeko kredito unijose ir Nyderlandų kooperatiniuose bankuose

Nyderlandai	Kvebekas (Kanada)	Airija
Nariais gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie gyvena ar ketina apsigyventi, dirba ar užsiima verslo teritorijoje, kuri nurodyta kooperatinio banko įstatuose.	Nariais gali tapti asmenys, kurie: 1) nuolatinai gyvena, dirba ar užsiima verslu toje teritorijoje; kurioje yra kredito unija; 2) priklauso asmenų grupei, nurodytai įstatuose. Asmenys ir jų šeimų nariai, kurie neatitinka narystės kriterijų, gali būti priimti į kredito uniją asocijuotais nariais. Kai kurie privatūs juridiniai asmenys gali tapti nariais.	Narystė grindžiama šiais kriterijais: 1) priklausymas tai pačiai bendruomenei (gyvenimas toje pačioje vietovėje arba darbas vienoje vietovėje); 2) profesinis kriterijus (nariai turi ta pačią profesiją arba dirba vienam darbdaviui); 3) priklausymas tam pačiam asmenų junginiui (nariai priklauso tai pačiai organizacijai ar asociacijai). Nariais Airijos Respublikoje gali tapti tie juridiniai asmenys, kurių dauguma narių priklauso kredito unijai. Šiaurės Airijoje juridiniai asmenys neturi teisės stoti į narius.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal *Guide to credit unions legislation*, WOCCU, 2004, p. 252-253, 269, 273, 406

Kaip matyti iš 4 lentelės, liberaliausi narystės kriterijai yra nustatyti Nyderlandų kooperatiniams bankams, o griežčiausiai narystė reguliuojama Airijoje (ypatingai Šiaurės Airijoje). 5 lentelėje ir 11 pav. pateikiami vidutiniai aktyvai, tenkantys vienam nariui.

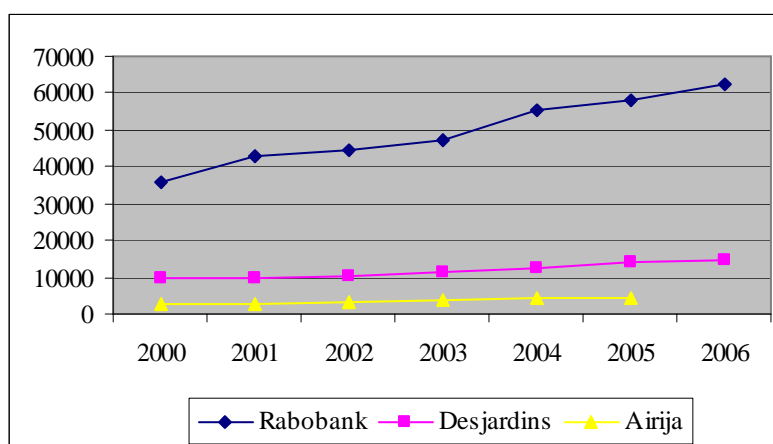
Paskaičiavus vidutinių aktyvų, tenkančių vienam nariui (klientui) dydį, matyti, kad Rabobank kooperatinių bankų vienam klientui tenkančių aktyvų dydis viršijo 62 tūkst. eurų 2006 metų pabaigoje, Desjardins kredito unijų vienam klientui tenkančių aktyvų dydis viršijo 22 tūkst. Kanados dolerių, o Airijos kredito unijose – siekė 4,4 tūkst. eurų 2005 m. pabaigoje. Perskaičiavus Desjardins kredito unijų aktyvus į eurus, gauti rezultatai rodo, kad Rabobank aktyvų augimas ženkliai viršija Kanados ir Airijos kredito unijų aktyvų augimą.

5 lentelė

Vidutiniai aktyvai, tenkantys vienam nariui Rabobank, Desjardins ir Airijos kredito unijose

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Rabobank, EUR	36037	42760	44642	47448	55465	57810	62393
Desjardins, CAD	14311	14721	15597	17332	18550	20953	22374
Airija, EUR	2642	2984	3447	3682	4089	4392	n.d.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Rabobank, Desjardins ir ILCU duomenis, 2007

Šaltinis: sukurta autorės pagal Rabobank, Desjardins ir ILCU duomenis, 2007

11 pav. Vidutiniai aktyvai, tenkantys vienam nariui (eurais), Rabobank, Desjardins ir Airijos kredito unijose

Bendri Rabobank grupės aktyvai nuo 1996 m. pabaigos iki 2006 m. pabaigos išaugo nuo 152,1 mlrd. eurų iki 556,5 mlrd. eurų (beveik 3,7 karto). Bendri Desjardins kredito unijų aktyvai išaugo nuo 78,1 mlrd. Kanados dolerių 2000 m. pabaigoje iki 135,1 mlrd. Kanados dolerių 2006 m. pabaigoje, o Airijos kredito unijų aktyvai - nuo 6,6 mlrd. eurų 2000 m. pabaigoje iki 13,2 mlrd. eurų 2005 m. pabaigoje. 6-8 prieduose pateikiami išsamūs Rabobank statistinių duomenų pokyčiai 1996-2006 metais, o Desjardins ir Airijos kredito unijų duomenų pokyčiai – 2000-2006 metais.

2.1.3. Nyderlandų kooperatinių bankų ir Airijos bei Kanados kredito unijų valdymo struktūrų analizė

Kaip jau buvo minėta teorinėje darbo dalyje, kooperatinių bankų ir kredito unijų sistemas paprastai sudaro kelių lygių struktūra. 9 ir 10 prieduose bei 12 pav. pateikiamos kooperatinių bankų ir kredito unijų struktūros Nyderlanduose, Kvebeke ir Airijoje.

Rabobank grupės struktūrą sudaro du lygiai: vietiniai Rabobank bankai ir centrinis kooperatinis bankas – Rabobank Nederland. Rabobank grupė buvo įkurta 1972 m. susijungus dviems Nyderlandų kredito kooperatyvų judėjimams - Raiffaiseno kredito kooperatyvams, daugiau vienijusiems miesto gyventojus, ir Boerenleen kredito kooperatyvams, kurie jungė ūkininkus. Šį susijungimą inicijavo abiejų kredito kooperatyvų įsteigti centriniai kooperatinių bankai. 1972 m. pabaigoje iš dviejų centrinių bankų buvo įkurtas vienas bendras centrinis kooperatinis bankas, kuris pavadintas Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank. Dėl sudėtingo pavadinimo, greitai šis bankas pradėtas sutrumpintai vadinti Rabobank. 1980 m. centrinis kooperatinis bankas buvo pervadintas į Rabobank Nederland (De Boer, 2004).

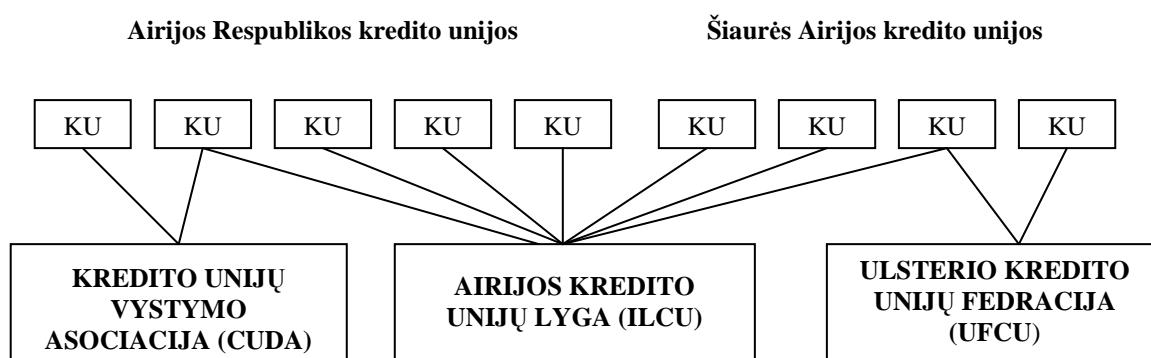
Visi Nyderlanduose veikiantys kooperatiniai bankai yra Rabobank Nederland nariai. Rabobank Nederland yra antro lygio kooperatinė institucija, turinti penkis valdančiuosius organus – visuotinį narių susirinkimą, centrinį atstovų susirinkimą, stebėtojų tarybą, valdybą ir vykdančiąją tarybą. Rabobank Nederland savo nariams vietiniams bankams teikia šias paslaugas: konsultacinę, techninę ir kitą paramą Rabobank vietiniams bankams, Nyderlandų centrinio banko pavedimu prižiūri savo narius bankus, atlieka vietinių bankų laisvų lėšų investavimo funkcijas (Rabobank, 2005).

Desjardins kredito unijų sistemą sudaro dviejų lygių struktūra, kaip ir Nyderlanduose. Visos Kvebeko kredito unijos yra susivieniję į kredito unijų federaciją, kuri pagal įstatymą turi finansinio kooperatyvo statusą. Iki 2001 m. Desjardins grupė turėjo trijų lygių organizacinę struktūrą (1 konfederacija, 11 federacijų ir kredito unijos), tačiau 2001 m. visos federacijos ir konfederacija buvo sujungtos ir įkurta viena federacija. Susijungimo pagrindinės priežastys buvo sudėtinga ir sunkiai kontroliuojama trijų lygių struktūra bei finansinio efektyvumo mažėjimas dėl per didelio darbuotojų skaičiaus (Desjardins, 2006).

Naujai įkurta Desjardins kredito unijų federacija teikia visas reikalingas paslaugas savo narėms kredito unijoms: valdo laisvas kredito unijų lėšas, teikia paskolas, užtikrina kredito unijų likvidumą bei mokumą, vykdo kredito unijų priežiūrą ir auditą, teikia techninę pagalbą ir konsultacijas, vysto naujas paslaugas bei bendrą Desjardins kredito unijų grupės strategiją (Igarytė, 2006).

Federacija savo funkcijas vykdo per įvairias papildomai įsteigtas kooperatines struktūras: stabilizacijos fondą, centrinę kredito uniją, kapitalo valdymo įmonę ir kt. (žr. 10 priedą). Pavyzdžiui, federacijos įsteigta centrinė kredito unija užtikrina visų kredito unijų ir federacijos likvidžių lėšų valdymą, papildomo finansavimo paiešką tarptautinėse rinkose, kredito unijų atsiskaitymų organizavimą. Dalis Desjardins grupės įsteigtų įmonių yra organizuotos akcinio kapitalo pagrindu, tačiau šios visos akcinės įmonės yra valdomos per bendrą visoms kredito unijoms priklausančią holdingo įmonę. Siekiant užtikrinti Desjardins finansinės grupės strategijos vientisumą, į federacijos, centrinės kredito unijos ir Desjardins holdingo įmonės valdybas yra renkami tie patys asmenys (Igarytė, 2006).

Airijoje priešingai nei Nyderlanduose ir Kanadoje veikia kelios kredito unijų interesus atstovaujančios organizacijos: Airijos kredito unijų lyga (ILCU), Kredito unijų vystymo asociacija (CUDA) ir Ulsterio kredito unijų federacija (UFCU) (žr. 12 pav.). Dėl šios priežasties Airijos kredito unijos negali būti analizuojamos kaip viena sistema.

Šaltinis: sukurta autorės

12 pav. Airijos kredito unijų judėjimo struktūra

Airijos kredito unijų veiklą Airijos Respublikoje ir Šiaurės Airijoje koordinuoja Airijos kredito unijų lyga (ILCU, angl. *Irish League of Credit Unions*), kuri buvo įkurta 1960 metais. Pagrindinė Airijos kredito unijų lygos veikla yra kredito unijų atstovavimas šalies ir Europos Sąjungos lygiu bei kitose institucijose, kredito unijų veiklos priežiūra ir monitoringas, centralizuotų paslaugų (marketingo, teisinių ir kt.) kredito unijoms teikimas, kredito unijų ir kooperatinių idėjų skleidimas bei populiarinimas.

2003 m. kelios didžiausios Airijos kredito unijos atskilo ir Airijos Respublikoje įkūrė savo atskirą organizaciją – CUDA (angl. *Credit Unions Development Association*). Šių kredito unijų atskilimo priežastis buvo nepavykęs ISIS projektas (informacinių technologijų diegimo). Po kurio laiko dalis kredito unijų grįžo į Airijos kredito unijų lygą. Šiuo metu keletas kredito unijų yra abiejų organizacijų nariais (McKillop ir kt., 2006).

CUDA savo narėms kredito unijoms neteikia visų paslaugų, kurias teikia Airijos kredito unijų lyga. CUDA pagrindinė veikla – kredito unijų atstovavimas valdžios organuose bei derybos siekiant su įvairiais paslaugų teikėjais dėl įvairių paslaugų teikimo per kredito unijas komisinius mokant ne antro lygio organizacijai, o pačioms kredito unijoms (ten pat). Kadangi tik didžiosios kredito unijos dalyvauja CUDA veikloje (žr. 11 priedą), jos siekia daugiau autonomijos ir todėl daugiau galių yra sukoncentruota pirmame lygyje – kredito unijose.

Šiaurės Airijoje veikia Airijos kredito unijų lyga bei kita mažas kredito unijas vienijanti organizacija – UFCU (*angl. Ulster Federation of Credit Unions*). UFCU turi įkurtą savo atskirą indėlių draudimo firmą, kurios siūlomu indėlių draudimu gali naudotis tiek UFCU priklausančios kredito unijos, tiek ir UFCU nepriklausančios kredito unijos. Galimybė prisijungti prie indėlių draudimo nebūnant UFCU nariais sąlygojo narių skaičiaus UFCU organizacijoje mažėjimą. 11-12 prieduose pateikiami duomenys apie kredito unijų, priklausančių atskiroms asociacijoms, pasiskirstymą pagal aktyvų dydį ir narių skaičių.

Kaip jau buvo minėta teorinėje dalyje, įvairių šalių kredito unijos ir kooperatiniai bankai deleguoja skirtingas funkcijas antro ar trečio lygio organizacijoms. 13 priede pateikiami susisteminti duomenys apie tam tikrų funkcijų delegavimą antro lygio institucijos Rabobank ir Desjardins grupių bei Airijos kredito unijų lygai priklausančiose kredito unijose. Kaip nurodo Desjardins kredito unijų sistemos vadovai, vienas iš aktualiausių klausimų Desjardins kredito unijoms - efektyvios ir teisingos federacijos veiklos finansavimo sistemos sukūrimas. Nuo 2000 m. iki 2006 m. federacijos biudžeto sudarymo sistema pastoviai kito siekiant kuo plačiau pritaikyti paslaugų naudojimo principą (Igarytė, 2006). 6 lentelėje pateikiami duomenys apie Desjardins kredito unijų federacijos kredito unijoms taikomus paslaugų apmokestinimo būdus.

6 lentelė

Desjardins grupės federacijos veiklos finansavimo būdai

Mokesčiai	Išlaidų paskirstymas	Sąskaitų išrašymas.
Šis finansavimo būdas yra naudojamas apmokestinti toms paslaugoms, kuriomis naudojasi visos kredito unijos: kredito unijų strategijos kūrimas, kredito unijų veiklos vystymas, atstovavimas valstybinėse institucijose ir pan. Šias federacijos išlaidas kredito unijos apmoka proporcingai nuo kredito unijos turimų balansinių ir nebalansinių įsipareigojimų	Išlaidų paskirstymo būdas naudojamas tada, kai yra sudėtinga paslaugas apmokestinti vadovaujantis jų naudojimo principu, tačiau norima, kad mokesčiai kiek įmanoma labiau atitiktų šį principą. Pavyzdžiui, pagal šį principą paslaugos gali būti apmokestintos pagal atliktų operacijų skaičių. Nuo 2005 m. pradžios visos privalomos federacijos paslaugos (kredito unijų priežiūros biuro veikla, paskolų patvirtinimas, inspekcijų ataskaitų vertinimas ir pan.) yra apmokestinamos išlaidų paskirstymo būdu.	Trečiasis federacijos veiklos finansavimo šaltinis – mokesčių sumokėjimas pagal pateiktas sąskaitas. Sąskaitos gali būti išrašomos pagal valandinius paslaugos (pvz., konsultacijų) įkainius arba pagal fiksuotus tam tikros paslaugos mokesčius.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Desjardins duomenis, 2006

2006 m. kredito unijų įmokos į bendrą federacijos biudžetą sudarė 836,9 mln. Kanados dolerių. Didžiąją įmokų dalį sudarė mokesčiai pagal sąskaitas, t.y. 402,6 mln. Kanados dolerių, mokesčiai sudarė 221,1 mln. dolerių, įmokos pagal išlaidų paskirstymo principą – 213,2 mln. dolerių (Desjardins, 2006). Sudarant biudžetą būtina atsižvelgti į tai, kad siekdamas sutaupyti pinigų kai kurios kredito unijos gali nustoti naudotis federacijos paslaugomis, tačiau tam tikra dalis paslaugų yra būtina gyvybingai kredito unijų veikai užtikrinti. Dėl šios priežasties šiuo metu federacijoje yra kuriamas būtinųjų paslaugų paketas, kurios būtų privalomos visoms kredito unijoms ir už kurias turėtų mokėti visos kredito unijos. Kitas federacijos paslaugas bus laisvai pasirenkamos (Igarytė, 2006).

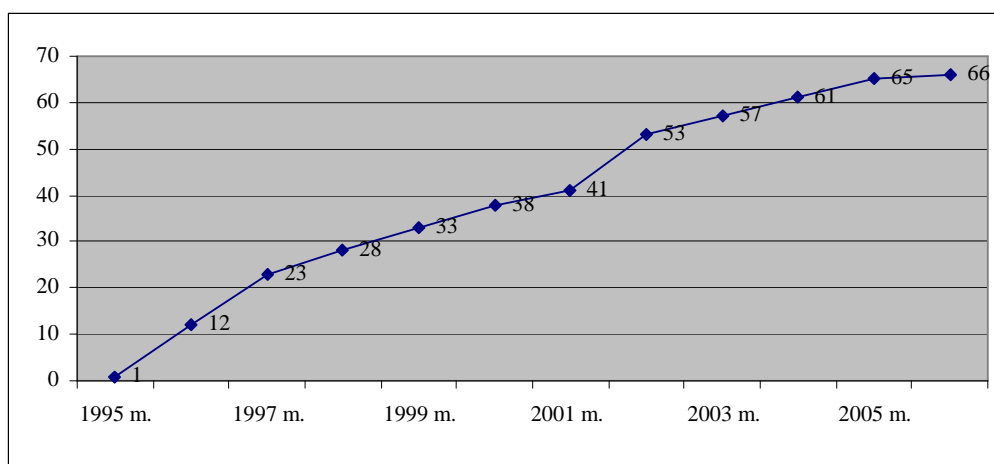
Apibendrinant kooperatinių bankų ir kredito unijų veiklos Nyderlanduose, Kvebeke (Kanada) ir Airijoje analizės rezultatus, galima teigti, kad Nyderlandų kooperatiniai bankų ir Desjardins kredito unijų sistemos yra vienos iš labiausiai išsivysčiusių Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Rabobank ir Desjardins kooperatinės sistemos pasižymi aukštu integracijos laipsniu, kuris užtikrina šių finansinių institucijų išlikimą ilgame veiklos laikotarpyje.

Vertinant Airijos kredito unijų veiklą, galima konstatuoti, kad Airijos kredito unijų judėjimas pasižymi dideliu fragmentiškumu. Airijos kredito unijų fragmentacija gali sąlygoti kredito unijų reikšmingumo mažėjimą Airijos finansų sistemoje. Siekiant išlaikyti turimas pozicijas rinkoje ir jas padidinti, Airijos kredito unijoms būtina konsoliduotis. Tik gerai integruota kredito unijų sistema galės sėkmingai vystyti tokius modernius bankinius produktus, kaip mokėjimo kortelės ar internetinė bankininkystė bei užtikrinti finansinį viso judėjimo stabilumą. Planuojant Airijos kredito unijų strategines vystymosi perspektyvas būtina atsižvelgti į išsivysčiusių kredito unijų sistemų patirtį, kuri gali būti sėkmingai panaudota vystant kredito unijų veiklą ir kitose šalyse.

2.2. Lietuvos kredito unijų sistemos analizė

2.2.1. Teisinis kredito unijų veiklos reguliavimas

Priėmus Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymą, 1995 m. pabaigoje Lietuvoje pradėjo steigtis kredito unijos. Pirmoji kredito unija „Vievio taupa“ įsikūrė 1995 m. pabaigoje, tačiau tikraja kredito unijų kūrimosi pradžia reikėtų laikyti 1996 metus, per kuriuos įsikūrė ir savo veiklą pradėjo 11 kredito unijų. 2007 m. balandžio 1 d. Lietuvoje veikė 66 kredito unijos, iš jų 59 priklausė Lietuvos Centrinei kredito unijai bei Asociacijai Lietuvos kredito unijos (Lietuvos bankas, 2007; LCKU, 2007).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos banko duomenis, 2007

13 pav. Kredito unijų skaičius Lietuvoje 1995-2006 m.

Kredito unijų steigimo reikalavimai nustatyti Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatyme (Žin., 2000, Nr. 45-1289). Pagal įstatymą norint įsteigti kredito uniją reikia surinkti 50 tikrųjų narių (11 str.) ir sukaupti 15.000 litų pajinį kapitalą (41 str.).

Kredito unijos nariais gali būti fiziniai asmenys, atitinkantys nors vieną iš įstatuose numatytų kriterijų. Įstatymas numato, kad narystė kredito unijoje gali būti grindžiama šiais kriterijais: 1) darbas toje pačioje įmonėje, įstaigoje; 2) profesinis bendrumas; 3) priklausymas tam tikram formaliam asmenų junginiui; 4) gyvenimas toje pačioje gyvenamojoje vietovėje - miestelyje, seniūnijos teritorijoje (KUĮ 17 str.). Kredito unija savo įstatuose gali nusistatyti kelis skirtingus kriterijus. Šiuo metu dauguma Lietuvoje veikiančių kredito unijų yra įsisteigę pagal profesinį (žemdirbiai) ir priklausymo tam tikram formaliam asmenų junginiui (įvairioms visuomeninėms organizacijoms) kriterijus. Kelios kredito unijos yra įsteigtos pagal darbo toje pačioje įmonėje kriterijų (kredito unija „Vievio taupa“, „Achemos“ kredito unija, Naftininkų kredito unija, kt.) ir gyvenimo toje pačioje vietovėje (Grinkiškio, Sedos, Klausučių ir kt. kredito unijos) kriterijus (LCKU, 2007).

Kredito unijų tikraisiais nariais taip pat gali būti šie juridiniai asmenys: visuomeninės organizacijos, profesinių sąjungų organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, žemės ūkio kooperatyvai, tačiau juridinių asmenų kredito unijoje negali būti daugiau kaip tikrųjų narių-fizinių asmenų (KUĮ 17 str.). Kredito unijų įstatyme yra numatyta galimybė į narius priimti ir asocijuotus narius (fizinius bei juridinius asmenis).

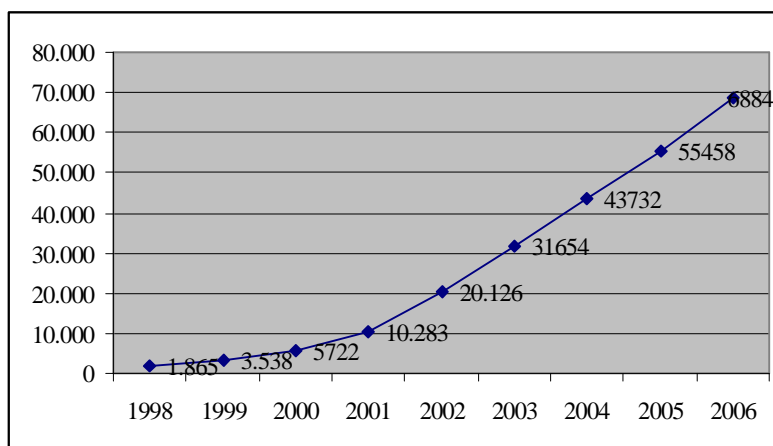
Kredito unijos asocijuotais nariais gali būti šie fiziniai ir juridiniai asmenys:

1) unijos narių fizinių asmenų Lietuvos Respublikoje įregistruotos individualios (personalinės) įmonės, ūkinės bendrijos, žemės ūkio kooperatyvai, uždarnosios akcinės bendrovės, kurių kontrolinis akcijų paketas priklauso unijos nariui ar nariams, jeigu šios įmonės darbuotojų skaičiaus metinis vidurkis neviršija 49;

2) fiziniai asmenys, gyvenantys, dirbantys arba besimokantys toje seniūnijos teritorijoje, kurioje yra kredito unijos būstinė;

3) kredito unijos nariai, neatitinkantys kredito unijos narystės kriterijų ir jos įstatuose numatytų sąlygų.

Asocijuotų narių skaičius kredito unijoje negali viršyti tikrųjų narių skaičiaus. Asocijuoti nariai turi visas tikrųjų narių teises ir pareigas, išskyrus teisę balsuoti kredito unijos visuotiniame narių susirinkime ir teisę būti išrinktais į kredito unijos valdymo ir kontrolės organus. Taigi, kaip matyti iš įstatymo nuostatų, narystės kredito unijoje sąlygos yra pakankamai apribotos – nariais gali būti tik tie fiziniai asmenys, kurie atitinka įstatuose numatytus kriterijus arba yra kitaip susiję su kredito unijos buveinės teritorija. Juridiniai asmenų dalyvavimas kredito unijų veikloje yra dar labiau apribotas – tikraisiais nariais gali būti tik kai kurios visuomeninės organizacijos ir bendrijos, o asocijuotais - tik smulkios kredito unijos narių valdomos įmonės. 14 paveiksle pateikiamas LCKU ir ALKU priklausančių kredito unijų narių skaičiaus augimas 1998-2006 metais.

Šaltinis: sukurta autorės pagal LCKU duomenis, 2007

14 pav. ALKU ir LCKU priklausančių kredito unijų narių skaičiaus augimas 1998-2006 m. pabaigoje

Pagal Kredito unijų įstatymą kredito unijos organizacinę struktūrą sudaro: visuotinis narių susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba, paskolų komitetas, revizorius, administracija. Ši struktūra atitinka tradicinę kredito unijos struktūrą, nurodomą teorinėje literatūroje. Stebėtojų tarybos, valdybos ir paskolų komiteto nariai yra renkami iš tikrųjų narių tarpo ir dirba visuomeniniais pagrindais. Pagrindinis kredito unijos valdymo organas yra valdyba, kuri sprendžia svarbiausius kasdienės veiklos klausimus: priima naujus narius, nustato palūkanas už indėlius bei paskolas, tvirtina vidaus veiklą reglamentuojančius dokumentus, sudaro sandorius, kontroliuoja administracijos darbą bei vykdo kitas įstatyme numatytas funkcijas (KUĮ 35 str.). Paskolų komitetas nagrinėja kredito unijos narių paraišką dėl savitarpio paskolų (KUĮ 36 str.). Stebėtojų

taryba kontroliuoja, kaip paskolų komitetas, valdyba ir administracija vykdo visuotinio narių susirinkimo nutarimus, analizuoja šių organų veiklą bei kredito unijos finansinę būklę (KUĮ 33 str.).

Iš narių tarpo renkamas revizorius atlieka išorinio audito funkcijas: kontroliuoja kredito unijos finansinę-ūkinę veiklą bei visuotinio narių susirinkimo priimtų nutarimų vykdymą ir kiekvienais metais visuotiniam narių susirinkimui pateikia tvirtinti kredito unijos finansinės-ūkinės veiklos patikrinimo metinę ataskaitą (KUĮ 38 str.).

Kredito unijų įstatymas numato, kad kredito unijos turi teisę teikti šias paslaugas (KUĮ 7 str.):

1) priimti iš savo narių, kredito unijų asociacijų, Lietuvos Respublikoje įregistruotų visuomeninių organizacijų, religinių bendruomenių, profesinių sąjungų organizacijų, labdaros ir paramos fondų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir (ar) savivaldybių įgaliotų institucijų, tarptautinių ir (ar) užsienio valstybių labdaros (paramos) fondų terminuotus ir neterminuotus indėlius;

2) duoti savo nariams kredito unijos įstatuose numatytai paskirčiai ilgalaikes ir trumpalaikes savitarpio paskolas;

3) diskontuoti ir inkasuoti vekselius;

4) iki kredito unija įstos į Centrinę kredito uniją, skolinti pinigus kitoms kredito unijoms, nesančioms Centrinės kredito unijos narėmis, ar kredito unijų asociacijai arba skolintis pinigų iš kitų kredito unijų, nesančių Centrinės kredito unijos narėmis, ar kredito unijų asociacijos;

5) investuoti laisvas kredito unijos lėšas į valstybės bei Lietuvos banko išleidžiamus vertybinius popierius;

6) užsiimti kita kredito įstaigoms būdinga veikla.

Šiai dienai kredito unijos savo nariams Lietuvoje teikia šias paslaugas: priima įvairių rūšių terminuotus ir neterminuotus indėlius, aptarnauja einamąsias sąskaitas, atlieka mokėjimo pavedimus, teikia įvairių rūšių paskolas (išskyrus ilgalaikes būsto paskolas). Kaip papildoma veikla, kredito unijos turi galimybę investuoti laisvas lėšas į vyriausybės vertybinius popierius, laikyti lėšas Centrinėje kredito unijoje (jeigu yra jos narės) arba skolinti kitoms kredito unijoms (jeigu nėra Centrinės kredito unijos narės). Visas šias paslaugas kredito unija gali teikti tik tada, jei yra gavusi Lietuvos banko licenciją (KUĮ 7 str.). Reikia pažymėti, kad pagal Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo nuostatas kredito unijose laikomi indėliai nuo 2001 m. draudžiami ta pačia tvarka kaip ir komerciniuose bankuose laikomi indėliai (Žin., 2000, Nr.23-760; 2002, Nr.65-2635).

Siekiant suderinti Kredito unijų įstatymą su 2002 m. priimtu Finansų įstaigų įstatymu ir Civiliniu kodeksu, 2003 m. buvo parengtas naujas Kredito unijų įstatymo projektas, tačiau 2004 m. šis projektas Seime buvo atmestas ir gražintas tobulinti iniciatoriams. Šiuo metu Seime yra

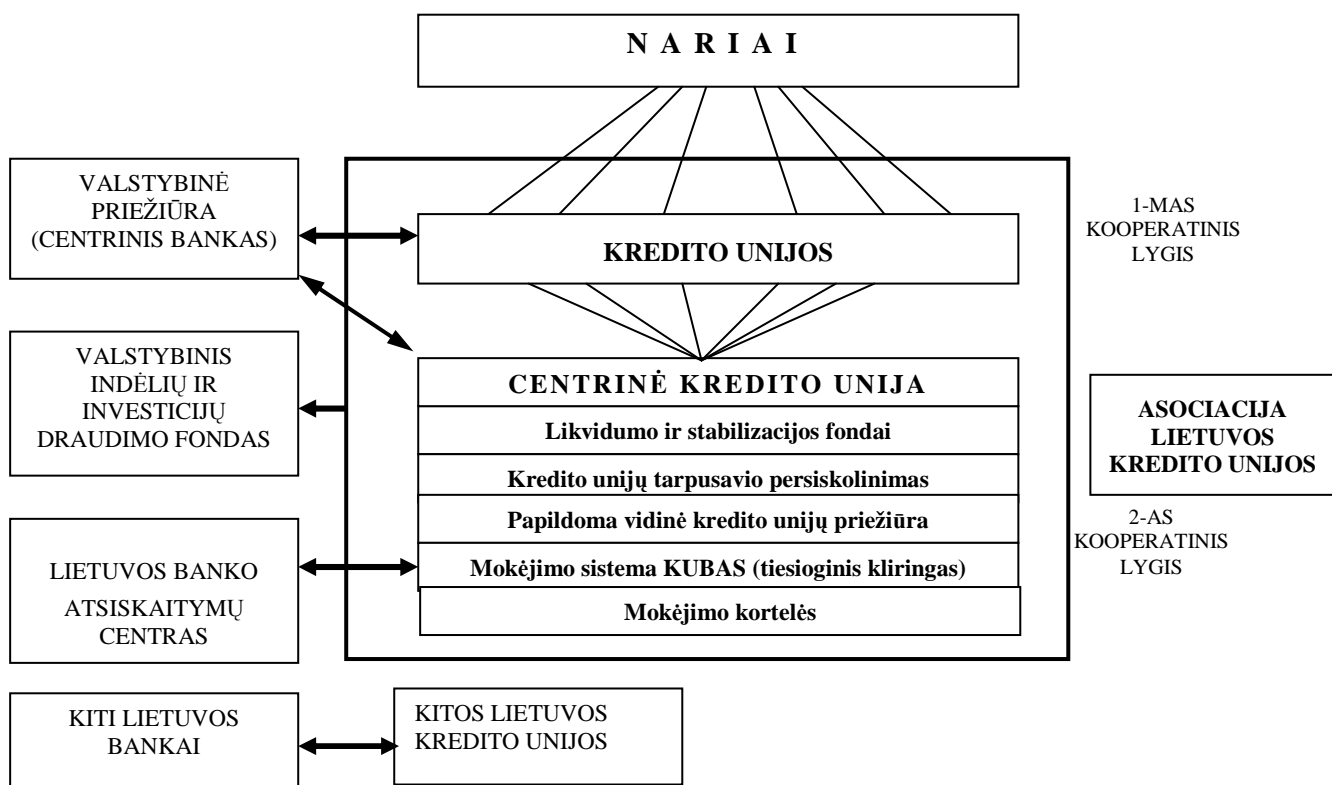
suformuota nauja darbo grupė, kuri rengia naujos redakcijos Kredito unijų įstatymo projektą. Priėmus naująjį Kredito unijų įstatymą kredito unijų veikla daug neturėtų keistis – praktiškai kredito unijos galės teikti tas pačias finansines paslaugas kredito unijų nariams. Vienas iš svarbiausių pakeitimų, numatomų įstatymo projekte, yra susijęs su narystės sąlygų kredito unijose palengvinimu – tikėtina, kad naujame Kredito unijų įstatyme bus panaikinti kredito unijų narystės kriterijai, todėl jų paslaugomis galės pasinaudoti platesnis žmonių ratas. Kai kuriais atvejais turėtų supaprastėti ir paskolų suteikimo procedūros. Kiti įstatyme numatyti pakeitimai yra susiję su naujuoju Finansų įstaigų įstatymu. Pagal šį įstatymą numatoma griežtesnis kredito unijų veiklos vidinių procesų reglamentavimas, priežiūra bei sudėtingesnė naujų kredito unijų steigimo procedūra (LCKU, 2007).

2.2.2. Lietuvos kredito unijų sistemos struktūros analizė

2002 m. pabaigoje veiklą pradėjo Lietuvos kredito unijų finansinis centras - Lietuvos Centrinė kredito unija (LCKU). LCKU veiklą reglamentuoja atskiras Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymas, priimtas 2000 metais (2004 m. priimta nauja įstatymo redakcija) (Žin., 2000, Nr. 45-1288; 2004, Nr. 61-2181).

Iki 2002 m. pabaigos, kol buvo įkurta Lietuvos Centrinė kredito unija, kredito unijų veiklą Lietuvoje koordinavo Asociacija Lietuvos kredito unijos (ALKU), įkurta 1997 m. Ši kredito unijų asociacija buvo atsakinga už jai priklausančių kredito unijų konsultavimą, mokymus ir atstovavimą valstybinės valdžios institucijose bei kitose organizacijose. Palaipsniui vystantis kredito unijų veiklai, kredito unijoms iškilo poreikis sudėtingesnėms aukštesnio lygio paslaugoms, tokioms kaip: kredito unijų likvidumo palaikymas ir mokumo užtikrinamas, kredito unijų persiskolinimo valdymas, atsiskaitymų organizavimas ir pan. (LCKU, 2007). Dėl šios priežasties buvo pradėtas rengti Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymas ir kuriami pagrindai išvystyti kredito unijų sistemai Lietuvoje.

Pagrindinė Lietuvos Centrinės kredito unijos veikla pagal įstatymą – teikti finansines paslaugas savo narėms kredito unijoms, užtikrinti kredito unijų judėjimo stabilumą bei mokumą. 2007 m. balandžio 1 d. LCKU narėmis buvo 59 kredito unijos ir valstybė, o ALKU narėmis buvo 59 kredito unijos (LCKU, 2007). 7 Lietuvoje veikiančios kredito unijose nepriklausė nei LCKU, nei ALKU. Visos Lietuvos kredito unijų sistemos, įtraukiant Lietuvos Centrinę kredito uniją, schema pateikta 15 paveiksle.

Šaltinis: Lietuvos Centrinė kredito unija, 2007

15 pav. Lietuvos kredito unijų sistema

Lietuvos Centrinės kredito unijos savo nariams teikia šias pagrindines paslaugas:

1. **Kredito unijų likvidumo palaikymas.** Siekiant užtikrinti šios funkcijos vykdymą LCKU buvo įkurtas kredito unijų likvidumo palaikymo rezervas. Centrinės kredito unijos įstatymas numato, kad Centrinėje kredito unijoje specialiai tam tikslui atidarytoje sąskaitoje kredito unijos privalo laikyti lėšas, kurios sudarytų ne mažiau kaip Centrinės kredito unijos visuotinio narių susirinkimo nustatytą procentą visų indėlių kredito unijoje litais ir užsienio valiuta (CKUĮ 25 str.). Šiuo metu Lietuvos Centrinė kredito unija yra patvirtinusi 1,2 dydžio procentą. 2007 m. balandžio 1 d. Likvidumo palaikymo rezerve buvo sukaupta 4,4 mln. litų. Iš šio likvidumo palaikymo rezervo gali būti teikiamos likvidumo paskolos kredito unijoms, bet ne ilgesniam kaip pusės metų laikotarpiui (LCKU, 2007).

2. **Kredito unijų mokumo palaikymas.** Kredito unijų mokumui palaikyti taip pat buvo įkurtas LCKU stabilizacijos fondas. Pagal Centrinės kredito unijos įstatymą „stabilizacijos fondas - tai Centrinėje kredito unijoje sudarytas Centrinės kredito unijos narių kredito unijų mokumui atkurti skirtas fondas, kurį sudaro Centrinės kredito unijos narių kredito unijų įmokėtos lėšos ir kitas turtas“ (CKUĮ 26 str.). Stabilizacijos fondo įmokų dydį taip pat tvirtina LCKU visuotinis narių susirinkimas, kuris šiai dienai yra 0,2 proc. nuo kredito unijos indėlių (LCKU, 2007). 2007 m. balandžio 1 d. stabilizacijos fonde buvo 1,8 mln. litų (Lietuvos bankas, 2007).

Lėšos kredito unijoms iš stabilizacijos fondo gali būti suteikiamos paskolomis, turinčiomis subordinuotos paskolos požymių, išperkant kredito unijos išleistus ilgalaikius skolos vertybinius popierius arba kredito unijai negražintinai skiriant lėšų, kurios turi patekti į kredito unijos privalomąją rezervą arba rezervinį kapitalą (CKUĮ 26 str). 2007 m. vasario mėnesį iš stabilizacijos fondo vienai kredito unijai buvo skirta 30 tūkst. litų negražintina parama mokumui atkurti (Lietuvos bankas, 2007).

3. **Kredito unijų tarpusavio persiskolinimas.** Centrinės kredito unijos ir Kredito unijų įstatymai numato, kad Centrinės kredito unijos narės kredito unijos negali tiesiogiai tarpusavyje perskolinti laisvų lėšų. Siekiant sumažinti kredito unijų tarpusavio skolinimosi riziką, Lietuvos Centrinėje kredito unijoje buvo sukurta kredito unijų tarpusavio perskolinimo schema: kredito unijos laiko laisvas lėšas LCKU indėlių forma, o LCKU šias laisvas lėšas perskolina toms kredito unijoms, kurioms trūksta lėšų paskoloms savo nariams teikti. Tokia pati laisvų lėšų perskolinimą schema taikoma ir kitų šalių išvystytuose kredito unijų judėjimuose (Desjardins, Rabobank, kt.).

4. **Papildoma vidinė kredito unijų veiklos priežiūra.** Pagal Centrinės kredito unijos įstatymą LCKU stebi savo narių veiklą, kai būtina tikrina šias kredito unijas bei teikia informaciją Lietuvos bankui dėl nustatytų veiklos pažeidimų (5 str.). Ši LCKU funkcija užtikrina didesnę kredito unijų sistemos skaidrumą bei stabilumą. Vykdydama nuolatinį kredito unijų veiklos stebėjimą bei patikrinimus, LCKU gali laiku pastebėti apie iškilusias finansines problemas kredito unijose ir padėti išspręsti šias problemas panaudojant stabilizacijos fondo lėšas. Iki 2006 m. spalio mėn. šios funkcijos vykdymą Lietuvos Centrinėje kredito unijoje užtikrino stabilizacijos fondo komisija, o nuo 2006 m. spalio mėn. šios funkcijos kredito unijų sprendimu buvo perduotos LCKU valdybai (LCKU, 2007).

5. **Kredito unijų atsiskaitymų vykdymas.** Šios funkcijos vykdymą Lietuvos Centrinėje kredito unijoje užtikrina Lietuvos banke įregistruota mokėjimų sistema „Kubas“. Iki LCKU įsteigimo kredito unijos galėjo dalyvauti atsiskaitymų sistemoje tik netiesiogiai – vykdydavo atsiskaitymus per kredito unijos einamąją sąskaitą pasirinktame komerciniame banke. 2006 metais per mokėjimo sistemą Kubas buvo įvykdyta beveik 285 tūkst. vnt. pavedimų 594,8 mln. litų sumai ir 137 tūkst. vnt. užskaitų 567,5 mln. litų sumai (LCKU, 2007).

6. **Mokėjimo kortelės.** 2005 m. pabaigoje Lietuvos Centrinė kredito unija pradėjo mokėjimo kortelių diegimo projektą kredito unijose. 2006 m. pradžioje LCKU tapus tarptautinės mokėjimo kortelių organizacijos MasterCard International asocijuota nare kredito unijoms atsivėrė galimybė įdiegti tarptautines debeto (Maestro) ir kredito (MasterCard Standard) korteles. Šiuo metu mokėjimo kortelių įdiegimo darbai eina į pabaigą, planuojama, kad pirmosios mokėjimo kortelės kredito unijų nariams bus pasiūlytos 2007 m. liepos mėn. (LCKU, 2007).

7. **Kitos paslaugos.** LCKU savo narėms kredito unijoms teikia ir kitas paslaugas: mokymų, rinkodaros, konsultacines, informacinių technologijų vystymo ir palaikymo bei kt. Šiuo metu Lietuvos Centrinėje kredito unijoje vykdomas ir kitas itin svarbus projektas, kurio tikslas – pakeisti dabartinę kredito unijose DOS pagrindu veikiančią sistemą „Kubas“ į internetinės architektūros informacinę sistemą „Novakubas“. Kredito unijose šią naują sistemą planuojama įdiegti 2007 m. pabaigoje. Įdiegus sistemą „Novakubas“, kredito unijoms atsivers galimybė savo nariams pasiūlyti ir internetinės bankininkystės paslaugas (LCKU, 2007).

Kaip matyti iš trumpos Lietuvos Centrinės kredito unijos atliekamų funkcijų ir teikiamų paslaugų apžvalgos, priėmus Centrinės kredito unijos įstatymą Lietuvoje buvo įteisinta dviejų lygių kredito unijų sistema. Antrame lygyje įkurta Lietuvos Centrinė kredito unija savo narėms kredito unijoms teikia daugelį paslaugų, kurias teikia ir kitų šalių išsivysčiusios kredito unijų sistemos (išskyrus tokius sudėtingus finansinius produktus, kaip investicinės, draudimo, pensijų fondų ir kt. paslaugos).

7 lentelėje pateikiami paskaičiuoti LCKU priklausančių ir nepriklausančių kredito unijų vidutiniai rodikliai. Kaip matyti iš pateiktų perskaičiuotų vidutinių aktyvų, paskolų, indėlių ir pelno rodiklių, LCKU priklausančios kredito unijos pasižymi ženkliai geresniais veiklos rezultatais nei LCKU nepriklausančios kredito unijos. Pavyzdžiui, 2006 m. pabaigoje vidutinės LCKU kredito unijos aktyvai buvo 7,67 mln., tuo tarpu LCKU nepriklausančios kredito unijos – 1,34 mln. Lt. Vidutinis LCKU narės kredito unijos pelnas 2006 m. pabaigoje buvo 3.885 litų, tuo tarpu LCKU nepriklausanti vidutinė kredito unija analogiško laikotarpio pabaigoje turėjo 2.743 litų nuostolio. Vidutiniai LCKU priklausančių ir nepriklausančių kredito unijų veiklos rodikliai akivaizdžiai įrodo priklausymo antro lygio organizacijoms naudą. Nepaisant to, kad LCKU ir ALKU priklausančios kredito unijos turi mokėti narystės ir paslaugų mokesčius, šios kredito unijos auga didesniais tempais negu kitos kredito unijos ir išlaiko didesnę pelningumą.

7 lentelė

LCKU priklausančių ir nepriklausančių kredito unijų vidutinių veiklos rodiklių palyginimas 2003-2006 m.

Metai	Indėliai		Paskolos		Aktyvai		Pelnas	
	LCKU KU, mln. Lt	Kt. KU, mln. Lt	LCKU KU, mln. Lt	Kt. KU, mln. Lt	LCKU KU, mln. Lt	Kt. KU, mln. Lt	LCKU KU, Lt	Kt. KU, Lt
2003	1,90	0,33	1,71	0,37	2,44	0,37	1817	-8663
2004	2,72	0,52	2,40	0,55	3,39	0,55	1685	1800
2005	4,06	0,91	3,46	0,97	5,18	0,97	3095	-4567
2006	6,17	1,01	5,01	1,34	7,67	1,34	3885	-2743

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos banko ir LCKU duomenis, 2007

2002 m. parengtoje Lietuvos Respublikos finansų plėtotos strategijoje taip pat pažymima centralizacijos procesų reikšmė kredito unijų veiklai Lietuvoje (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Lietuvos kredito unijų SWOT analizė pagal LR finansų plėtotos strategiją

Pranašumai	Trūkumai
Nedidelis kredito unijų turtas ir prasidėjęs kredito unijų centralizacijos procesas sudaro palankias sąlygas koordinuotai bei protingai plėtoti kredito unijų sektoriui. Be to, centralizuotai koordinuojama kredito unijų veikla pajėgs konkuruoti su bankais atskiruose paskolų rinkos segmentuose ir atskiruose Lietuvos rajonuose.	Kredito unijos pradėjo kurtis palyginti vėlai – nuo 1996 iki 2002 m. kredito unijų judėjimas buvo gana chaotiškas. Tik 2002 m. buvo įkurta Lietuvos Centrinė kredito unija, kuri turėtų sugriežtinti kreditavimo tvarką, padėti valdyti kredito unijų tinklo likvidumą bei kelti kredito unijų narių ir darbuotojų kvalifikaciją. Pavėluotas kredito unijų kūrimasis suformavo visuomenės ir Vyriausybės požiūrį į jas kaip į nereikalingą kredito instituciją („kadangi jau yra pakankamai bankų“). Jeigu toks požiūris išliks ir ateityje, tai gali stabdyti naudingą kredito unijų plėtotę Lietuvoje.
Galimybės	Grėsmės
Kai kuriems didiesiems Lietuvos komerciniams bankams uždarius savo filialus nedideliuose miesteliuose, buvo sukurta veiklos erdvė kredito unijoms. Jos turi palankias sąlygas plėstis Lietuvos kaimiškuosiuose rajonuose bei nedideliuose miesteliuose, surinkti indėlius iš „buvusių“ bankų klientų ir kredituoti smulkų bei vidutinį verslą. Taigi kredito unijos gali tapti bankų konkurentėmis smulkiojo ir vidutinio verslo paskolų segmente nedideliuose miesteliuose. Tai padidintų konkurenciją viename paskolų rinkos segmente ir prisidėtų prie verslo plėtojimo periferiniuose Lietuvos rajonuose.	Kredito unijas priimta traktuoti ne kaip pelno, o kaip savitarpio pagalbos organizacijas. Tokios organizacijos pagrįstos pasitikėjimo principu. Tačiau kredito unijos taip pat yra finansų tarpininkai, kurie turi vadovautis protingos ir atsargios bankininkystės principais. Taigi kredito unijos yra dvilypės prigimties. Jeigu kredito unijos pagrįs savo veiklą pasitikėjimo principu, tai esant greitam kredito unijų augimui gali papildyti kredito unijų blogų paskolų portfelis, o tai sukels kai kurių kredito unijų bankrotą, kartu sumažins pasitikėjimą pačiu kredito unijų judėjimu.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal MARTINAITYTĖ, E. ir kt. LR finansų plėtotos strategija, 2002

Finansų plėtotos strategijoje kaip kredito unijų veiklos pranašumas nurodoma, kad centralizuotai koordinuojamos kredito unijos pajėgs konkuruoti su bankais atskiruose paskolų rinkos segmentuose ir atskiruose Lietuvos rajonuose. Prie kredito unijų veiklos trūkumų priskiriama tai, kad kredito unijos savo veiklą pradėjo gana vėlai ir iki Lietuvos Centrinės kredito unijos įsteigimo buvo gana chaotiškas. Dėl šios priežasties įkurta Lietuvos Centrinė kredito unija turėtų sugriežtinti kredito unijų kreditavimo tvarką, padėti valdyti kredito unijų sistemos likvidumą bei kelti kredito unijose dirbančių asmenų kvalifikaciją.

Analizuojant kredito unijų grėsmes, akcentuojama kredito unijų veiklos dvilypė prigimtis. Nors kredito unijų veikla grindžiama pasitikėjimo principu, tačiau šis principas savaime negarantuoja šimtaprocentinės paskolų portfelio kokybės. Esant staigiam paskolų portfelio augimui, gali padidėti paskolų portfelio rizika. Be to, pastaruoju metu yra stebima paskolų stambėjimo tendencija. Pavyzdžiui, per 2002-2006 m. vidutinės paskolos dydis išaugo nuo 5344 litų iki 13.886 litų. 2007 balandžio 1 d. LCKU priklausiančios kredito unijos buvo išdavę 44 paskolas viršiančias 100 tūkst. litų (LCKU, 2007). Išvystytų kredito unijų sistemų patirtis Kanadoje ir Nyderlanduose

rodo, kad stambios paskolos yra pagrindinis kredito unijų veiklos rizikos šaltinis, todėl turi būti kontroliuojamas atitinkamomis priemonėmis. Šiuo metu Lietuvos Centrinėje kredito unijoje kredito unijoms teikiama stambių paskolų (virš 100 tūkst. litų) vertinimo paslauga. Kredito unijos, kurios nori išduoti 100 tūkst. litų viršijančią paslaugą, gali kreiptis į Lietuvos Centrinę kredito uniją dėl šios paskolos įvertinimo. Atkreiptinas dėmesys, kad ši paslauga kredito unijoms nėra privaloma, todėl didelių paskolų išdavimo rizika Lietuvos kredito unijų sistemoje nėra pilnai valdoma, tačiau yra galimybės toliau diegti paskolų riziką ribojančius mechanizmus.

Apibendrinant Lietuvos kredito unijų sistemos struktūros analizės rezultatus, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad susikūrus Lietuvos Centrinei kredito unijai atsirado papildomos kredito unijų rizikos ribojimo ir jos valdymo priemonės – kredito unijų likvidumo palaikymo rezervas ir stabilizacijos fondas. Sukurta dviejų lygių kredito unijų sistema sudarė dar palankesnes sąlygas saugiai ir stabiliai kredito unijų plėtrai Lietuvoje.

2.2.3. Lietuvos kredito unijų ir komercinių bankų finansinių rezultatų lyginamoji analizė

2007 m. balandžio 1 d. 59 Lietuvos Centrinei kredito unijai priklausančios kredito unijos vienijo virš 70 tūkst. narių. Šių kredito unijų indėliai viršijo 383 mln. litų, išduotos paskolos sudarė 322 mln. litų, kredito unijų turtas viršijo 472 mln. litų (LCKU, 2007). 2007 m. pirmąjį ketvirtį kredito unijų veikla toliau plėtėsi. Per šį ketvirtį kredito unijų turtas išaugo 4,6proc. ir 2007 m. balandžio 1 d. sudarė 0,77 proc. veikiančių bankų sistemos turto. Didžiausios Panevėžio kredito unijos turtas 2007 m. balandžio 1 d. sudarė daugiau nei 54 mln. Lt, arba 11,3 proc. visų kredito unijų turto (Lietuvos bankas, 2007).

Lietuvoje paskutiniaisiais metais kredito unijų sektorius plėtojosi masto ekonomikos (*angl. economy of scale*) kryptimi, t.y. sulėtėjo kredito unijų skaičiaus didėjimas, bet jos greitai augo pagal kitus parametrus (LR finansų plėtotės strategija, 2002).

9 lentelė

Lietuvos kredito unijų ir bankų indėlių, paskolų ir aktyvų pokytis 2000-2006 m.

Metai	Indėliai, mln. Lt		Paskolos, mln. Lt		Aktyvai, mln. Lt	
	Bankai	Kredito unijos	Bankai	Kredito unijos	Bankai	Kredito unijos
2000	8596,1	10,3	5519,1	8,8	13.095,3	15,3
2001	10.415,7	26,5	6502,8	21,1	15.349,0	33,8
2002	11.677,4	56,5	7933,2	45,9	17.221,2	70,1
2003	13.573,9	95,5	12.099,4	86,9	22.030,9	123,0
2004	17.859,5	148,4	16.897,7	131,7	29.150,8	185,2
2005	25.133,4	235,6	25.957,2	202,7	44.848,7	300,6
2006	30.297,9	370,9	38.641,1	305,1	58.913,6	461,8

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos banko duomenis, 2007

9 lentelėje pateikta Lietuvos kredito unijų ir bankų augimo dinamika 2000-2007 metais. Kaip matyti, per 6 veiklos metus Lietuvoje veikiančių bankų indėliai išaugo 3,5 karto, paskolos – 7 kartus, aktyvai - 4,5 karto. Tai palyginti žymiai mažiau, negu per tą patį laikotarpį išaugo kredito unijos. Kredito unijų aktyvai per 6 metus išaugo 30,2 karto, paskolos – 34,7 karto, o indėliai – 36 kartus. Palyginus Lietuvos bankų ir kredito unijų augimo procentinius pokyčius pastebima, kad bankų ir kredito unijų augimo greičiai pamažu vienodėja (žr. 10 lentelę, 14-15 pav.).

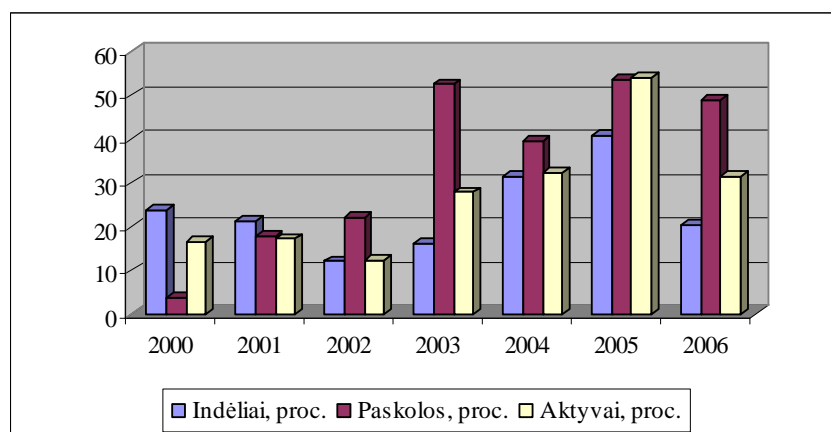
10 lentelė

**Lietuvos kredito unijų ir bankų indėlių, paskolų ir aktyvų procentinis pokytis
2000-2006 m.**

Metai	Indėlių augimas, proc.		Paskolų augimas, proc.		Aktyvų augimas, proc.	
	Bankai	Kredito unijos	Bankai	Kredito unijos	Bankai	Kredito unijos
2000	23,9	51,8	3,7	54,7	16,5	49,5
2001	21,2	160,0	17,8	140,0	17,2	120,0
2002	12,1	110,0	22,0	120,0	12,2	110,0
2003	16,2	70,0	52,5	89,4	27,9	75,4
2004	31,6	55,4	39,7	51,6	32,3	50,6
2005	40,7	58,7	53,6	53,9	53,9	62,3
2006	20,5	57,4	48,9	50,5	31,4	53,6

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos banko duomenis, 2007

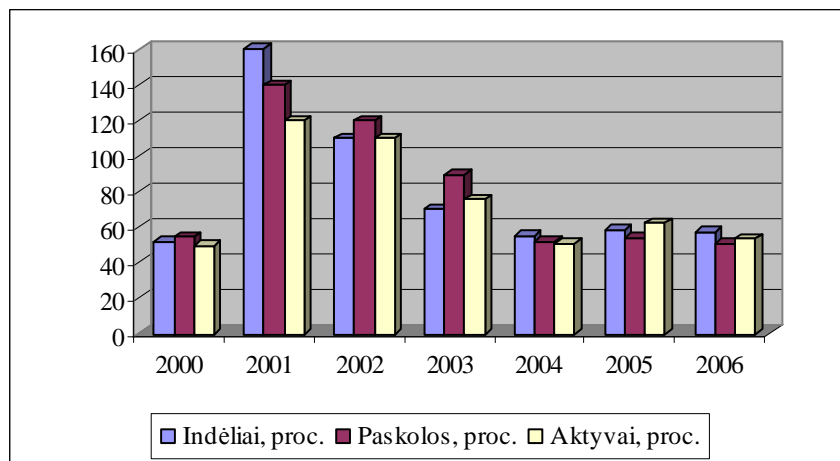
Kaip matyti, Lietuvos bankų aktyvų, indėlių ir paskolų procentinis pokytis kiekvienais metais nuolat didėjo. Pavyzdžiui, Lietuvos bankų aktyvų metinis augimas 2000 metais sudarė tik 16,5 proc., o 2006 metais šis rodiklis siekė jau 31,4 proc. Kiti bankų rodikliai taip pat nuosekliai augo, pavyzdžiui, 2006 metais Lietuvos bankų indėliai išaugo 20,5 proc., paskolos – 48,9 proc. Atkreiptinas dėmesys, kad 2006 m. Lietuvos bankų augimas šiek tiek buvo sulėtėjęs (žr. 16 pav.). Analogiškai bankų rodikliai 2005 m. augo žymiai spartesniais tempais: aktyvai išaugo 53,9 proc., paskolos – 53,6 proc., o indėliai – 40,7 proc.

Šaltinis: sukurta autorės pagal Lietuvos banko duomenis, 2007

16 pav. Lietuvos bankų indėlių, paskolų ir aktyvų procentinis pokytis 2000 - 2006 m.

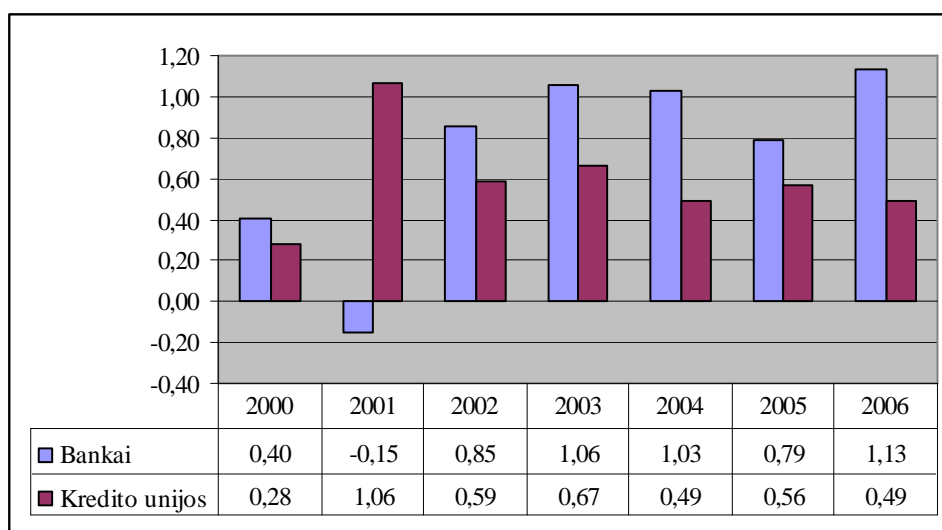
Palyginus kredito unijų augimo rodiklius, matyti ženklus kredito unijų augimas 2001-2002 metais dėl pagerėjusios įstatyminės bazės (metinis augimas viršijo 100 proc.). Vėliau šis augimas pamažu ėmė mažėti ir šiuo metu svyruoja apie 50-60 proc. Šis kredito unijų augimo greitis yra dar pakankamai geras, kadangi bankų augimas Lietuvoje šiuo metu svyruoja ties 30 proc. riba. Tačiau jei kitais metais bankai vėl pradės augti panašiu greičiu kaip ir kredito unijos, joms gali tapti sudėtinga pasiekti didesnę rinkos dalį.

Šaltinis: sukurta autorės pagal Lietuvos banko duomenis, 2007

17 pav. Lietuvos kredito unijų indėlių, paskolų ir aktyvų procentinis pokytis 2000 - 2006 m.

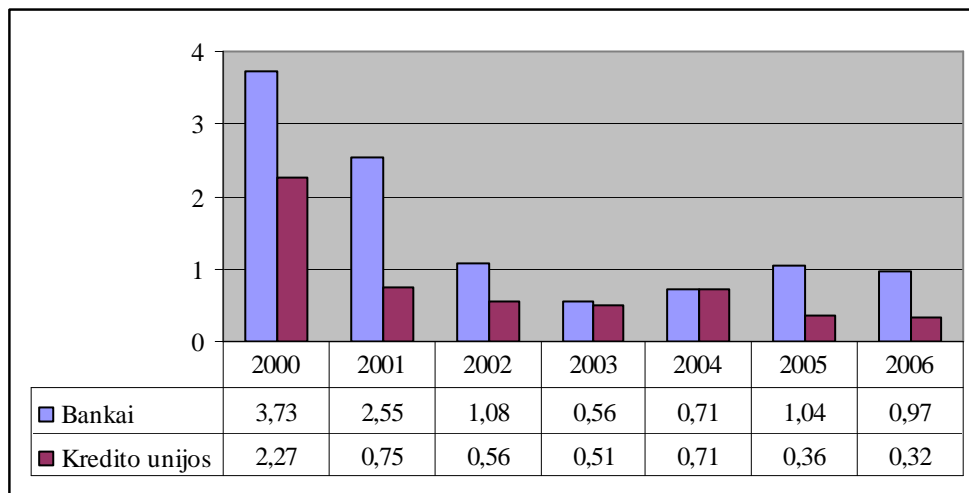
18 ir 19 paveiksluose pateikiamas Lietuvos komercinių bankų bei kredito unijų aktyvų gražos ir specialiųjų atidėjinių rodiklių palyginimas 2000-2006. Palyginus aktyvų gražos rodiklius matyti, kad komerciniai bankai dirba pelningiau nei kredito unijos, išskyrus 2001 m., kai bendrai bankų sistema patyrė nuostolių dėl nuostolingos Hansa-LTB veiklos (Lietuvos bankas, 2007).

Šaltinis: sukurta autorės pagal Lietuvos banko duomenis, 2007

18 pav. Lietuvos kredito unijų ir bankų aktyvų gražos pokytis 2000 - 2006 m.

Palyginus Lietuvos komercinių bankų ir kredito unijų specialiųjų atidėjinių¹ rodiklius 2000-2006 metais matyti, kad kredito unijų paskolų portfelis yra kokybiškesnis nei komercinių bankų suteiktų paskolų portfelis, nes per visą analizuojamą laikotarpį šis rodiklis kredito unijose visada buvo mažesnis nei analogiškas rodiklis komerciniuose bankuose.

Šaltinis: sukurta autorės pagal Lietuvos banko duomenis, 2007

19 pav. Lietuvos kredito unijų ir bankų specialiųjų atidėjinių pokytis 2000 - 2006 m.

Išanalizavus kredito unijų ir komercinių bankų Lietuvoje veiklos rezultatus matyti, kad kredito unijų reikšmė Lietuvos finansų rinkoje kiekvienais metais palaipsniui auga. Sustiprėjus Lietuvos finansų sektoriaus stabilumui šalia komercinių bankų sėkmingai savo veiklą plėtoja kredito unijos, kurios pritraukia vis daugiau narių, indėlių, paskolų ir kapitalo. Teigiamus pokyčius kredito unijų veikloje lėmė susiklosčiusios palankios veiklos sąlygos – ne tik gerėjanti ekonominė aplinka Lietuvoje, bet ir 2000 m. patobulinta įstatyminė aplinka bei 2002 m. įkurtas kredito unijų finansinis centras – Lietuvos Centrinė kredito unija. Siekiant užtikrinti kredito unijų veiklos tęstinumą ilgame laikotarpyje, turi būti toliau tobulinama įstatyminė aplinka, vystomi moderniomis technologijomis pagrįsti finansiniai produktai, stiprinama Lietuvos Centrinės kredito unijos veikla ir jos centralizuotos paslaugos kredito unijoms.

¹ Specialieji atidėjiniai yra specialūs atidėjimai vėluojančioms paskoloms, apskaičiuojami pagal Lietuvos banko patvirtintą metodiką.

3. LIETUVOS KREDITO UNIJŲ SISTEMOS STRATEGINIS VYSTYMASIS

Šioje dalyje pateikiami Lietuvos Centrinei kredito unijai priklausančių kredito unijų vadovų požiūrio į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi ateityje tyrimo rezultatai. Išanalizavus kredito unijų vadovų nuostatas kredito unijų sistemos vystymosi klausimais, šioje dalyje taip pat aptariamos Lietuvos kredito unijų sistemos strateginio vystymosi perspektyvos ir pateikiamos rekomendacijos Lietuvos kredito unijų sistemos tobulinimui ateityje pagal išvystytų kredito unijų sistemų pavyzdžius užsienio šalyse.

3.1. Kredito unijų vadovų požiūrio į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi tyrimo metodikos aprašymas

Remiantis M. Desrochers ir K.P. Fischer (2004) atlikto kredito unijų sistemų efektyvumo tyrimu, kurio gauta pagrindinė išvada teigia, kad kuo didesnė sistemos integracija, tuo didesnis kredito unijų sistemų efektyvumas buvo iškelta **tyrimo hipotezė**: Lietuvos kredito unijų sistema ilgalaikėje perspektyvoje išaugs į finansiškai stiprią ir reikšmingą Lietuvos rinkos dalį užimančią finansinę grupę.

Siekiant patvirtinti tyrimo hipotezę, buvo iškeltas **magistro baigiamojo darbo tyrimo tikslas** - išsiaiškinti, kuris kredito unijų sistemos valdymo modelis labiau atitiktų Lietuvos kredito unijų poreikius ir įvertinti, ar šis modelis leis išlaikyti Lietuvos kredito unijų sistemos konkurencingumą ateityje. Iškeltam tyrimo tikslui įgyvendinti suformuoti šie tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti Lietuvos kredito unijų vadovų apklausą.
2. Įvertinti Lietuvos kredito unijų vadovų apklausos rezultatus ir parengti Lietuvos kredito unijų poreikius atitinkantį kredito unijų sistemos valdymo modelį.
3. Įvertinti, ar kredito unijų poreikius atitinkantis kredito unijų sistemos valdymo modelis leis išlaikyti Lietuvos kredito unijų sistemos konkurencingumą ateityje.
4. Pateikti rekomendacijas tolimesniam Lietuvos kredito unijų sistemos vystymui.

Tyrimo hipotezei patvirtinti buvo atliktas empirinis tyrimas. **Empirinio tyrimo tikslas** yra išsiaiškinti Lietuvos kredito unijų vadovų nuostatas Lietuvos kredito unijų sistemos valdymo ir Lietuvos Centrinei kredito unijai bei Asociacijai Lietuvos kredito unijos deleguotų funkcijų klausimais.

Empirinio tyrimo uždaviniai:

1. Įvertinti Lietuvos kredito unijas vienijančių organizacijų (Lietuvos Centrinės kredito unijos ir Asociacijos Lietuvos kredito unijos) vykdomas funkcijas pagal jų svarbumą ir naudingumą kredito unijoms kredito unijų vadovų požiūriu.
2. Įvertinti Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į bendros kredito unijų sistemos strategijos formavimą.
3. Įvertinti Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į sistemos integraciją ir kredito unijų tarpusavio konkurenciją.
4. Įvertinti Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į bendrą kredito unijų sistemos rizikos valdymą.
5. Nustatyti priimtinausią Lietuvos kredito unijų sistemos antro lygio funkcijų finansavimo būdą.

Empirinio tyrimo objektas – Lietuvos kredito unijų sistemos valdymo struktūra ir antram Lietuvos kredito unijų sistemos lygmeniui priskirtos funkcijos.

Empiriniam tyrimui atlikti buvo įvykdyta Lietuvos Centrinės kredito unijai ir Asociacijai Lietuvos kredito unijos priklausančių kredito unijų ir vadovų apklausa raštu pagal parengtą apklausos anketą.

Anketos sudarymas. Kredito unijų vadovų apklausos anketa (klausimynas) buvo sudaryta iš 24 uždaru, atviru bei pusiau atviru tiesioginių klausimų (14 priedas). Pirmame anketos klausime vadovai buvo prašomi suranguoti Lietuvos Centrinės kredito unijos ir Asociacijos Lietuvos kredito unijos teikiamas paslaugas pagal jų svarbumą kredito unijoms (1 balas – mažiausiai svarbu, 10 balų – labiausiai svarbu). Kituose anketos klausimuose buvo siekiama iširti respondentų nuomonę kredito unijų ir antro lygmens organizacijų strateginiais veiklos klausimais. Anketos klausimus galima sugrupuoti į 6 grupes pagal iškeltus empirinio tyrimo uždavinius (klausimų suskirstymas pateiktas 11 lentelėje).

11 lentelė

Kredito unijų vadovų apklauso anketos klausimų suskirstymas pagal tyrimo uždavinius

Empirinio tyrimo uždavinys	Anketos klausimai
1. Įvertinti Lietuvos kredito unijas vienijančių organizacijų vykdomas funkcijas pagal jų svarbumą ir naudingumą kredito unijoms kredito unijų vadovų požiūriu.	1. Įvertinkite balais (nuo 1 iki 10) Lietuvos kredito unijų centro (LCKU ir ALKU) vykdomas funkcijas pagal jų svarbumą ir naudingumą kredito unijoms. 2. Ar, Jūsų nuomone, LCKU ir (ar) ALKU turėtų užsiimti papildomomis funkcijomis? 3. Kokias finansines paslaugas papildomai turėtų teikti LCKU? 4. Ar, Jūsų nuomone, LCKU ir (ar) ALKU turėtų atsisakyti kurių nors funkcijų vykdymo?

Empirinio tyrimo uždavinys	Anketos klausimai
2. Įvertinti Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į bendros kredito unijų sistemos strategijos formavimą.	<p>5. Ar, Jūsų nuomone, reikalingos dvi kredito unijų interesus atstovaujančios organizacijos (Lietuvos Centrinė kredito unija ir Asociacija Lietuvos kredito unijos)?</p> <p>6. Jeigu atsakėte „taip“ į 5 klausimą, atsakykite, kuri organizacija, Jūsų nuomone, turėtų užsiimti bendros Lietuvos kredito unijų judėjimo strategijos formavimu.</p> <p>7. Jeigu atsakėte „taip“ į 5 klausimą, ar, Jūsų nuomone, į LCKU ir ALKU valdybą turėtų būti išrinkti tie patys asmenys?</p> <p>8. Jeigu atsakėte „ne“ į 7 klausimą, atsakykite, kokių būdu, Jūsų nuomone, turėtų vykti veiklos koordinavimas bei interesų derinimas tarp LCKU ir ALKU?</p> <p>9. Kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti formuojama Lietuvos kredito unijų judėjimo strategija?</p> <p>10. Kuri organizacija, Jūsų nuomone, turėtų atstovauti ir ginti kredito unijų interesus valstybinėse institucijose (Seimas, Lietuvos bankas, kt.)?</p>
3. Įvertinti Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į sistemos integraciją ir kredito unijų tarpusavio konkurenciją.	<p>11. Ar, Jūsų nuomone, visos Lietuvoje veikiančios kredito unijos turėtų būti susijungę į Lietuvos Centrinę kredito uniją?</p> <p>12. Ar, Jūsų nuomone, visos Lietuvoje veikiančios kredito unijos turėtų būti susijungę į vieną kredito unijų asociaciją (Asociaciją Lietuvos kredito unijos)?</p> <p>13. Ar, Jūsų nuomone, visos LCKU/ ALKU priklausančios kredito unijos turėtų naudoti vieną logotipą/ ženklą?</p> <p>14. Ar, Jūsų nuomone, visuomenės akyse LCKU/ ALKU priklausanti kredito unija turėtų būti identifikuojama skirtingai nuo LCKU/ ALKU nepriklausančių kredito unijų?</p> <p>15. Jūsų nuomone, yra žalinga kredito unijų tarpusavio konkurencija?</p> <p>20. Ar, Jūsų nuomone, tarp LCKU ir kredito unijų turėtų būti pasirašoma sutartis, kuri nustatytų visas LCKU narės kredito unijos teises ir pareigas?</p>
4. Įvertinti Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į bendrą kredito unijų sistemos rizikos valdymą.	<p>16. Kada, Jūsų nuomone, turėtų būti atliekamas kredito unijų monitoringas ir inspektavimas?</p> <p>17. Atsakykite kas, Jūsų nuomone, turi būti atsakingas už kredito unijų veiklos vidaus procedūrų rengimą?</p> <p>18. Ar, Jūsų nuomone, LCKU stabilizacijos fondo komisijos rekomendacijos kredito unijoms turi būti privalomojo ar neprivalomojo pobūdžio?</p> <p>19. Jei visos kredito unijos moka įmokas į stabilizacijos fondą ir gali pasinaudoti jomis:</p> <p>a) Visos kredito unijos turi stengtis laikytis bendrų standartų valdyti riziką ir vienodomis sąlygomis, ištikus finansinėms problemoms, pasinaudoti stabilizacijos fondo lėšomis;</p> <p>b) Kredito unijos gali veikti pagal skirtingus standartus ir procedūras.</p> <p>Ar sutiktumėte mokėti daugiau į stabilizacijos fondą jei stabilizacijos fondas būtų išnaudotas kredito unijoms gelbėti, kurios veikė, nesilaikydamos bendrai priimtų standartų ir rizikos valdymo procedūrų (rekomendacijų)?</p>
5. Nustatyti priimtinausią Lietuvos kredito unijų sistemos antro lygio funkcijų finansavimo būdą.	<p>21. Kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti formuojamas LCKU biudžetas teikiant nefinansines paslaugas?</p> <p>22. Kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti formuojamas ALKU biudžetas?</p> <p>23. Jeigu pasirinkote proporcinę mokesčių sistemą (tam tikras procentas nuo kredito unijos aktyvų), kaip manote, ar didėjant kredito unijos aktyvams mokesčių procentinis dydis turėtų mažėti?</p> <p>24. Jeigu pasirinkote fiksuotą mokesčių sistemą (pvz., X litų per ketvirtį), kaip manote, ar mokesčio dydis visoms kredito unijoms turėtų būti vienodas?</p>

Tyrimo imties nustatymas ir parinkimas. Norint tiksliai nustatyti tyrimo imtį, visų pirma reikia apibrėžti tyrimo visumą. Planuojamo tyrimo visuma yra kredito unijų, kurios priklauso Lietuvos Centrinei kredito unijos ir Asociacijos Lietuvos kredito unijos daugiau kaip 1 metus,

vadovai. Tokių kredito unijų 2006 m. pabaigoje buvo 56. Į tyrimo visumą taip pat neįtraukta viena kredito unija, kuri artimiausiu metu planuoja nutraukti savo veiklą.

Tyrimo imčiai nustatyti naudota K. Kardelio knygoje „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai“ (2002) pateikta tyrimo imties nustatymo formulė, kuri taikoma tada, kai generalinė aibė yra baigtinė ir duomenys vertinami procentais (Kardelis, 2002, p.316-317):

$$n = \frac{z^2 * S^2}{\left(1 - \frac{1}{N}\right) * \Delta^2 + \frac{z^2 * S^2}{N}}$$

N – visos populiacijos tūris (55).

z - normaliojo skirsnio koeficientas. Moksliniame darbe paprastai tyrimai atliekami su 95 proc. patikimumu (Kardelis, 2002, p. 314). Kai patikimumas 95 proc. (p = 0,05), z = 1,96 (Kardelis, 2002, p. 312).

S – imties vidutinis kvadratinis nuokrypis. Jis gali būti nustatomas keliais būdais: 1) remiantis anksčiau atliktais tyrimais arba literatūros šaltiniais; 2) pagal pilotažinio (bandomojo) tyrimo rezultatus (Kardelis, 2002, p. 312).. Kadangi nėra duomenų apie tiriamo reiškinio paplitimą ir pilotažinis tyrimas buvo atliekamas su mažu respondentų skaičiumi, tuomet turi būti imamas nepalankiausias variantas, kuriame S = 50 (Kardelis, 2002, p. 313)..

Δ – leistinas netikslumas, t.y. skirtumas tarp atrankinės grupės ir generalinės visumos vidurkio (Kardelis, 2002, p. 313). Tyrimo rezultatai buvo skaičiuoti 5 proc. tikslumu.

Apskaičiavus tyrimo imtį pagal aukščiau pateiktą formulę gauta, kad tyrimo imtis yra 48 kredito unijų vadovai.

Nustačius reikiamą tiriamųjų skaičių, turi būti pasirinktas būdas, kaip bus atrenkami apklausiami asmenys (Kardelis, 2002, p. 323). Tyrimui atlikti buvo naudotas šis imties atrankos metodas – tikimybinė sluoksniuota atranka. Šis atrankos metodas yra gana patikimas ir duoda gerus rezultatus. Tiriamoji visuma buvo suskirstyta į atskiras grupes pagal kredito unijų aktyvų (turto) dydį (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

LCKU ir ALKU priklausančių kredito unijų pasiskirstymas pagal aktyvų dydį 2006 m. pabaigoje

Kredito unijos aktyvų dydis	Grupei priklausančių kredito unijų skaičius	Proporcijos, kuriomis visuma yra pasiskirsčiusi į sluoksnius	Apklausiamų kredito unijų vadovų skaičius
Aktyvai <3 mln.	15	27,3 proc.	13
3 mln. < Aktyvai <8 mln.	24	43,6 proc.	21
Aktyvai >8 mln.	16	29,1 proc.	14

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LCKU duomenis, 2007

Apklauso organizavimas. Anketos tinkamumas patikrintas atlikus žvalgomąjį (pilotažinį) tyrimą, kurio metu buvo apklausti 4 kredito unijų vadovai. Po žvalgomojo tyrimo sudaryta anketa buvo patikslinta. Kadangi pakeitimai nebuvo esminiai, žvalgomojo tyrimo metu gautų apklauso rezultatų duomenys buvo panaudoti pagrindiniame tyrime.

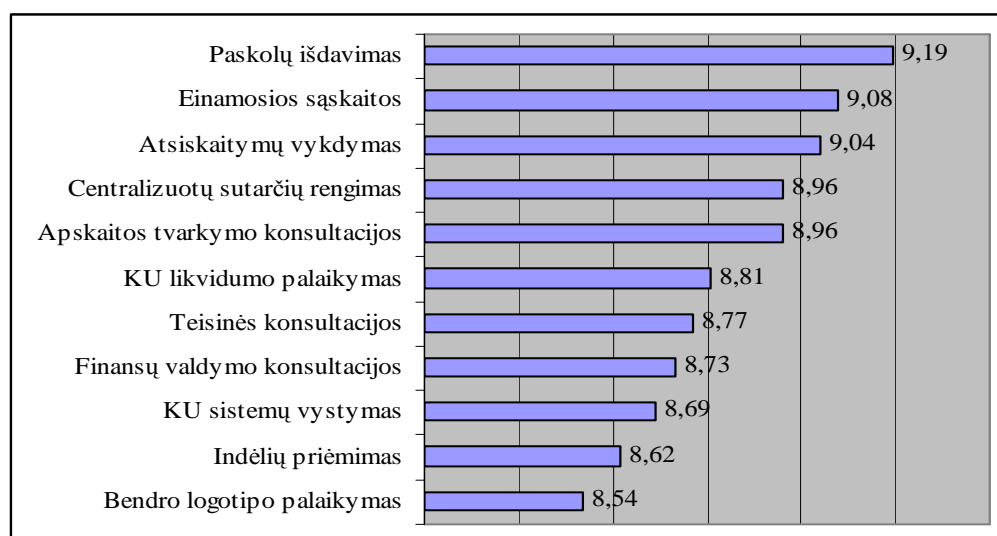
Iš viso buvo išsiųstos 48 anketos kredito unijų vadovams. Anketos kredito unijoms buvo siunčiamos elektroniniu paštu, kai kurių kredito unijų vadovų pageidavimu – faksu. Užpildytos anketos buvo gražintos tokiu pačiu būdu, kaip ir buvo išsiųstos (elektroniniu paštu arba faksu). Užpildytos anketos gautos iš 43 kredito unijų vadovų: anketas užpildė 13 kredito unijų, kurių aktyvai neviršija 3 mln. litų, (30,2 proc. respondentų), 20 kredito unijų, kurių aktyvai yra nuo 3 iki 8 mln. litų, (46,5 proc. respondentų), ir 10 kredito unijų, kurių aktyvai viršija 8 mln. litų (23,3 proc. respondentų). Kai kurie anketų klausimai (iš 43 užpildytų) buvo nepilnai ar netiksliai užpildyti, todėl anketų atsakymai buvo papildomai patikslinti telefonu.

3.2. Kredito unijų vadovų požiūrio į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi analizė

Lietuvos kredito unijas vienijančių organizacijų vykdomos funkcijos. Analizuojant Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į kredito unijas vienijančių organizacijų (Lietuvos Centrinės kredito unijos ir Asociacijos Lietuvos kredito unijos) vykdomų funkcijų svarbumą ir naudingumą kredito unijoms, buvo prašoma kredito unijų vadovus išranguoti visas antro lygio organizacijų vykdomas funkcijas pagal jų svarbumą ir naudingumą kredito unijoms. Kredito unijų vadovams buvo pateiktas bendras funkcijų sąrašas, neišskiriant kurias funkcijas konkrečiai vykdo Lietuvos Centrinė kredito unija, o kurias – Asociacija Lietuvos kredito unijos, kadangi tyrimo vykdymo metu šių abiejų organizacijų funkcijos dar nebuvo pilnai atskirtos (LCKU, 2007).

20-21 paveiksluose pateikiamos antro lygio organizacijų vykdomos funkcijos, išranguotos pagal jų svarbumą ir naudingumą kredito unijoms. Kaip matyti iš 20 paveikslo, svarbiausios funkcijos, kurias kredito unijų vadovai vertina daugiau nei 9 balais, yra Lietuvos Centrinės kredito unijos teikiamos finansinės paslaugos: paskolų išdavimas (9,19 balo), einamųjų sąskaitų laikymas ir aptarnavimas (9,08 balo), galimybė vykdyti kredito unijų narių atsiskaitymus (9,04 balo). Kaip kitas kredito unijų veiklai svarbias paslaugas kredito unijų vadovai taip pat nurodė: centralizuotų sutarčių rengimą (8,96 balo), apskaitos tvarkymo konsultacijas (8,96 balo), kredito unijų likvidumo palaikymą (8,81 balo), teisinės konsultacijas (8,77 balo), finansų valdymo konsultacijas (8,73 balo), kredito unijų sistemų vystymą (8,69 balo), indėlių priėmimą (8,62 balo), bendro logotipo palaikymą (8,54 balo). Kaip matyti, į šias funkcijas pateko LCKU teikiamos konsultacinės paslaugos (apskaitos, finansų valdymo ir teisės srityse), viena iš pagrindinių LCKU funkcijų - kredito unijų

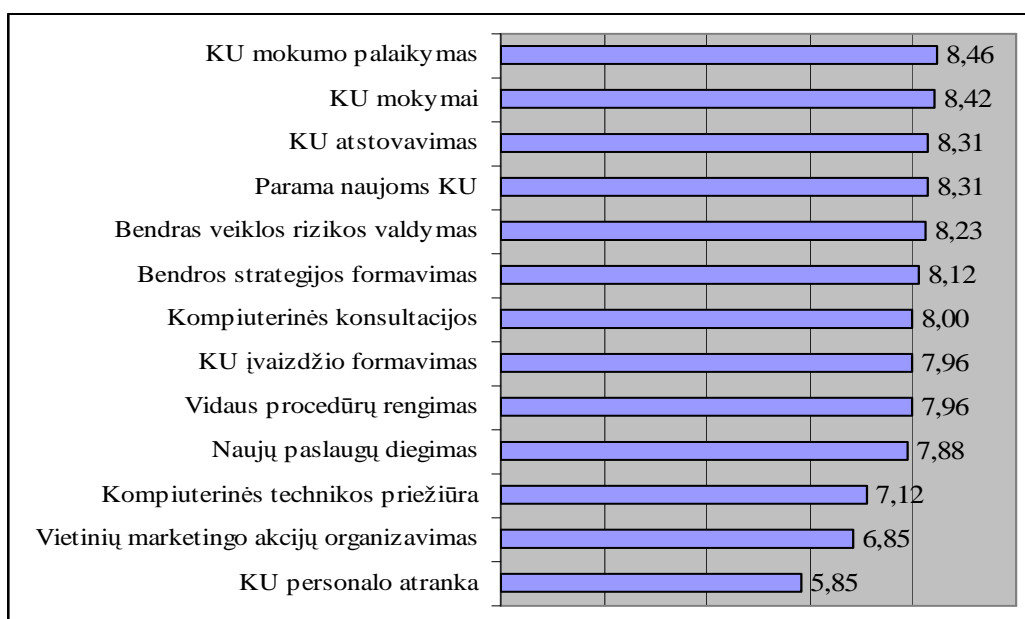
likvidumo palaikymas, kredito unijų informacinių sistemų vystymas, bendro logotipo palaikymas, ir taip pat kita funkcijų sąrašė nurodyta finansinė paslauga – indėlių priėmimas.

Šaltinis: sukurta autorės pagal tyrimo rezultatus

20 pav. Lietuvos kredito unijų antro lygio organizacijų vykdomų funkcijų naudingumas Lietuvos kredito unijų vadovų požiūriu (nuo 8,5 iki 10 balų)

Kita Lietuvos Centrinės kredito unijos ir Asociacijos Lietuvos kredito unijos vykdomų funkcijų grupė, kuri buvo įvertinta nuo 8 iki 8,49 balų yra: kredito unijų mokumo palaikymas (8,46 balo), kredito unijų darbuotojų ir renkamų valdymo organų narių mokymai (8,43 balo), kredito unijų interesų atstovavimas (8,31 balo), parama naujai besisteigiančioms kredito unijoms (8,31 balo), bendras veiklos rizikos valdymas (8,23 balo), bendras strategijos formavimas (8,12 balo) ir kompiuterinės konsultacijos (8 balai). Kaip matyti, kita itin svarbi LCKU funkcija – kredito unijų mokumo palaikymas buvo įvertinta kaip mažiau naudinga nei kredito unijų likvidumo palaikymas. Tikėtina, kad ši funkcijas buvo išskirta kaip mažiau svarbi dėl tos priežasties, kad faktiškai apklausoje dalyvavusios kredito unijos nebuvo susidūrę su mokumo problemomis, tuo tarpu likvidumo paskolos yra gana dažnai kredito unijų naudojama priemonė savo pinigų srautams subalansuoti. Tokios funkcijos kaip bendros strategijos formavimas ir bendras rizikos valdymas kredito unijų vadovų požiūriu nėra laikomos svarbiausiomis antro lygio organizacijų funkcijomis, nors paprastai išvystytose kredito unijų sistemose šios funkcijos yra kartinės. Tai rodo, kad Lietuvos kredito unijų sistema dar nėra perėjusi į aukščiausią išsivystymo lygį.

Šaltinis: sukurta autorės pagal tyrimo rezultatus

21 pav. Lietuvos kredito unijų antro lygio organizacijų vykdomų funkcijų naudingumas Lietuvos kredito unijų vadovų požiūriu (nuo 0 iki 8,49 balų)

Kaip mažiausiai naudingos kredito unijų vadovų požiūriu, buvo įvertintos šios LCKU ir ALKU funkcijos: kredito unijų įvaizdžio formavimas (7,96 balo), vidaus veiklą reglamentuojančių procedūrų rengimas (7,96 balo), naujų paslaugų, tokių kaip mokėjimo kortelės ar internetinė bankininkystė, diegimas kredito unijose (7,88 balo), kompiuterinės technikos priežiūra (7,12 balo), vietinių marketingo akcijų organizavimas (6,85 balo) ir kredito unijų personalo atranka (5,85 balo).

Kaip matyti iš vadovų apklausos rezultatų, kredito unijos labiau linkę savarankiškai organizuoti vietines marketingo akcijas ir neteikia didelės svarbos bendram kredito unijų įvaizdžio formavimui. Šias vadovų nuostatas sąlygoja tai, kad pačios kredito unijos gali lanksčiau prisitaikyti prie vietos bendruomenių poreikių. Tikėtina, kad naujų paslaugų (mokėjimo kortelių, internetinės bankininkystės ir pan.) diegimas nebuvo priskirtas prie svarbiausių funkcijų dėl tos priežasties, kad kredito unijos šiuo metu teikia paslaugas tam klientų ratui, kurie nesinaudoja moderniomis bankinėmis paslaugomis. Kai kurių kredito unijų vadovų nuomone, mokėjimo kortelių ir internetinės bankininkystės paslaugų įvedimas kredito unijose yra per ankstyvas. Žemiausiai įvertinta LCKU teikiama personalo atrankos paslauga (5,85 balo). Kaip rodo, kredito unijų veiklos praktika gana mažai kredito unijų naudojasi šia paslauga. Paprastai per mėnesį yra įvykdomos tik 1-2 kredito unijų personalo atrankos (LCKU, 2007).

13-14 lentelėse pateikiamas kredito unijų vadovų atsakymų pasiskirstymas pagal kredito unijų dydį (pateikiamos trim didžiausiais ir trim mažiausiais balais įvertintos funkcijos). Pagal 20 lentelėje pateikiamus apklausos rezultatus matyti, kad didžiosioms kredito unijoms naudingiausia

funkcija yra atsiskaitymų vykdymas, antroje vietoje pagal naudingumą – apskaitos tvarkymo konsultacijos, trečioje – einamųjų sąskaitų aptarnavimas ir centralizuotų sutarčių su įvairiais paslaugų teikėjais rengimas. Vidutinėms kredito unijoms svarbiausia funkcija yra einamųjų sąskaitų aptarnavimas, antroje vietoje – paskolų išdavimas, trečioje – atsiskaitymų vykdymas ir apskaitos tvarkymo konsultacijoms. Mažosioms kredito unijoms naudingiausia funkcija yra paskolų išdavimas, antroje vietoje – centralizuotų sutarčių rengimas, trečioje vietoje – atsiskaitymų vykdymas, kredito unijų likvidumo palaikymas, teisinės konsultacijos ir parama naujai besisteigiančioms kredito unijoms.

13 lentelė

**Trys naudingiausios antro lygio organizacijų vykdomos funkcijos kredito unijų vadovų
požiūriu pagal kredito unijų dydį**

Funkcijos pavadinimas	Pirmos 3 naudingiausios f-jos didžiosioms KU (vieta/ įvertinimas balais)		Pirmos 3 naudingiausios f-jos vidutinėms KU (vieta/ įvertinimas balais)		Pirmos 3 naudingiausios f-jos mažosioms KU (vieta/ įvertinimas balais)	
Paskolų išdavimas			2	9,4	1	9,5
Einamosios sąskaitos	3	8,9	1	9,5		
Atsiskaitymų vykdymas	1	9,1	3	9,3	3	9,0
KU likvidumo palaikymas					3	9,0
Apskaitos tvarkymo konsultacijos	2	9,0	3	9,3		
Teisinės konsultacijos					3	9,0
Centralizuotų sutarčių rengimas	3	8,9			2	9,1
Parama naujai besisteigiančioms KU					3	9,0

Šaltinis: sudaryta autorės pagal tyrimo rezultatus

14 lentelė

**Trys mažiausiai naudingos antro lygio organizacijų vykdomos funkcijos kredito unijų
vadovų požiūriu pagal kredito unijų dydį**

Funkcijos pavadinimas	3 mažiausiai naudingos f-jos didžiosioms KU (vieta/ įvertinimas balais)		3 mažiausiai naudingos f-jos vidutinėms KU (vieta/ įvertinimas balais)		3 mažiausiai naudingos f-jos mažosioms KU (vieta/ įvertinimas balais)	
Indėlių priėmimas					3	7,8
Bendras KU veiklos rizikos valdymas	3	7,0				
Vietinių marketingo akcijų organizavimas			2	6,8	1	7,4
KU personalo atranka	1	5,9	1	5,9	2	7,6
Kompiuterinės technikos priežiūra	2	6,6	3	7,6		

Šaltinis: sudaryta autorės pagal tyrimo rezultatus

Įvertinus 14 lentelėje pateiktus apklausos rezultatus, matyti, kad mažiausiai naudinga paslauga didžiosioms ir vidutinėms kredito unijoms yra personalo atranka (5,9 balo), o mažosioms kredito unijoms – vietinių marketingo akcijų organizavimas (7,4 balo). Didžiosioms kredito

unijoms taip pat nėra naudinga kompiuterinės technikos priežiūra (6,6 balo), kadangi dažniausiai šios kredito unijos turi pasisamdę savo atskirus specialistus, bei bendras kredito unijų veiklos rizikos valdymas (7 balai). Tokį neigiamą didžiųjų kredito unijų požiūrį į bendrą kredito unijų veiklos rizikos valdymą sąlygoja kredito unijų dydis ir siekis išlaikyti kuo didesnę savarankiškumą valdant kredito unijos veiklos riziką. Vidutinėms kredito unijoms mažai naudingos funkcijos taip pat yra vietinių marketingo akcijų organizavimas (6,8 balo) ir kompiuterinės technikos priežiūra (7,6 balo), mažosioms kredito unijoms – personalo atranka (7,4 balo) ir indėlių priėmimas (7,8 balo), nes kredito unijų veiklos pradžioje kredito unijose paprastai nebūna laisvų lėšų.

Siekiant tiksliau įvertinti kredito unijų vadovų nuomonę apie LCKU ir ALKU teikiamų paslaugų reikalingumą, respondentai buvo paprašyti atsakyti į klausimus: ar LCKU ir (ar) ALKU turėtų užsiimti papildomomis funkcijomis, ar LCKU turėtų papildomai teikti kurias nors finansines paslaugas, taip pat, ar LCKU ir (ar) ALKU turėtų atsisakyti kurių nors funkcijų vykdymo.

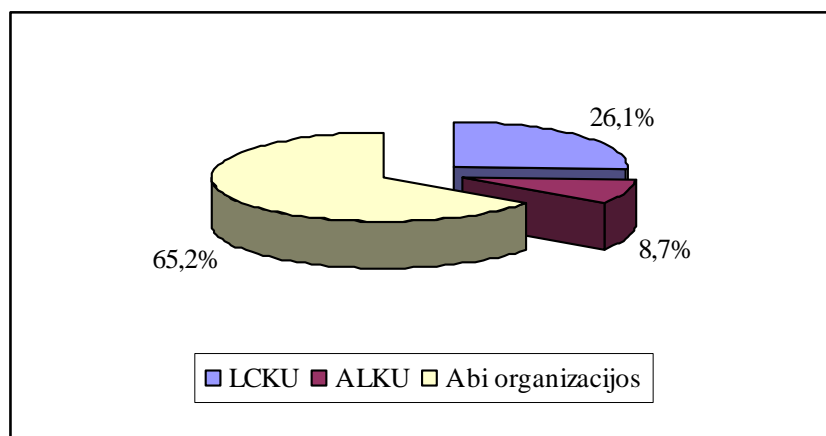
Į klausimą, ar LCKU ir (ar) ALKU turėtų užsiimti papildomomis funkcijomis bei paslaugomis teigiamai atsakė 14 proc. respondentų, kurie nurodė šias papildomas funkcijas bei paslaugas: dalyvavimas tarptautiniuose projektuose ir programose pritraukiant Europos Sąjungos ir kitą paramą (LCKU ir ALKU), strategijos formavimas (LCKU), internetinė bankininkystė (LCKU), investicinės paslaugos (LCKU), draudimas (LCKU), didelių paskolų (pvz., būsto) išdavimas nariams (LCKU), overdraftai kredito unijoms (LCKU).

Į klausimą, ar LCKU ir (ar) ALKU turėtų atsisakyti kurių nors funkcijų vykdymo, teigiamai atsakė 11,6 proc. respondentų. Šie respondentai nurodė, kad ALKU ir LCKU turėtų vengti veiklos dubliavimo, atstovavimo ir kitas paslaugas turėtų vykdyti ALKU, o finansines paslaugas – tik LCKU, kai kurie respondentai nurodė, kad ALKU turi vykdyti tik atstovavimo funkciją, o visos paslaugos tokios kaip mokymai, sistemų vystymas ir pan. turi būti perduota LCKU.

Apibendrinant kredito unijų vadovų atliktą antro lygio organizacijų teikiamų paslaugų įvertinimą galima teigti, kad skiriasi kredito unijų poreikiai teikiamoms paslaugoms pagal kredito unijų dydį. Atkreiptinas dėmesys, kad didesnių kredito unijų vadovai paprastai LCKU ir ALKU teikiamas paslaugas paprastai vertina žemesniais balais nei mažesnių kredito unijų vadovai. Tikėtina, kad šias didesnių kredito unijų vadovų nuostatas sąlygoja augantis kredito unijų finansinis pajėgumas gauti alternatyvias paslaugas iš kitų paslaugų teikėjų. Kredito unijų vadovai taip pat nurodo nemažai finansinių paslaugų, kuriomis turėtų užsiimti LCKU. Šiuos siūlymus LCKU vadovai turėtų įvertinti tam, kad užtikrinti savalaikį kredito unijų poreikius atitinkančių paslaugų teikimą kredito unijoms.

Bendros kredito unijų sistemos strategijos formavimas. Siekiant nustatyti kredito unijų vadovų požiūrį į bendros strategijos formavimą, respondentams buvo užduoti šeši klausimai. Į klausimą, ar kredito unijoms Lietuvoje reikalingos dvi kredito unijų interesus atstovaujančios

organizacijos, teigiamai atsakė daugiau nei pusė respondentų (53,5 proc.). Iš teigiamai į šį klausimą atsakusių respondentų, 26,1 proc. respondentų atsakė, kad bendrą kredito unijų judėjimo strategiją turėtų formuoti Lietuvos Centrinė kredito unija, 8,7 proc. respondentų atsakė, kad strategiją turėtų formuoti Asociacija Lietuvos kredito unijos ir 65,2 proc. respondentų atsakė, kad abi organizacijos kartu turėtų kurti ir formuoti bendrą kredito unijų judėjimo strategiją. Nė vienas respondentas nepasirinko atsakymo, kad kiekviena organizacija turėtų kurti atskiras kredito unijų judėjimo strategijas.

Šaltinis: sukurta autorės pagal tyrimo rezultatus

22 pav. Kredito unijų vadovų atsakymai į klausimą „Kuri organizacija, Jūsų nuomone, turėtų užsiimti bendros Lietuvos kredito unijų judėjimo strategijos formavimu?“

Į klausimą, ar į LCKU ir ALKU valdybą turėtų būti išrinkti tie patys asmenys, daugiau nei pusė respondentų atsakė neigiamai (56,5 proc.). Šiems respondentas buvo užduotas papildomas atvirasis klausimas prašant nurodyti, kokiū būdu turėtų vykti veiklos koordinavimas ir interesų derinimas tarp LCKU ir ALKU. Respondentai pateikė tokius pasiūlymus dėl veiklos koordinavimo tarp LCKU ir ALKU:

- *LCKU valdybos pirmininkas turėtų būti ALKU valdybos narys;*
- *Turi būti daugiau dialogo ir bendradarbiavimo tarp abiejų organizacijų;*
- *Kredito unijų judėjime turi būti vienas branduolys, t.y. ALKU turi perduoti visas funkcijas LCKU. Tai turi būti atlikta per valdymo suregulavimą (viena ir ta pati valdyba ir pirmininkas), o ALKU vardu būtų vykdomas atstovavimas Seime, tarptautiniame lygmenyje. Lyderis turi būti vienas.*

- *Veiklos koordinavimas ir interesų derinimas pirmiausiai turėtų vykti abiejų valdybų pirmininkų lygyje;*

- *ALKU valdybos pirmininkas ar keli valdybos nariai turėtų būti LCKU valdyboje;*

- Priskirtų funkcijų klausimais rengiami nutarimų projektai, kurie priimami bendruose jungtiniuose posėdžiuose paprasta balsų dauguma;

- ALKU turėtų užsiimti tik įvaizdžio formavimu bei kredito unijų judėjimo atstovavimu visuomenėje ir įvairiose institucijose, o LCKU turėtų atlikti likusių veiklą;

- LCKU turėtų būti savarankiškas ūkiskaitinis ALKU padalinys;

- Visą veiklą turėtų vykdyti LCKU, ALKU savo misiją jau atliko;

- Bendru sutarimu ir kt.

Kaip matyti iš respondentų pateiktų pasiūlymų dėl LCKU ir ALKU veiklos koordinavimo, juos galima sugrupuoti į kelias grupes:

1) Valdybos pirmininko, dalies ar visų valdybos narių dubliavimas abiejų organizacijų valdybose;

2) Veiklos funkcijų atskyrimas, kuris turėtų išspręsti interesų konfliktą;

3) Dialogas, bendradarbiavimas, interesų derinimas valdybų pirmininkų ar valdybų lygyje;

4) Bendros balsavimo procedūros įvedimas;

5) Vienos organizacijos pavertimas pavaldžia kitai organizacijai.

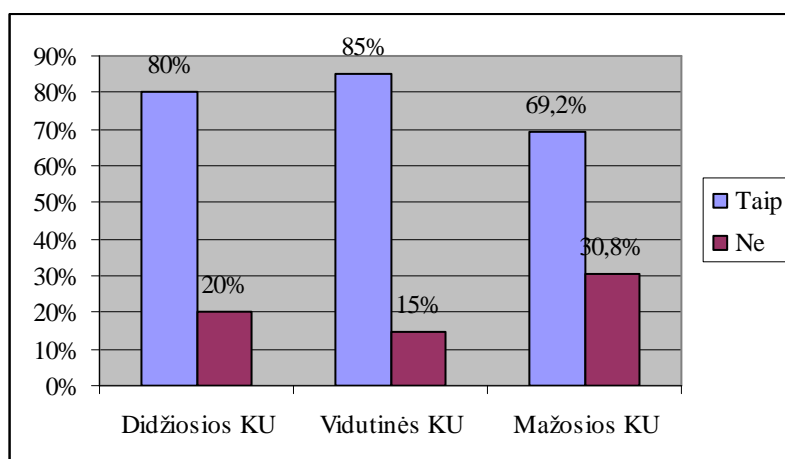
Siekiant išsiaiškinti priimtinausią bendros kredito unijų judėjimo strategijos formavimo būdą, respondentams buvo pateiktas klausimas, kaip turėtų būti formuojama kredito unijų judėjimo strategija (buvo galima pasirinkti kelis teiginius). Dauguma respondentų (81,4 proc.) atsakė, kad strategija turi būti formuojama strateginio planavimo sesijų metu, kuriose dalyvauja kredito unijų, LCKU, ALKU atstovai. 18,6 proc. respondentų atsakė, strategiją turėtų formuoti kredito unijų išrinkti LCKU ir (ar) ALKU atstovai, o 7 proc. respondentų pasirinko atsakymo variantą, kad strategija būtų formuojama per specialiai įsteigtas konsultavimosi su kredito unijoms struktūras.

Kadangi rengiant naujo LR kredito unijų įstatymo projektą kredito unijų tarpe buvo daug diskutuojama, kuri organizacija turėtų atstovauti ir ginti kredito unijų interesus valstybinėse institucijose (Seimas, Lietuvos bankas ir kt.), respondentams buvo užduotas šis klausimas. 46,5 proc. respondentų atsakė, kad interesus turi atstovauti Asociacija Lietuvos kredito unijos, 41,9 proc. respondentų – kad interesus turi atstovauti Lietuvos Centrinė kredito unija ir 11,6 proc. respondentų – kad interesus turi atstovauti LCKU ir ALKU kartu.

Kredito unijų sistemos integracija. Šiam tyrimo uždaviniui įgyvendinti buvo parengti šeši anketos klausimai, susiję su kredito unijų vadovų požiūriu į sistemos integraciją ir kredito unijų tarpusavio konkurenciją. Į klausimą, ar visos Lietuvoje veikiančios kredito unijos turi būti susijungę į Lietuvos Centrinę kredito uniją, teigiamai atsakė daugiau negu pusė respondentų (74,4 proc.), o į analogišką klausimą dėl priklausymo ALKU teigiamai atsakė mažesnis procentas respondentų (53,5 proc.).

Su kredito unijų priklausymu Lietuvos Centrinei kredito unijai yra susijęs ir 20 anketos klausimas, kadangi jame prašoma respondentų atsakyti, ar jų nuomone, turi būti pasirašoma sutartis tarp LCKU ir kredito unijų, kurioje būtų nustatytos visos kredito unijos teisės bei pareigos. Dauguma respondentų teigiamai atsakė į šį klausimą (72,1 proc.). Didelio skirtumo tarp skirtingo dydžio kredito unijų atsakant į šį klausimą nebuvo pastebėta.

Daugumos respondentų (86 proc.) nuomone, visos ALKU ir LCKU priklausančios kredito unijos turėtų naudoti vieningą logotipą/ženklą. Apklausos dalyviams buvo užduotas papildomas klausimas, ar jų nuomone, visuomenės akyse LCKU/ ALKU priklausanti kredito unija turėtų būti skirtingai identifikuojama nuo LCKU/ ALKU nepriklausančių kredito unijų. Į šį klausimą teigiamai atsakė mažesnis skaičius respondentų nei į prieš tai užduotą klausimą – tik 58,1 proc. Respondentai išvardino tokias priemones, padedančias atskirti kredito unijų sistemai priklausančias ir nepriklausančias kredito unijas: skirtingi logotipai, nuolat veikianti išskirtinė reklama, speciali reklaminė medžiaga, bendros spalvos, bendras biurų vaizdas, bendra darbuotojų apranga, nurodoma stojimo į kredito uniją prašyme, bendri tikslai.

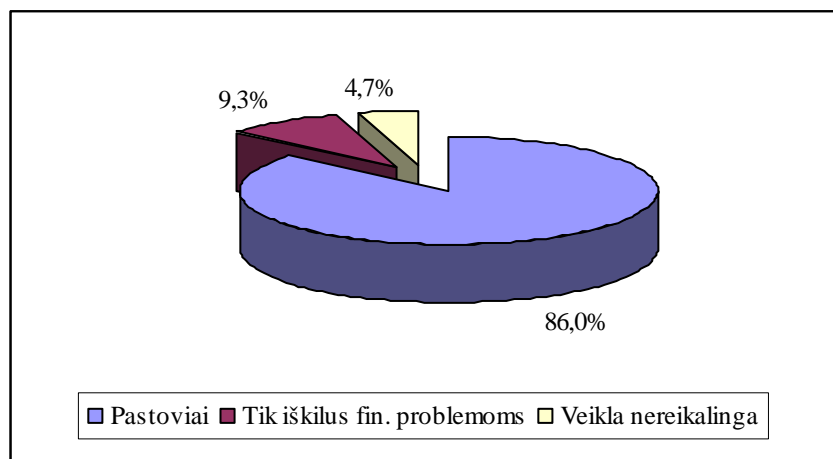
Šaltinis: sukurta autorės pagal tyrimo rezultatus

23 pav. Kredito unijų vadovų atsakymai į klausimą „Ar, Jūsų nuomone, yra žalinga kredito unijų tarpusavio konkurencija?“

Respondentų atsakymai dėl kredito unijų tarpusavio konkurencijos pateikti 23 paveiksle. Kaip matyti, dauguma respondentų kiekvienoje grupėje mano, kad kredito unijų tarpusavio konkurencija yra žalinga ir kredito unijos tarpusavyje turėtų susitarti dėl veiklos teritorijų. Daugiausiai respondentų manančių, kad tarpusavio konkurencija yra žalinga, yra vidutinių kredito unijų grupėje (85 proc.), šiek tiek mažiau didžiųjų kredito unijų grupėje (80 proc.) ir mažiausiai – mažųjų kredito unijų grupėje (69,2 proc.).

Bendras kredito unijų sistemos rizikos valdymas. Kredito unijų vadovų požiūriui į bendrą kredito unijų sistemos rizikos vertinimą nustatyti buvo skirti keturi anketos klausimai. Pirmame iš šių klausimų respondentų buvo prašoma atsakyti, kada turi būti atliekamas LCKU vykdomas

kredito unijų monitoringas ir inspektavimas (žr. 24 pav.). Dauguma respondentų (86 proc.) atsakė, kad kredito unijų monitoringas ir inspektavimas turi būti atliekamas pastoviai pagal grafiką. Dalis respondentų atsakė, kad monitoringas ir inspektavimas turi būti atliekamas tada, kai kredito unija susiduria su finansinėmis problemomis (9,3 proc.), kita dalis (4,7 proc.) atsakė, kad tokia veikla visai turi būti neatliekama, nes užtenka Lietuvos banko atliekamos kredito unijų priežiūros.

Šaltinis: sukurta autorės pagal tyrimo rezultatus

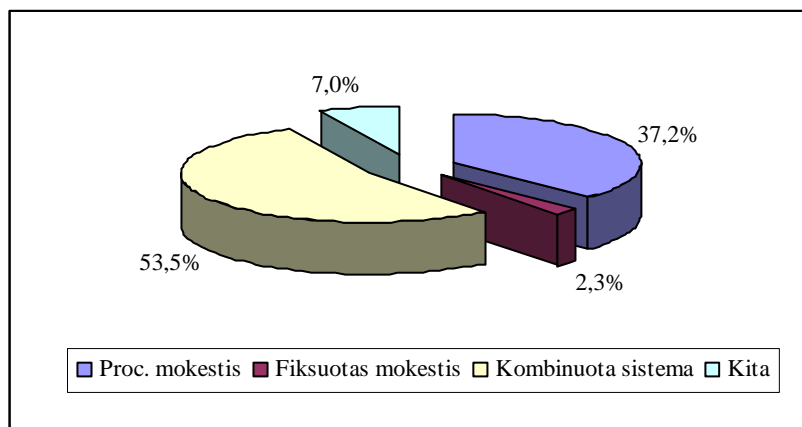
24 pav. Kredito unijų vadovų atsakymai į klausimą „Kada turėtų būti atliekamas kredito unijų monitoringas ir inspektavimas?“

Daugiau negu pusė (58,1 proc.) respondentų atsakė, kad LCKU turi parengti pradinės kredito unijų vidaus veiklą reglamentuojančias procedūras, kurias savo veikloje vėliau adaptuoja kredito unija, tačiau šiose parengtose procedūrose turi būti privalomo pobūdžio normos, kurios turi būti bendros visoms LCKU narėms kredito unijoms. 39,5 proc. respondentų pasirinko „švelnesnį“ atsakymo variantą, kuris numato, kad LCKU parengia pradinės veiklos procedūras, kurias vėliau pati kredito unija adaptuoja savo veikloje (be privalomų normų).

79,1 proc. respondentų mano, kad turi būti privalomos tik tos LCKU stabilizacijos fondo komisijos/ valdybos veiklos riziką mažinančios rekomendacijos, kurios susiję su didžiausia galima patirti rizika. 11,6 proc. respondentų mano, kad veiklos riziką mažinančios rekomendacijos turi būti neprivalomojo pobūdžio.

Į klausimą, jei visos kredito unijos moka įmokas į stabilizacijos fondą ir gali pasinaudoti jomis, ar visos kredito unijos turi laikytis turi stengtis laikytis bendrų standartų ir valdyti riziką, teigiamai atsakė 97,7 proc. respondentų. Tik vienas respondentas atsakė, kad kredito unijos gali veikti pagal skirtingus standartus ir procedūras ir, kad sutiktų daugiau mokėti į stabilizacijos fondą, jei jis būtų išnaudotas kredito unijoms gelbėti, kurios veikė nesilaikydamos bendrų standartų ir rizikos valdymo procedūrų.

Lietuvos kredito unijų sistemos antro lygio funkcijų finansavimas. Siekiant nustatyti priimtinausią Lietuvos kredito unijų sistemos antro lygio organizacijų vykdomų funkcijų ir teikiamų paslaugų finansavimo būdą, respondentams buvo pateikti keturi klausimai, susiję su antro lygio organizacijų biudžeto formavimu.

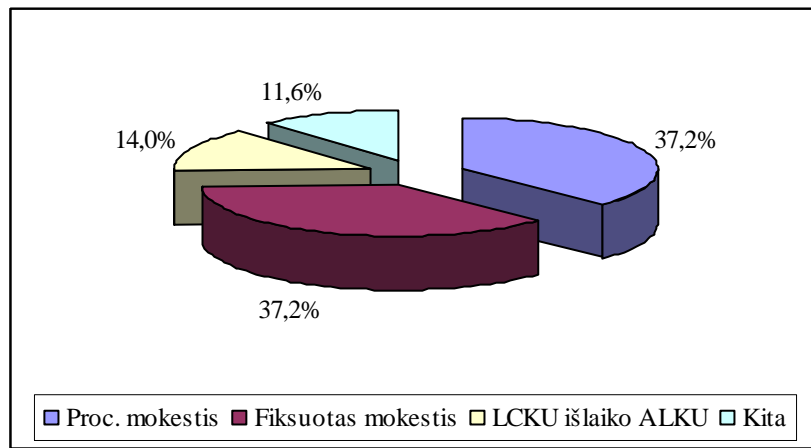

Šaltinis: sukurta autorės pagal tyrimo rezultatus

25 pav. Kredito unijų vadovų požiūris į LCKU biudžeto formavimą

Daugiau nei pusė (53,5 proc.) respondentų mano, kad mokesčiai turi būti mokami tik už tas paslaugas, kuriomis kredito unija naudojasi, o už tam tikras funkcijas, kurių neįmanoma apmokestinti paslaugų naudojimo principu (pvz., priežiūra), nustatomas bendras mokestis nuo kredito unijos turto (aktyvų). 37,2 proc. respondentų mano, kad turi būti nustatomas vienas bendras mokestis už paslaugas nuo kredito unijos turto (aktyvų), kuris suteikia kredito unijai teisę naudotis visomis paslaugomis (šiuo metu galiojanti sistema). 2,3 proc. respondentų pasirinko fiksuotą mokesčio nustatymo būdą, o 7 proc. respondentų nurodė, kad biudžetas turi būti formuojamas kitais būdais: kombinuota sistema, kai mokami mokesčiai už paslaugas ir fiksuotas mokestis, mokesčio dydžiai diferencijuojami pagal kredito unijos dydį, mokamas procentinis mokestis nuo aktyvų tačiau uždedamos mokesčio „lubos“

26 paveiksle pateiktos kredito unijų vadovų nuostatos ALKU biudžeto formavimo klausimu. Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, vienodas skaičius respondentų (37,2 proc.) mano, kad turi būti mokamas fiksuoto dydžio mokestis į ALKU biudžetą, ir, kad turi būti mokamas procentinio dydžio (nuo kredito unijos aktyvų) mokestis į ALKU biudžetą. 14 proc. apklaustų kredito unijų mano, kad LCKU turi išlaikyti Asociaciją Lietuvos kredito unijos, o 11,6 proc. respondentų mano, kad biudžetas turi būti formuojamas kitais būdais: pvz., LCKU turi išlaikyti ALKU ir papildomai turi būti mokamas fiksuotas mokestis, nustatomas procentinis diferencijuotas mokestis, atskiro biudžeto formuoti nereikia, turi būti sudaromas bendras LCKU ir ALKU biudžetas ir pan.

Šaltinis: sukurta autorės pagal tyrimo rezultatus

26 pav. Kredito unijų vadovų požiūris į ALKU biudžeto formavimą

Kredito unijų vadovai taip pat buvo paprašyti įvertinti, ar proporcinė mokesčių sistema (kai mokestis skaičiuojamas nuo kredito unijos aktyvų) didėjant kredito unijos aktyvams turėtų mažėti. Į šį klausimą teigiamai atsakė 65,1 proc. respondentų. Į klausimą, ar fiksuota mokesčių sistema turėtų būti vienoda visoms kredito unijoms, teigiamai atsakė 16,3 proc. respondentų, neigiamai – 25,6 proc. respondentų. Kiti respondentai į klausimą neatsakinėjo, nes buvo pasirinkę nefiksuotą mokesčių nustatymo būdą.

3.3. Lietuvos kredito unijų sistemos vystymosi perspektyvos ir rekomendacijos Lietuvos kredito unijų sistemos tobulinimui

Analizuojant kredito unijų ir kooperatinių bankų veiklą išsivysčiusiose užsienio šalyse matyti, kad smulkios kooperatinės institucijos turi tendenciją išaugti į stiprias finansines grupes, kurios užima reikšmingą rinkos dalį. Lietuvos kredito unijas, kaip ir kitų šalių kooperatines finansines institucijas, įtakoja finansų sektoriaus konsolidacijos ir internacionalizacijos procesai. Priklausomai nuo to, ar Lietuvos kredito unijos sugebės adaptuoti savo veiklos procesus prie šių bendrų globalizacijos įtakotų procesų, priklauso kredito unijų išlikimas ilgame laikotarpyje.

Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijoje (2002) numatyta, kad 2015 m. pabaigoje Lietuvoje veiks įvairios finansų institucijos (komerciniai, investiciniai bankai, privatūs pensijų fondai, kolektyvinio investavimo įmonės, hipotekos bankai, nebankinės finansų institucijos ir t.t.), turinčios gerai reglamentuotą teisinę bazę ir aiškiai segmentuotą rinką. Šioje strategijoje taip pat nurodoma, kad vis dėlto finansų sistemos branduolį sudarys universalūs komerciniai bankai, derinantys plataus spektro finansinių paslaugų teikimą su mažmeninės bankininkystės funkcija. Taigi, pagal Lietuvos valstybės strategines vystymosi perspektyvas numatoma, kad ilgalaikėje

perspektyvoje Lietuvoje turėtų dominuoti komerciniai bankai, orientuoti ir į mažmeninę bankininkystę.

Kad finansinė įstaiga užimtų reikšmingą bankinės sistemos dalį, reikia, kad jos turtas sudarytų ne mažiau kaip 6-9 proc. visos bankinės sistemos turto (Buškevičiūtė ir Šinkūnienė, 2002). Šiuo metu Lietuvos kredito unijos užima mažiau kaip 1 proc. visos bankinės sistemos (0,77 proc.). Nors prieš penkis metus buvo stebimas itin ženklus kredito unijų aktyvų, paskolų ir indėlių augimas lyginant su komerciniais bankais, tačiau pastaruoju metu šis santykinis augimas šiek tiek sulėtėjo ir susilygino su komercinių bankų augimo tempais. Spartesni negu bankų augimą sąlygojo santykinai mažas kredito unijų valdomas turtas, žmonių nepasitikėjimas bankais dėl 1995 m. krizės, bankų orientacija į stambius klientus, konservatyvi bankų skolinimo politika. Tačiau pastaraisiais metais komerciniai bankai Lietuvoje pradėjo taikyti žymiai liberalesnes skolinimo sąlygas, labiau orientuoti į mažmeninę bankininkystę, todėl ženkliai išaugo bankų paskolų portfelis ir turtas.

Lietuvos kredito unijos, siekdamos išlaikyti savo konkurencinį pranašumą prieš bankus, turi peržiūrėti savo veiklos strategiją ir ją adaptuoti prie besikeičiančių veiklos sąlygų. Priemonės, kurios padėjo užtikrinti kredito unijų augimą veiklos pradžioje, ateinančiais metais nebus pakankamos. Kaip rodo išsivysčiusių šalių patirtis, tik gerai integruotos kredito unijų ir kooperatinių bankų sistemos gali užtikrinti masto ekonomiją, kuri leidžia teikti finansines paslaugas konkurencingomis kainomis. Lietuvos kredito unijų centralizacijos procesų reikšmė konstatuojama ir Lietuvos Respublikos finansų plėtotės strategijoje, kurioje nurodoma, kad „centralizacijos procesas sudaro palankias sąlygas koordinuotai ir protingai plėtotis kredito unijų sektoriui“ (2002). Kaip įsteigta Lietuvos Centrinė kredito unija įtakoja kredito unijų sistemos vystymąsi Lietuvoje, buvo aptarta antroje magistro darbo dalyje analizuojant Lietuvos Centrinės kredito unijos funkcijas bei aptariant LR finansų plėtotės strategijoje pateikiamą kredito unijų veiklos SWOT analizę.

Nors empirinių tyrimų rezultatai ir kredito unijų veiklos patirtis neginčijamai įrodo, kad augant kredito unijų sistemos integracijai, didėja kredito unijų sistemos efektyvumas, Lietuvos kredito unijų vadovai prieštaringai vertina centralizacijos procesus vykstančius Lietuvos kredito unijų sistemoje. 2005 m. pabaigoje, prieš rengiant naują strategiją Lietuvos Centrinės kredito unijos veiklos planą 2006-2010 metams, didžiųjų kredito unijų ir kai kurių mažesnių kredito unijų atstovai pradėjo diskutuoti, ar reikalinga Lietuvos Centrinės kredito unijos veikla kredito unijoms. Iš esmės, kredito unijų vadovai pasidalino į dvi „stovyklas“. Vieni kredito unijų vadovai pasisakė už stiprų kooperatinį finansinį Lietuvos kredito unijų centrą – Lietuvos Centrinę kredito uniją, kurios valdybos nariai sutaptų su Asociacijos Lietuvos kredito unijos valdyba (strateginė kredito unijų sistema pagal M. Desrochers ir K.P. Fischer). Kiti vadovai pasisakė už tai, kad pagrindinė kredito unijų veiklą koordinuojanti organizacija būtų Asociacija Lietuvos kredito unijos, kuri užsiimtų kredito unijų atstovavimu, o Lietuvos Centrinė kredito unija teiktų tik finansines paslaugas

komerciniais pagrindais (iš dalies konsensinė ir iš dalies pavienių kredito unijų sistema pagal M. Desrochers ir K.P. Fischer). Lietuvos Centrinės kredito unijos ir Asociacijos Lietuvos kredito unijos valdybų nariai turi būti atskirti.

2006 m. gegužės mėn. kredito unijų balsų dauguma buvo priimtas sprendimas atskirti dviejų Lietuvos kredito unijas vienijančių organizacijų veiklą – Lietuvos Centrinės kredito unijos ir Asociacijos Lietuvos kredito unijos. Tačiau praktika parodė, kad toks funkcijų atskyrimas ne visai atitiko kredito unijų vadovų lūkesčius. Dėl šios priežasties, siekiant nustatyti kredito unijų vadovų požiūrį į kredito unijų sistemos vystymąsi ateityje, buvo sudaryta kredito unijų vadovų apklausos anketa ir atliktas kredito unijų vadovų požiūrio į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi ateityje tyrimas.

Kredito unijų vadovų apklausos rezultatai rodo, kad didžiosios kredito unijos yra linkę labiau išlaikyti savo savarankiškumą ir veikti pavieniui. Kadangi dauguma antro lygio organizacijų teikiamų paslaugų šioms kredito unijoms yra mažiau svarbios nei vidutinėms ir mažoms kredito unijoms, Lietuvos Centrinėje kredito unijoje sukurtos specialios paslaugos, skirtos didžiosioms kredito unijoms. Išvystytų kredito unijų sistemų pavyzdžiu, Lietuvos Centrinėje kredito unijoje turėtų būti sukurtas verslo paslaugų padalinys, kuris užtikrintų savalaikių ir poreikius atitinkančių paslaugų teikimą didžiosioms ir augančioms vidutinėms kredito unijoms (šiuo metu tokio padalinio Lietuvos Centrinėje kredito unijoje nėra). Apmokestinant antro lygio organizacijų teikiamas paslaugas kredito unijoms, turėtų būti taikoma kombinuota mokesčių sistema, kai dalis paslaugų apmokestinama paslaugų naudojimo principu, o dalis – proporciškai pagal kredito unijų aktyvų dydį, įvedant laiptinę sistemą ir mokesčio „lubas“.

Kadangi apklausos rezultatų duomenimis dar ne visos kredito unijos suvokia antro lygio organizacijų strateginių paslaugų svarbą kredito unijoms, Lietuvos Centrinėje kredito unijoje turi būti populiarinamos tokios strateginės paslaugos, kaip bendras kredito unijų strategijos formavimas, naujų paslaugų vystymas, bendras kredito unijų sistemos rizikos valdymas, kredito unijų mokumo ir likvidumo palaikymas.

Vertinant kredito unijų vadovų nuostatas bendros kredito unijų strategijos formavimo klausimais, dauguma jų atsakė, kad abi kredito unijas vienijančios organizacijos turėtų formuoti kredito unijų veiklos strategiją. Strategija turėtų būti formuojama strateginių planavimo sesijų metu, į kurias būtų įtraukiami ne tik išrinkti antro lygio organizacijų valdymo organų nariai, bet ir kredito unijų atstovai. Kadangi praktikoje pasitaiko nemažai atvejų, kai visuotiniuose narių susirinkimuose priimti sprendimai neatitinka kredito unijų vadovų poreikių ir lūkesčių, būtina išvystyti geresnę strateginio planavimo ir strateginių sprendimų priėmimo procedūrą. Gerinant sprendimų priėmimo procedūras kredito unijose svarstyтина galimybė apie specialių konsultavimo procedūrų įsteigimą

Lietuvos Centrinėje kredito unijoje ir Asociacijoje Lietuvos kredito unijos (panašiai, kaip yra įsteigtos struktūros Kvebeko Desjardins ir Nyderlandų Rabobank kredito unijų sistemose).

Vertinant kredito unijų vadovų požiūrį į kredito unijų sistemos integraciją ir tarpusavio konkurenciją matyti, kad dauguma vadovų pasisako už integruotą kredito unijų sistemą, kurioje sistemai nepriklausančios kredito unijos būtų skirtingai identifikuojamos nuo sistemai priklausančių kredito unijų. Kitas integruotos sistemos požymis yra požiūris į sistemai priklausančių kredito unijų tarpusavio konkurenciją. Pagal šį požymį, dauguma kredito unijų vadovų išreiškė savo poziciją, kad sistemai priklausančių kredito unijų tarpusavio konkurencija yra žalinga, todėl šis procesas turi būti koordinuojamas.

Vertinant kredito unijų vadovų požiūrį į bendrą kredito unijų sistemos rizikos valdymą, dauguma jų pasisakė už centralizuotą kredito unijų sistemos rizikos valdymą ir bendrų standartų laikymąsi. Siekiant, kad bendros kredito unijų rizikos valdymo priemonės atitiktų visų kredito unijų poreikius (didelių ir mažų), Lietuvos Centrinėje kredito unijoje turi būti labiau diferencijuotos rizikos valdymo priemonės, skirtos kredito unijoms.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad nors visuotiniai narių susirinkimai priėmė strateginius sprendimus atskirti LCKU ir ALKU veiklą ir tokiu būdu susilpnino antro lygio organizacijų reikšmingumą, daugumos kredito unijų vadovai nori išlaikyti kredito unijų sistemą konsensinio kredito unijų judėjimo lygyje. Kadangi dauguma vadovų yra linkę orientotis į konsensinę ir strateginę kredito unijų sistemą, Lietuvos kredito unijų sistemoje turi būti sukurti atitinkami mechanizmai, kurie užtikrintų reikiamą sistemos integraciją. Siekiant užtikrinti, kad visos LCKU priklausančios kredito unijos laikytųsi vienodų standartų, turi būti parengta prisijungimo sutartis prie LCKU, kurioje būtų numatyta kredito unijos teisės ir įsipareigojimai bei Lietuvos Centrinės kredito unijos teisės ir įsipareigojimai.

15 priede pateikiami kredito unijų vadovų tyrimo rezultatai palyginant juos su tyrimo pradžioje iškelta tyrimo hipoteze. Kaip rodo apibendrinti tyrimo rezultatai, tyrimo hipotezė, kad Lietuvos kredito unijų sistema ateityje išaugs į finansiškai stiprią ir reikšmingą Lietuvos rinkos dalį užimančią finansinę grupę gali būti patvirtinta iš dalies ir tik su sąlyga, kad kredito unijos toliau išlaikys ir sustiprins centralizacijos procesus vykstančius Lietuvos kredito unijoje sistemoje. Tik sėkmingi kredito unijų konsolidacijos ir centralizacijos procesai leis užtikrinti modernių finansinių paslaugų teikimą kredito unijų nariams konkurencingomis kainomis, efektyvų rizikos valdymą ir pastovų kredito unijų rinkos dalies Lietuvos bankinėje sistemoje didėjimą.

IŠVADOS

1. Šalia kitų mikrofinansavimo veikla užsiimančių institucijų svarbią vietą užima ir kooperatinės finansinės institucijos. Šios finansinės institucijos gali būti vadinamos įvairiai: kredito unijomis, kredito sąjungomis ar draugijomis, kooperatiniais bankais, kredito kooperatyvais ir pan., tačiau iš esmės kiekviena kooperatinė finansinė institucija pasižymi bendrais kooperatinėms institucijoms būdingais bruožais. Pagrindiniai kooperatinių finansinių institucijų veiklos ypatumai yra: narystė, skirtingas nuo akcinio kapitalo bendrovių kapitalo formavimo būdas, požiūris į pelną, valdymo struktūra, pagrįsta principu „vienas narys – vienas balsas“ ir paslaugų naudotojų ratas. Europoje labiausiai paplitę kooperatiniai bankai ir kredito unijos. Kooperatiniai bankai nuo kredito unijų paprastai skiriasi tuo, kad gali teikti paslaugas platesniam asmenų ratui nei kredito unijos, jiems taikomi aukštesni kapitalo reikalavimai, kooperatiniai bankai turi gerai išvystytas kelių lygių struktūras.

2. Kooperatinių finansinių institucijų vystymosi stadijas ir sistemas nagrinėjantys autoriai paprastai išskiria tris kredito unijų ar kitų kooperatinių institucijų stadijas arba sistemas:

- pradinį lygį (pradinio lygio kredito unijų sistema pagal Ch. Ferguson ir D. McKillop (1997), formavimosi stadija pagal I. MacPherson (1999) ir pavienių kredito unijų sistema pagal M. Desrochers ir K.P. Fischer (2003));

- vidurinį lygį (pereinamojo periodo kredito unijų sistema pagal Ch. Ferguson ir D. McKillop (1997), nacionalinė stadija pagal I. MacPherson (1999) ir konsensinė sistema pagal M. Desrochers ir K.P. Fischer (2003));

- išvystytą lygį (subrendusi kredito unijų sistema pagal Ch. Ferguson ir D. McKillop (1997); tarptautinė stadija pagal I. MacPherson (1999) ir strateginė sistema pagal M. Desrochers ir K.P. Fischer (2003)).

Svarbu pažymėti tai, kad kredito unijų sistemos buvimas pirmoje ar antroje vystymosi stadijoje negarantuoja jos automatinio perėjimo į kitą išsivystymo lygį, nes tai gali užtikrinti tik nuoseklus sistemos integracinių procesų plėtojimas.

3. Apibendrinant kooperatinių bankų ir kredito unijų veiklos Nyderlanduose, Kvebeke (Kanada) ir Airijoje analizės rezultatus, galima teigti, kad Nyderlandų kooperatiniai bankai ir Desjardins kredito unijų sistemos yra vienos iš labiausiai išsivysčiusių Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Rabobank ir Desjardins kooperatinės sistemos pasižymi aukštu integracijos laipsniu, kuris užtikrina šių finansinių institucijų išlikimą ilgame veiklos laikotarpyje. Airijos kredito unijų judėjimas pasižymi dideliu fragmentiškumu, todėl negali būti priskirtas prie išvystytų kredito unijų sistemų. Siekdamas pereiti į aukštesnį išsivystymo lygį ir padidinti savo pozicijas rinkoje, Airijos kredito unijos turės konsoliduotis. Tik gerai integruota Airijos kredito unijų sistema galės sėkmingai

vystyti tokius modernius bankinius produktus, kaip mokėjimo kortelės ar internetinė bankininkystė, taip pat užtikrinti finansinį visos sistemos stabilumą.

4. Analizuojant Lietuvos kredito unijų sistemos veiklą matyti, kad pagal daugelį požymių Lietuvos kredito unijų sistema gali būti priskirta prie pereinamojo periodo kredito unijų sistemų pagal Ch. Ferguson ir D. McKillop tipologiją (1997), nacionalinei kredito unijų vystymosi stadijai pagal I. MacPherson klasifikaciją. (1999) ir konsensinei sistemai pagal M. Desrochers ir K.P. Fischer (2003). Ši Lietuvos kredito unijų sistemos priskyrimą prie vidutinio išsivystymo lygio organizacijų lėmė tai, kad 2002 m. buvo įkurtas kredito unijų finansinis centras - Lietuvos Centrinė kredito unija. Lyginant kredito unijų ir Lietuvoje veikiančių bankų rodiklius matyti, kad pastaraisiais metais jų augimo tempai supanašėjo. Lietuvos kredito unijoms norint toliau didinti rinkos dalį, turi būti stiprinama Lietuvos Centrinės kredito unijos veikla ir jos centralizuotos paslaugos kredito unijoms.

5. Apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus, kuriuo buvo siekiama nustatyti kredito unijų vadovų požiūrį į sistemos vystymąsi, galima teigti, kad daugumos kredito unijų vadovai nori išlaikyti kredito unijų sistemą konsensinio kredito unijų judėjimo lygyje pastebima tendencija pereiti prie strateginės kredito unijų sistemos. Kadangi dauguma vadovų yra linę orientuoti į konsensinę ir strateginę kredito unijų sistemą, Lietuvos kredito unijų sistemoje turi būti sukurti atitinkami mechanizmai, kurie užtikrintų reikiamą sistemos integraciją.

6. Tyrimo hipotezė, kad Lietuvos kredito unijų sistema ateityje išaugs į finansiškai stiprią ir reikšmingą Lietuvos rinkos dalį užimančią finansinę grupę gali būti patvirtinta tik su sąlyga, kad kredito unijos toliau išlaikys ir sustiprins centralizacijos procesus vykstančius Lietuvos kredito unijoje sistemoje. Tik sėkmingi kredito unijų konsolidacijos ir centralizacijos procesai leis užtikrinti modernių finansinių paslaugų teikimą kredito unijų nariams konkurencingomis kainomis, efektyvų rizikos valdymą ir pastovų kredito unijų rinkos dalies Lietuvos bankinėje sistemoje didėjimą.

PASIŪLYMAI

1. Kredito unijų vadovų apklausos rezultatų duomenimis, didžiosios kredito unijos yra linę labiau išlaikyti savo savarankiškumą ir veikti pavieniui. Norint išlaikyti kredito unijų sistemos vieningumą, Lietuvos Centrinėje kredito unijoje turėtų būti sukurtas verslo paslaugų padalinys, kuris užtikrintų savalaikių ir poreikius atitinkančių paslaugų teikimą didžiosioms ir augančioms vidutinėms kredito unijoms.

2. Kadangi pagal apklausos rezultatų duomenis dar ne visos kredito unijos suvokia antro lygio organizacijų strateginių paslaugų svarbą kredito unijoms, Lietuvos Centrinėje kredito unijoje turi būti populiarinamos tokios strateginės paslaugos, kaip bendras kredito unijų strategijos

formavimas, naujų paslaugų vystymas, bendras kredito unijų sistemos rizikos valdymas, kredito unijų mokumo ir likvidumo palaikymas.

3. Lietuvos kredito unijų sistemos strategija turėtų būti formuojama strateginių planavimo sesijų metu, į kurias būtų įtraukiami ne tik išrinkti antro lygio organizacijų valdymo organų nariai, bet ir kredito unijų atstovai. Tobulinant sprendimų priėmimo procedūras kredito unijose svarstyтина galimybė apie specialių konsultavimo procedūrų įsteigimą Lietuvos Centrinėje kredito unijoje ir Asociacijoje Lietuvos kredito unijos. Ilgainiui vystantis kredito unijų sistemai turėtų būti svarstomos galimybės apie strateginio ir operatyvinio valdymo atskyrimą, kuris užtikrintų tolimesnę sistemos integraciją.

4. Kadangi dauguma kredito unijų vadovų išreiškė savo poziciją, kad sistemai priklausančių kredito unijų tarpusavio konkurencija yra žalinga, šis procesas Lietuvos Centrinėje kredito unijoje turi būti nuosekliai koordinuojamas įsteigiant specialius rinkos pasidalinimo mechanizmus.

5. Siekiant, kad bendros kredito unijų rizikos valdymo priemonės atitiktų visų kredito unijų poreikius, Lietuvos Centrinėje kredito unijoje turi būti labiau diferencijuotos rizikos valdymo priemonės, skirtos kredito unijoms. Vienodų rizikos valdymo ir kitų veiklos standartų laikymąsi LCKU priklausančiose kredito unijose turėtų užtikrinti prisijungimo sutartis prie LCKU, kuri būtų pasirašoma su kiekviena Lietuvos Centrinės kredito unijos nare kredito unija.

6. Apmokestinant antro lygio organizacijų (LCKU ir ALKU) teikiamas paslaugas kredito unijoms, turėtų būti taikoma kombinuota mokesčių sistema, kai dalis paslaugų apmokestinama paslaugų naudojimo principu, o dalis – proporciškai pagal kredito unijų aktyvų dydį, įvedant laiptinę sistemą ir mokesčio „lubas“.

IGARYTĖ, Jurgita. (2007) *The Systemic Development Perspectives of Lithuanian Credit Unions*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University, 72 p.

SUMMARY

The master graduation paper analyses the systemic development of Lithuanian credit unions. There are different models of cooperatives governance systems in the world. A cooperative movement in each country chooses its own way of development and success. Lithuanian credit unions started their activities in 1995 with a strong know-how support from Desjardins credit unions movement (Quebec).

Following the example of Desjardins movement Lithuanian Central Credit Union (LCCU) was established at the end of 2002. The establishment of LCCU put the grounds for a two-tier credit unions system in Lithuania and enabled to develop and expand activities of credit unions in Lithuania. After some years of LCCU activity credit unions leaders began to discuss, whether the model of Lithuanian Central Credit Union is appropriate to credit unions needs. The same development issues are discussed by foreign scientists and practitioners all over the world.

The purpose of the graduation paper is to find out what governance structure of Lithuanian credit unions system will correspond to the most of credit unions needs and to evaluate if this structure will let to stay competitive in the Lithuanian financial market. The object of the research is the systems of credit unions and other cooperative financial institutions in Lithuania and other foreign countries.

The hypothesis of the research: the system of Lithuanian credit unions in a long term perspective will grow into financially strong financial group, which will have a significant market share in Lithuania. In order to approve or reject research hypothesis, empirical research with managers of LCCU member credit unions from October, 2006 until April, 2007 was carried out.

The main conclusion of the empiric research is that the most of credit unions managers are intended to stay at the level of the consensual credit unions network (according to M. Desrochers and K.P. Fischer classification (2003)). Therefore the research hypothesis may be approved only with a condition, that processes of centralization and integration within the network of Lithuanian credit unions will be intensified and carried out successfully.

The main literature sources used in the master graduation paper were scientific literature, publications from the conferences, Lithuanian and foreign legal acts, information from Lithuanian Central Credit Union and information from the internet pages of foreign credit unions. The paper contains 67 pages, 14 tables and 26 pictures.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Mokslinės literatūros sąrašas

1. ALEKNEVIČIENĖ, Vilija. (2004) *Finansai ir kreditas*. Vilnius: Enciklopedija. p. 268 ISBN 9986-433-35-5.
2. BARTKUS, Edvardas; BUŠKEVIČIŪTĖ, Eugenija. (1994) *Finansų institucijos ir finansų rinkos*. Kaunas: Technologija. p. 110. ISBN 9986-13-144-8
3. BUŠKEVIČIŪTĖ, Eugenija A.; ŠINKŪNIENĖ Kristina. (2002) *Finansinio tarpininkavimo sistemos institucijų veiklos plėtojimas Lietuvoje*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr.22. Kaunas: VDU. p. 39-54. ISSN 1392-1142
4. CUEVAS, Carlos E.; FISCHER, Klaus P. (2006) *Cooperative Financial Institutions: issues in Governance, Regulation and Supervision* [interaktyvus]. World Bank Working Paper No. 82 (36810), [žiūrėta 2007 m. balandžio 21 d.] Prieiga per internetą: <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/239493/CuevasFischer_GovernanceCoopWP82.pdf>
5. DE BOER, Stefan. (2004) *Cooperative banking in the Netherlands*. Utrecht: Rabobank Foundation. 73 p. ISBN 90-807910-4-0
6. DESROCHERS, Martin; FISCHER, Klaus P. (2005) *The Power of Networks: Integration and Financial Cooperative Performance* [interaktyvus]. CIRPÉE, Centre interuniversitaire sur le risque, les politiques économiques et l'emploi, Université Laval, Québec. Working paper 05-14. 35 p. [žiūrėta 2006 m. rugsėjo 30 d.] Prieiga per internetą: <<http://ideas.repec.org/p/lvl/lacicr/0514.html>>
7. DI SALVO, Roberto. (2003) *The Governance of Mutual and Cooperative Bank Systems in Europe*. Roma: ECRA. 63 p.
8. FERGUSON, Charles; MCKILLOP, Donal; SIBBALD, Alexander. (2002) *Credit Union Development in Reforming Economies: The Contrasting Cases of Poland and Ukraine* [interaktyvus]. ICA International Co-operatives Research Conference, Thessaloniki. 18 p. [žiūrėta 2005 m. lapkričio 26 d.] Prieiga per internetą: <http://www.creditunionresearch.com/uploads/greece1_paper.pdf>
9. FORSTER, Sarah; GREENE, Seth; PYTKOWSKA, Justyna (2003). *The State of Microfinance in Central and Eastern Europe and the New Independent States*. Washington, D.C.: CGAP, the Consultative Group to Assist the Poor. p. 151
10. IVAŠKEVIČIUS, Deivis, SAKALAS, Algimantas (1997). *Bankų vadyba: vadovėlis*. Kaunas: Technologija. 239 p. ISBN 9986-13-548-6
11. KAUPELYTĖ, Dalia. (2003) *Centrinės kredito unijos vaidmuo Lietuvos kredito unijų sistemoje*. Lietuvos aukštųjų mokyklų vadybos jaunųjų mokslininkų konferencijų darbai. Šeštoji respublikinė doktorantų ir magistrantų mokslinė konferencija „Integracinių ekonominių procesų pokyčiai Europos plėtros sąlygomis“, Kaunas.
12. KAUPELYTĖ, Dalia. (2002) *Lietuvos kredito unijų vystymosi prielaidos mažmeninės bankininkystės kontekste*. Lietuvos aukštųjų mokyklų vadybos jaunųjų mokslininkų konferencijų darbai. Penktoji respublikinė doktorantų ir magistrantų mokslinė konferencija „Integracinių ekonominių procesų pokyčiai vidurio ir rytų Europoje XXI mažiaus pradžioje“, Kaunas
13. LEE, Pamela A. (1990) *Introduction to Credit Unions*. USA: CUNA&Affiliates, Human Resource Development Department, 265 p.

14. MAYER, Thomas; DUESENBERRY, James S.; ALIBER, Robert Z. (1995) *Pinigai, bankai ir ekonomika*. Vilnius: Alma littera. 639 p. ISBN 9986-02-045-X
15. MCKILLOP, Donal; GOTH, Peter; HYNDMAN, Noel (2006). *Credit unions in Ireland: Structure, Performance & Governance*. Dublin: Institute of Chartered Accountants in Ireland, 418 p. ISBN 0903854198
16. MCCARTHY, Olive; BRISCOE, Robert; WARD, Michael. (2001) *Mutuality through credit unions. The New Mutualism in Public Policy*. London: Routledge Studies in Business Organizations and Networks. P 41-59. ISBN 0415241308
17. ORY, Jean-Noel; GURTNER, Emmanuelle; JAEGER, Mirreile. (2006) The Challenges of Recent Changes in French Cooperative Banking Groups. *French Cooperatives, Europe and Globalization*. Paris: RECMA. P. 43-59. ISSN 0035-2020
18. OTERO, Maria; RHYNE, Elisabeth. (1994) *The New World of Microenterprise Finance: Building Healthy Financial Institutions for the Poor*. West Hartford: Kumarian Press, Inc. 302 p. ISBN 1-56549-031-2
19. RITCHIE, Anne. (2007) *Community-based Financial Organizations: A Solution to Access in Remote Rural Areas?* [interaktyvus]. Agriculture and Rural Development Discussion Paper 34 (38717). The World Bank. [žiūrėta 2007 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www-wds.worldbank.org/external/default/main?pagePK=64193027&piPK=64187937&theSitePK=523679&menuPK=64187510&searchMenuPK=64187282&theSitePK=523679&entityID=000310607_20070222111148&searchMenuPK=64187282&theSitePK=523679>
20. ROBINSON, Marguerite S. (2001) *The microfinance Revolution: Sustainable Finance for the Poor*. Washington, D.C.: The World Bank, 304 p. ISBN 0-8213-4524-9
21. TERLECKAS, Vladas. (2000) *Lietuvos bankininkystės istorija 1918-1941*. Vilnius: Lietuvos banko Leidybos ir poligrafijos skyrius. 445 p. ISBN 9986-651-26-3

Informacijos šaltinių sąrašas

22. Airijos kredito unijų lygos informacija ir statistiniai duomenys [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 m. vasario 4 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.ilcu.ie/publisher/index.jsp?re=0&pID=93&nID=594>>
23. Co-operative Banks in Europe: values and practices to promote development (2004) [interaktyvus]. European Association of Co-operative Banks [žiūrėta 2006 m. rugsėjo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.eurocoopbanks.coop/default.aspx?nav=1&contentid=202>>
24. Corporate Governance Principles in Co-operative Banks (2006) [interaktyvus]. European Association of Co-operative Banks [žiūrėta 2007 m. sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eurocoopbanks.coop/default.aspx?nav=4.169.239>
25. Desjardins Annual Reports 2003-2006 [interaktyvūs]. [žiūrėta 2007 m. balandžio 10 d.] Prieiga per internetą: <http://www.desjardins.com/en/a_propos/publications/rapports_financiers/>
26. Desjardins grupės informacija (stažuotės medžiaga). Develloppement International Desjardins, 2006
27. Europos kooperatinių bankų asociacijos duomenys [interaktyvus]. EACB, 2007 [žiūrėta 2007 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.eurocoopbanks.coop/default.aspx?nav=2.11>>

28. GRUODIS, Vytas (1998). Kredito unijų vaidmuo pasaulyje, Vakarų ir Europos Rytų šalyse. Kredito unijų rolė ir svarba Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą. ALKU konferencijos „Kredito unijos Lietuvoje – vaidmuo, problemos, tikslai“ medžiaga, Vilnius.
29. *Guide to international credit union legislation* (2004) [interaktyvus]. World Council of Credit Unions, 2004. 465 p. [žiūrėta 2006 m. rugsėjo 15 d.] Prieiga per internetą: <http://www.woccu.org/pdf/2005_Legislation_Guide.pdf>
30. IGARYTĖ, Jurgita (2005). *Kredito unijų atstovai mokėsi Olandijos kooperatiniame banke „Rabobank“*. Kredito unijų žinios, Nr. 3 (36). ISSN 1648-4614
31. IGARYTĖ, Jurgita (2006). *Patirties semtasi iš Kanados kredito unijų*. Kredito unijų žinios, Nr. 11 (57) ISSN 1648-4614
32. *International Cooperative Principles* (1995) [interaktyvus]. International Co-operative Alliance [žiūrėta 2005 m. rugsėjo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.coop.org/ica/info/enprinciples.html>>
33. Lietuvos banko informacija [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt/home/default.asp>>
34. Lietuvos Centrinės kredito unijos informacija ir statistiniai duomenys. Lietuvos Centrinė kredito unija, 2007
35. Lietuvos Respublikos Seimas. (2007) *Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatymas Nr. IX-2101* [interaktyvus]. LR Seimo kanceliarija, Informacijos technologijų departamentas: lrs.lt. Aktuali redakcija nuo 2007 m. sausio 18 d. [žiūrėta 2007 m. vasario 5 d.] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=291661>
36. Lietuvos Respublikos Seimas. (2002) *Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas Nr. VIII-1683* [interaktyvus]. LR Seimo kanceliarija, Informacijos technologijų departamentas: lrs.lt. Aktuali redakcija nuo 2002 m. birželio 20 d. [žiūrėta 2005 m. rugsėjo 20 d.] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=170099>
37. Lietuvos Respublikos Seimas. (2002) *Nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ Nr. IX-1187* [interaktyvus]. LR Seimo kanceliarija, Informacijos technologijų departamentas: lrs.lt. [žiūrėta 2007 m. kovo 2 d.] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=193888&p_query=&p_tr2=>>
38. MARTINAITYTĖ Eugenija ir kt. (2002) *Finansų sektoriaus plėtotės strategija* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/4.%20finansu%20sektoriaus%20pletotes%20strategija.doc>>
39. Rabobank Nederland informacija (stažuotės medžiaga). Rabobank Foundation, 2005
40. Rabobank statistinė informacija [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rabobank.com/content/investor_relations/key_figures/>
41. TERLECKAS, Vladas. Kredito unijos Lietuvoje. ALKU konferencijos „Kredito unijos Lietuvoje – vaidmuo, problemos, tikslai“ medžiaga, Vilnius

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Mikrofinansinių paslaugų teikėjų tipologija.....	74
2 PRIEDAS. Kredito unijų vystymosi stadijos.....	77
3 PRIEDAS. Antro lygio institucijoms priskirtos funkcijos pagal M.Desrochers ir K.Fischer kooperatinių finansinių institucijų sistemų klasifikaciją.....	78
4 PRIEDAS. Kooperatinių bankų sistemų modeliai Europos Sąjungos šalyse.....	79
5 PRIEDAS. Kooperatinių bankų Europos Sąjungos šalyse užimama rinkos dalis, 2005 m. pabaigoje.....	80
6 PRIEDAS. Rabobank kooperatinių bankų Nyderlanduose statistinių rodiklių pokyčiai 2000-2006 m.....	81
7 PRIEDAS. Kanados Desjardins kredito unijų statistinių rodiklių pokyčiai 2000-2006 m.....	82
8 PRIEDAS. Airijos kredito unijų statistinių rodiklių pokyčiai 2000-2006 m.....	83
9 PRIEDAS. Rabobank grupės organizacinė struktūra.....	84
10 PRIEDAS. Desjardins grupės schema (supaprastinta).....	85
11 PRIEDAS. Kredito unijų asociacijoms priklausančios kredito unijos Airijos Respublikoje pagal aktyvų dydį 2004 m. pabaigoje	86
12 PRIEDAS. Kredito unijų asociacijoms priklausančios kredito unijos Šiaurės Airijoje pagal aktyvų dydį 2004 m. pabaigoje.....	87
13 PRIEDAS. Finansinių kooperatinių institucijų deleguotos funkcijos antro lygio organizacijoms Nyderlanduose, Kvebeke ir Airijoje.....	88
14 PRIEDAS. Apklauso anketa dėl Lietuvos Centrinės kredito unijos (LCKU) ir Asociacijos Lietuvos kredito unijos (ALKU) veiklos.....	90
15 PRIEDAS. Lietuvos kredito unijų vadovų atsakymų į apklauso anketas atitikimas su iškelta hipoteze.....	94

Mikrofinansinių paslaugų teikėjų tipologija

Tipas	Požymiai	Pranašumai	Trūkumai
1. Formalios finansinės institucijos			
1a. Privatūs komerciniai bankai	<ul style="list-style-type: none"> Paprastai turi korporacinę akcininkų struktūrą. Reguliuojami ir prižiūrimi 	<ul style="list-style-type: none"> Gali klientams pasiūlyti plataus spektro finansines paslaugas, įskaitant taupymo, kreditavimo, draudimo ir mokėjimų paslaugas 	<ul style="list-style-type: none"> Paprastai nesidomi paslaugų teikimu mažas pajamas turintiems asmenims Jeigu ir teikia tokias paslaugas, susiduria su sunkumais perorientuoti darbuotojus ir pritaikyti sistemas prie paslaugų teikimo vargšams
1b. Valstybiniai bankai	<ul style="list-style-type: none"> Gali būti komerciniai, žemės ūkio arba vystymo bankai Reguliuojami ir prižiūrimi 	<ul style="list-style-type: none"> Turi platų filialų tinklą, net ir nutolusiuose miestuose, kuriuose paprastai neveikia privatūs bankai 	<ul style="list-style-type: none"> Dažnai būna nuostolingi, todėl reikia daug subsidijų, kad išliktų versle Turi didesnę paslaugų prieinamumą negu privatūs bankai, bet dažnai taip pat neteikia paslaugų vargšams
1c. Mikrofinansų bankai	<ul style="list-style-type: none"> Paprastai turi korporacinę akcininkų struktūrą. Pagrindiniai klientai – smulkios ir mikro įmonės Dažnai būna reorganizuoti iš NVO Reguliuojami ir prižiūrimi 	<ul style="list-style-type: none"> Veikloje vadovaujasi 2 principais: pelningumas ir paslaugų teikimas mažas pajamas gaunantiems klientams Gali pasiūlyti plataus spektro finansines paslaugas savo klientams 	<ul style="list-style-type: none"> Klientai nėra diversifikuoti kaip komerciniuose bankuose, todėl yra labiau rizikingi negu bankai teikiantys paslaugas įvairiems klientams
1d. Nebankinės finansų institucijos	<ul style="list-style-type: none"> Priskiriamos įvairių tipų organizacijos, pvz., finansų įmonės, lizingo įmonės, taip pat mikrofinansų institucijos (MFI), kurios buvo reorganizuotos iš NVO, bet neįgavo banko statuso Paprastai būna prižiūrimos ir reguliuojamos 	<ul style="list-style-type: none"> Finansų ir lizingo įmonės: specializuojasi tokių finansinių produktų teikime, kurių negali pasiūlyti bankai MFI: teikia paslaugas žmonėms, kurie negali gauti bankų paslaugų Taikomi mažesni kapitalo reikalavimai nei bankams 	<ul style="list-style-type: none"> Dažnai neturi galimybės teikti plataus spektro paslaugas, pvz., taupymo Veikla nediversifikuota, todėl veikla potencialiai daugiau rizikinga nei bankų, teikiančių įvairius produktus plačiam klientų ratui
2. Kooperatinės finansų institucijos			
Egzistuoja platus kooperatinių finansinių institucijų spektras: nuo kooperatinių bankų iki pusiau formalių kaimo vietovių taupymo ir paskolų asociacijų	<ul style="list-style-type: none"> Narių valdomos Dažnai taikomas principas: vienas narys – vienas balsas Gali būti uždaras narystės kriterijus (pvz., nariais gali būti priklausantys vienai įmonei ar tai pačiai profesijai asmenys) arba atviras narystės kriterijus (narystė atvira visiems) 	<ul style="list-style-type: none"> Narių valdoma struktūra sukuria stiprų nuosavybės jausmą 	<ul style="list-style-type: none"> Vyriausybės dažnai naudodavo kooperatyvus savo tikslams, tuo sumažindamos nuosavybės jausmą Gali būti vyriausybių naudojami teikti vyriausybės subsidijuojamas paslaugas tiems nariams
2a. Daugiafunkciniai kooperatyvai su finansinėmis paslaugomis	<ul style="list-style-type: none"> Dažnai kuriami su vyriausybės pagalba Pagrindinė veikla - pasiūlos didinimas arba marketingas Dažnai priežiūrą vykdo ministerija ar vyriausybiniis departamentas, kuriems trūksta priežiūros įgūdžių Kartais turi federacinę struktūrą 	<ul style="list-style-type: none"> Teikiamos įvairios paslaugos (įskaitant nefinansines) po vienu „stogu“ 	<ul style="list-style-type: none"> Turi daugiau žinių marketingo ar pasiūlos didinimo srityje nei finansų valdymo srityje Priežiūra dažnai yra labai silpna Sistemos gali neatitikti atskaitomybės ir skaidrumo standartų finansų srityje

1 PRIEDAS (TĘSINYS)

Tipas	Požymiai	Pranašumai	Trūkumai
2b. Finansiniai kooperatyvai, įskaitant kredito unijas	<ul style="list-style-type: none"> • Pagrindinė veikla – finansinių paslaugų teikimas • Dažnai priežiūrą vykdo kuri nors ministerija ar vyriausybiniis departamentas, kuriems trūksta priežiūros įgūdžių • Kartais turi federacinę struktūrą 	<ul style="list-style-type: none"> • Orientacija į finansines paslaugas skatina geresnę vadybą ir vidaus kontrolę • Federacinė struktūra gali sukurti galimybę tokioms paslaugoms, kurių pirmo lygio kooperatyvai sau negali leisti (pvz., techninė pagalba ar išorės auditas) 	<ul style="list-style-type: none"> • Išorinis finansavimas (pvz., kredito linijos) gali lemti skolininkų dominavimą • Priežiūra dažnai silpna • Valdybų nariams ir vadovams gali trūkti reikalingų įgūdžių (ypač finansinių) • Sistemos gali neatitikti atskaitomybės ir skaidrumo standartų
3. Nevyriausybines mikrofinansų institucijas			
3a. Daugiafunkcinės nevyriausybines organizacijos	<ul style="list-style-type: none"> • Gali būti įkurtos vietinių arba užsienio organizacijų • Dažnai būna įregistruota kaip nepelno bendrija, patikėjimo įmonė ar asociacija • Diversifikuotos paslaugos (pvz., sveikata, švietimas, žemės ūkis) 	<ul style="list-style-type: none"> • Teikiamos įvairios paslaugos (įskaitant nefinansines) po vienu „stogu“ • Orientuojasi į vargšus 	<ul style="list-style-type: none"> • Kyla sunkumų vykdant mikrofinansavimo veiklą verslo aspektu, kai tuo tarpų kitos paslaugos yra socialinės
3b. Daugiafunkcinės nevyriausybines organizacijos su mikrofinansinėmis paslaugomis, atskirtomis nuo kitų paslaugų	<ul style="list-style-type: none"> • Gali būti įkurtos vietinių arba užsienio organizacijų • Dažnai būna įregistruota kaip nepelno bendrija, patikėjimo įmonė ar asociacija • Gali būti įsteigtas atskiras departamentas arba atskiras juridinis vienetas • Pagrindinis produktas yra paskolos 	<ul style="list-style-type: none"> • Suteikia galimybę NVO teikti ir socialines, ir finansines paslaugas vystant mikrofinansavimo veiklą kaip atskirą verslą • Klientai gauna aiškesnę informaciją 	<ul style="list-style-type: none"> • Sunku sukaupti patirtį atskirose veiklos srityse • Dažniausiai neleidžiama teikti taupymo paslaugų, išskyrus „prievartines“ santaupas (<i>angl. forced savings</i>)
3c. Mikrofinansų nevyriausybines organizacijos	<ul style="list-style-type: none"> • Gali būti įkurtos vietinių arba užsienio organizacijų • Dažnai būna įregistruota kaip nepelno bendrija, patikėjimo įmonė ar asociacija • Gali būti įsteigtas atskiras departamentas arba atskiras juridinis vienetas • Pagrindinis produktas yra paskolos 	<ul style="list-style-type: none"> • Specializacija leidžia lengviau vystyti veiklą kaip atskirą finansiškai stiprią verslo rūšį ilgame laikotarpyje 	<ul style="list-style-type: none"> • Dažniausiai neleidžiama teikti taupymo paslaugų, išskyrus „prievartines“ santaupas (<i>angl. forced savings</i>) • Sunku finansuoti augimą, kadangi turi mažai galimybių pritraukti papildomų lėšų ir neturi kapitalo
3d. Mikrofinansų nevyriausybines organizacijos, transformuotos į banką ar nebankinę finansų instituciją	<ul style="list-style-type: none"> • Naujai įsteigta įmonė dažniausiai būna akcinio kapitalo įmonė • NVO paprastai turi kapitalo dalį naujai įsteigtoje įmonėje • Paprastai veikla yra reguliuojama ir prižiūrima 	<ul style="list-style-type: none"> • Turi galimybę didinti kapitalą ir finansuoti augimą ieškodama išorės investuotojų • Turi didesnes galimybes komercinėms paskoloms • Dažnai leidžiama teikti daugiau paslaugų, tokių kaip taupymo paslaugos 	<ul style="list-style-type: none"> • Produktų rinkinys labiau apribotas negu bankuose • NVO turi mažiau galimybių užtikrinti orientaciją į paslaugų teikimą vargšams, kadangi turi tik dalį kapitalo • Mišri nuosavybės struktūra gali komplikuoti valdymą

Tipas	Požymiai	Pranašumai	Trūkumai
4. Bendruomeninės finansų organizacijos			
4a. Įvairios kaimo pagrindu įsteigtos, tokios kaip kaimo bankai, savitarpio pagalbos draugijos, sudėtingesnės nei 5 skiltyje nurodyti tradiciniai mikrofinansinių paslaugų teikėjai kaime	<ul style="list-style-type: none"> Narių valdomos Steigiamos kaimo pagrindu Gali būti neregistruotos Surenkamos smulkios santaupos, kurios panaudojamos paskoloms teikti Dažniausiai sutinkamos Afrikoje, Indijoje ir kitose besivystančiose šalyse 	<ul style="list-style-type: none"> Priklausomai nuo pasirinkto modelio galimi įvairūs pranašumai 	<ul style="list-style-type: none"> Priklausomai nuo pasirinkto modelio galimi įvairūs trūkumai
5. Tradiciniai paslaugų teikėjai kaime (angl. village-based providers)			
5a. Rotacinės taupymo ir paskolų asociacijos	<ul style="list-style-type: none"> Neregistruotos Ribotas veiklos laikotarpis Nariai turi įnešti fiksuotas pinigų sumas kiekvieną laikotarpį Kiekvieną laikotarpį vienas iš narių gauna visas sukauptas santaupas. Tokia rotacija vyksta, kol visi pasinaudoja pinigais Nėra išorinio finansavimo 	<ul style="list-style-type: none"> Schema gerai veikia nutolusiose kaimo bendruomenėse Gerai žinoma daugelyje šalių Paprasta, lengvai valdoma sistema Nedaromi rašytiniai apskaito įrašai Galimybė pasinaudoti didelėmis pinigų sumomis 	<ul style="list-style-type: none"> Santaupos dažnai būna mažos Nelanksti schema, kadangi negali pasidėti indėlio arba jo atsiimti tada, kada reikia, todėl netinkama netikėtiems atvejams Neteikiamos paskolos Santaupos kaupiamos, kol nariai jas renka
5b. Kaupiamosios taupymo ir paskolų asociacijos	<ul style="list-style-type: none"> Neregistruotos Ribotas veiklos laikotarpis Dažniausiai reikia įnešti fiksuotas pinigų sumas kiekvieną laikotarpį Sukaupti ištekliai skolinami su palūkanomis Nėra išorinio finansavimo 	<ul style="list-style-type: none"> Tie patys pranašumai kaip ir 5a atveju Lankstesnė sistema asmenims, norintiems gauti paskolas Nariai gali uždirbti iš laikomų santaupų 	<ul style="list-style-type: none"> Santaupos dažnai būna mažos Paskolos dažniausiai netinkamos didelėms investicijoms, nes yra mažos ir rizikingos Santaupos kaupiamos vienam ciklui
5c. Pinigų skolinotojai	<ul style="list-style-type: none"> Lengvas ir greitas priėjimas Aukštos palūkanų normos Nėra išorinio finansavimo 	<ul style="list-style-type: none"> Gali sutikti bet kur Paprasta ir lengvai prieinama Paskolą galima gauti tada, kada jos reikia, tačiau gali būti likvidumo problemų sezono metu 	<ul style="list-style-type: none"> Palūkanos dažniausiai per aukštos investicijoms į verslą Vargšai gali patekti į finansinę duobę bei prarasti tokį svarbų išlikimui turta, kaip žemė Dažniausiai neteikia kitų finansinių paslaugų, tokių kaip santaupos ar mokėjimo pervedimai

Šaltinis: RITCHIE, A. Community-based Financial Organizations: A Solution to Access in Remote Rural Areas? 2007, p. 43-48

Kredito unijų vystymosi stadijos

Pradinio lygio kredito unijų sistemos požymiai
Mažas valdomas turtas
Griežtai reguliuojamos
Suvaržyta narystė
Didelis dėmesys skiriamas savanoriškumui
Tarnauja silpnosioms, vargingosioms visuomenės grupėms
Nediversifikuotos paslaugos
Reikalinga finansinė ir kt. parama iš kitų kredito unijų judėjimų
Pabrėžiama tradicinių savitarpio pagalbos idealų svarba
Pereinamojo periodo kredito unijų sistemos požymiai
Didelis valdomas turtas
Keičiamas įstatyminis reguliavimas
Praplėstas narystės kriterijus
Diversifikuojamos kredito unijos paslaugos
Pabrėžiamas augimo ir efektyvumo būtinumas
Mažėja pasitikėjimas savanorišku valdymo organų narių darbu
Pripažįstamas poreikis didesniam profesionalumui
Centralizuotų paslaugų vystymas
Subrendusios kredito unijų sistemos požymiai
Didelis valdomas turtas
Dereguliavimas
Laisva narystė
Konkurencinga aplinka
Išvystytos elektroninės technologijos
Gerai išvystytos centrinės kredito unijų institucijos paslaugos
Profesionali vadyba
Diversifikuotos paslaugos ir produktai
Paslaugos ir produktai atitinka rinkos kainas
Pabrėžiamas ekonominis savarankiškumas ir kredito unijų veiklos tęstinumas ilgame laikotarpyje
Griežtas finansinis operacijų valdymas
Gerai veikia indėlių draudimo sistema

Šaltinis: FERGUSON, Ch. ir kt., Credit Union Development in Reforming Economies: The Contrasting Cases of Poland and Ukraine, 2002, p. 6

**Antro lygio institucijoms priskirtos funkcijos pagal M.Desrochers ir K.Fischer
kooperatinių finansinių institucijų sistemų klasifikaciją**

Sistemos tipas	Antro lygio organizacijoms deleguotos funkcijos	Antro lygio organizacijoms deleguotų funkcijų apibūdinimas
Pavienu kredito unijų sistema	Atstovavimas	Centrinė organizacija atstovauja sistemą bendrais visai sistemai klausimais (reguliavimas, mokesčiai, kiti kooperatiniai judėjimai)
	Kooperatinis švietimas	Centrinė organizacija užsiima pirmo lygio organizacijų kooperatiniu švietimu bei mokymais
	Konsultacinės paslaugos	Centrinė organizacija teikia konsultacines paslaugas veiklos ir rizikos valdymo klausimais
Konsensinė kredito unijų sistema	Išteklių sutelkimas/ standartizacija	Centrinei organizacijai priskirta atsakomybė už bendrų resursų valdymą ir standartizacijos palaikymą pirmo lygio organizacijų operacinėse procedūrose
	Rinkos pasidalinimas	Sistema turi pasitvirtinusi taisykles pagal kurias yra eliminuota pirmo lygio organizacijų tarpusavio konkurencija
	Standartizuotas įvaizdis	Sistema palaiko vieningą įvaizdį ir logotipą
	Strateginio planavimo delegavimas	Centrinei organizacijai deleguotas strateginis planavimas, nors strateginių planų laikymasis nėra privalomas
Strateginė sistema	Atskirtas strateginis ir operatyvinis valdymas bei kontrolė	Atskirtas strateginis ir operacinis valdymas tarp pirmo lygio (operacinis lygis) ir antro lygio (strateginis lygis) organizacijų. Pirmo ir antro lygio organizacijoms yra privalomi sistemos priimti sprendimai, įskaitant resursų kaupimą ir operacijų standartizaciją.
	Vidinė priežiūra	Centrinė organizacija vykdo pagrindinę arba papildomą pirmo lygio organizacijų priežiūrą
	Kontraktinė solidari atsakomybė	Sistemoje yra įdiegti kolektyvinio draudimo mechanizmai, kurie gali būti panaudoti esant pirmo lygio organizacijų finansiniams sunkumams

Šaltinis: DESROCHERS, M; FISCHER, K.P. The Power of Networks: Integration and Financial Cooperative Performance, 2005, p. 25

Kooperatinių bankų sistemų modeliai Europos Sąjungos šalyse

Modelis	Kooperatiniai bankai	Reikalavimai narystei 2 ir (ar) 3 lygio organizacijoje ir jai deleguoti įgaliojimai	Integruojanti organizacija
I. Nacionaliniame lygmenyje centralizuota kooperatinių bankų sistema	Rabobank (Nyderlandai)	<ul style="list-style-type: none"> Konsoliduota sistema ir įgyvendinta kryžminių garantijų sistema Deleguota priežiūra 	Centrinė kredito įstaiga
	Credito agricola (Portugalija)	<ul style="list-style-type: none"> Konsoliduota sistema ir įgyvendinta kryžminių garantijų sistema Deleguota priežiūra 	Centrinė kredito įstaiga
	Okobank grupė (Suomija)	<ul style="list-style-type: none"> Konsoliduota sistema ir įgyvendinta kryžminių garantijų sistema Deleguota priežiūra 	Centrinė kredito įstaiga Federacija
II. Regioniniame lygmenyje centralizuota kooperatinių bankų sistema	Crédit Agricole (Prancūzija)	<ul style="list-style-type: none"> Deleguota priežiūra Konsoliduota sistema ir įgyvendinta kryžminių garantijų sistema 	Federacinė sistema ir regioniniai bankai
	Crédit Mutuel (Prancūzija)	<ul style="list-style-type: none"> Deleguota priežiūra Konsoliduota sistema ir įgyvendinta kryžminių garantijų sistema 	Regioniniai bankai
III. Decentralizuota sistema, bet aukštas įstatyminės integracijos laipsnis	Volksbank/Raiff. (Vokietija)	<ul style="list-style-type: none"> Privaloma narystė Privalomas auditas Inspektavimas Garantijų sistemos 	Federacinė sistema
	Raiffeisenbank (Austrija)	<ul style="list-style-type: none"> Privaloma narystė Privalomas auditas Inspektavimas Garantijų sistemos 	Federacinė sistema
IV. Decentralizuota sistema, bet aukštas savanoriškos integracijos laipsnis	Grupo Caja Rural (Ispanija)	<ul style="list-style-type: none"> Centrinis vidaus auditas Autonomijos kreditavimo srityje apribojimai, nustatyti įstatuose Papildomas garantijų fondas 	Garantijų fondas ir nacionalinė asociacija
	Banco di Credito Cooperativo (Italija)	<ul style="list-style-type: none"> Privalomas garantijų fondas Finansinės atskaitomybės auditas pagal įstatus Neprivalomas auditas ir inspekcijos 	Federacinė sistema ir garantijų fondas

Šaltinis: DI SALVO, R. The Governance of Mutual and Cooperative Bank Systems in Europe, 2003, p. 15

Kooperatinių bankų Europos Sąjungos šalyse užimama rinkos dalis, 2005 m. pabaigoje

Kooperatiniai bankai ES šalyse	Indėlių rinkos dalis, proc.	Paskolų rinkos dalis, proc.
Kipras	22,96	26,37
Danija	0,5	0,5
Vokietija	18,5	11,6
Ispanija	5,15	5,44
Prancūzija	46,7	52,5
Graikija	0,9	1
Italija	28,9	26,5
Liuksemburgas	10	10
Lietuva	0,9	0,74
Vengrija	11,5	4
Nyderlandai	39	23
Austrija	33,21	28,92
Lenkija	10,55	8,58
Portugalija	5	3
Suomija	32	30,5
Jungtinė Karalystė	1,1	0,7
Vidutinė rinkos dalis	16,67	16,7

Šaltinis: Europos kooperatinių bankų asociacija, 2007

Rabobank kooperatinių bankų Nyderlanduose statistinių rodiklių pokyčiai 2000-2006 m.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Nariai, tūkst.	535	525	515	510	550	825	1.108	1.360	1.456	1.551	1.641
Narių ir klientų santykis (proc.)	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	6,1	9,7	13,2	16,0	16,7	17,7	18,4
Vietiniai bankai	510	481	445	424	397	369	349	328	288	248	188
Vietinių bankų skyriai	1.854	1.823	1.797	1.795	1.727	1.648	1.516	1.378	1.299	1.249	1.214
Užsienio skyriai	87	112	150	147	142	137	169	222	244	267	330
Bendri aktyvai, mln. EUR	152.068	194.222	249.718	281.218	324.920	363.679	374.720	403.305	483.574	506.573	556.455
Paskolos privačiam sektoriui, mln. EUR	99.717	117.569	129.554	161.047	179.137	197.262	212.323	235.425	248.958	278.095	324.110
Indėliai ir kitos santaupos, mln. EUR	79.854	98.307	114.826	127.527	146.705	172.174	171.632	172.571	177.482	186.427	215.899

Šaltinis: Rabobank, 2007

Kanados Desjardins kredito unijų statistinių rodiklių pokyčiai 2000-2006 m.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kredito unijos	1073	901	748	676	612	608	589
Paslaugų centrai	709	904	1027	1036	985	994	995
Nariai	5458460	5560443	5555459	5554609	5583523	5636188	6039412
Bendri aktyvai, mln. CAD	78114	81858	86646	96270	103574	118093	135126
Paskolos, mln. CAD	57118	59854	63893	70120	76664	83194	89370
Iš jų, paskolos privatiems asmenims, mln. CAD	40420	42523	46213	50846	56571	62916	67838
Indėliai, mln. CAD	59002	62173	64587	72219	76987	83287	88143
Iš jų, privačių asmenų indėliai, mln. CAD	44686	46627	48431	52077	54771	59291	62650

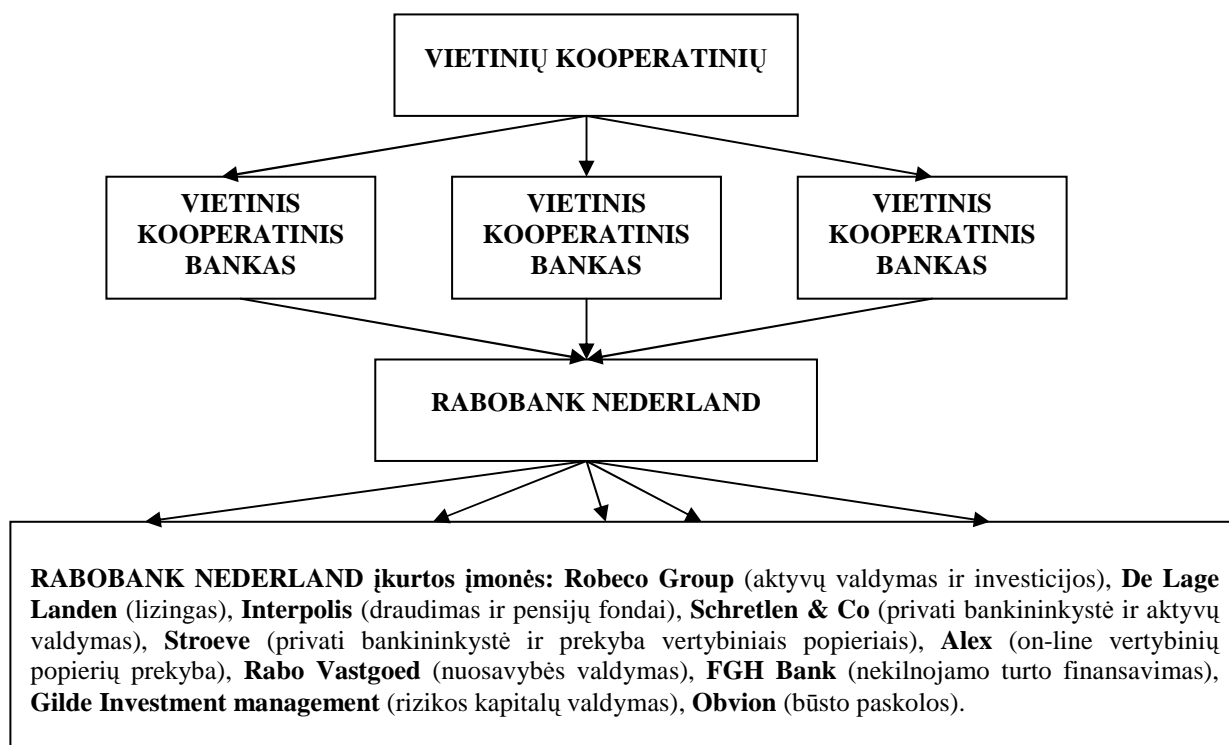
Šaltinis: Desjardins, 2007

Airijos kredito unijų statistinių rodiklių pokyčiai 2000-2006 m.

	2000-12-31	2001-12-31	2002-12-31	2003-12-31	2004-12-31	2005-12-31	2006-12-31
Kredito unijos	535	535	534	532	531	530	525*
Nariai, mln.	2,49	2,55	2,6	2,8	2,9	3,0	3,05*
	2000-09-30	2001-09-30	2002-09-30	2003-09-30	2004-09-30	2005-09-30	
Narių pajai, mln. eurų	5391,0	6479,0	7789,4	8840,3	10.100,8	11.169,1	
Narių indėliai, mln. EUR	350,7	164,4	184,6	332,0	475,6	521,5	
Paskolos nariams, mln. EUR	4322,8	4792,0	5115,3	5600,8	5910,2	6494,0	
Aktyvai, mln. EUR	6578,9	7608,4	8.961,7	10.308,2	11.858,2	13.175,4	

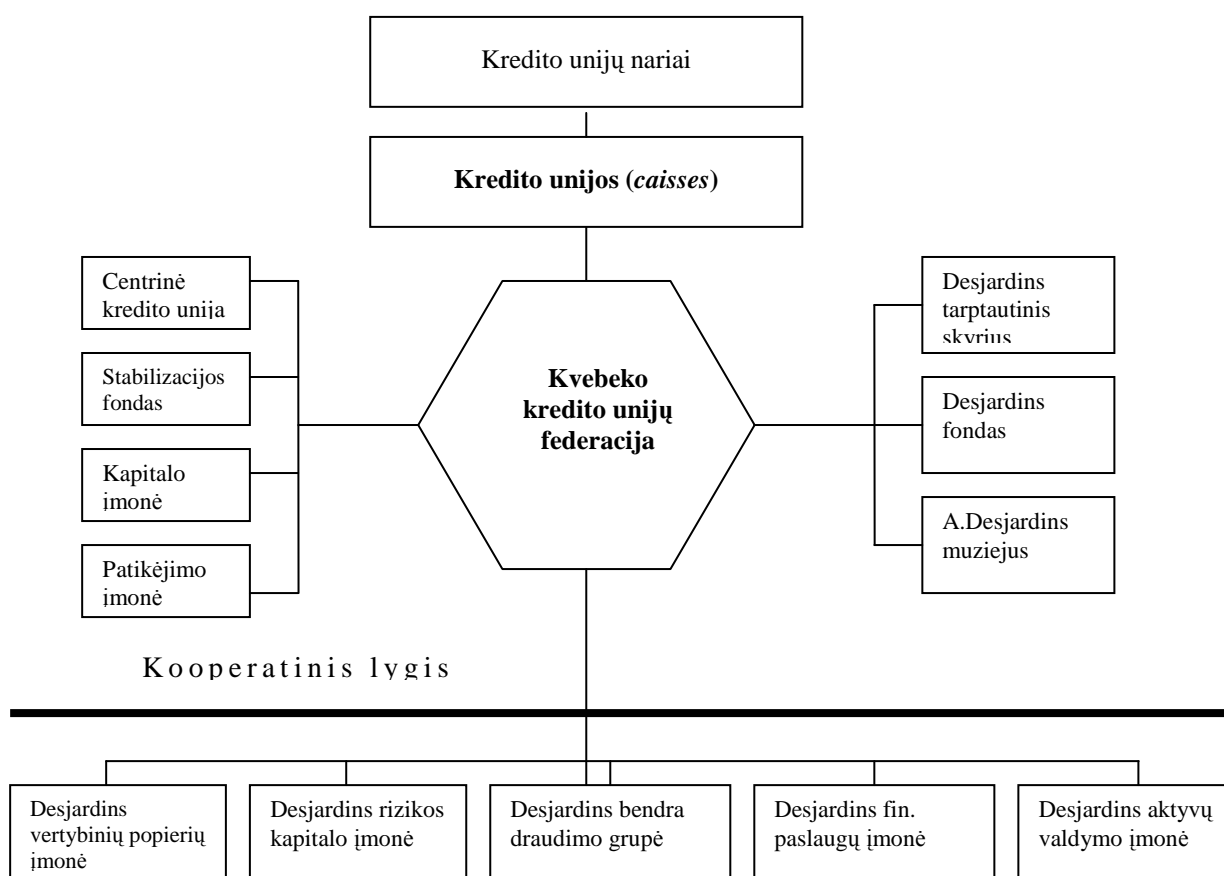
Šaltinis: Airijos kredito unijų lyga (ILCU), 2007

Rabobank grupės organizacinė struktūra

Šaltinis: sukurta autorės pagal Rabobank duomenis, 2005

Desjardins grupės schema (supaprastinta)

Kooperatinei sistemai priklausančių
antrinių įmonių lygis

Šaltinis: sukurta autorės pagal Desjardins duomenis, 2006

**Kredito unijų asociacijoms priklausančios kredito unijos Airijos Respublikoje pagal
aktyvų dydį 2004 m. pabaigoje**

	Aktyvai, mln. eurų	KU skaičius	%	Bendri aktyvai (mln. eurų)	%	Nariai (tūkst.)	%	Vidutinės santaupos 1 nariui (eurais)
ILCU	40	69	16,9%	5317,2	54,3%	1.006.900	44,4%	4.625
	20<A<40	92	22,6%	2572,0	26,3%	666.037	29,4%	3.393
	10<A<20	76	18,7%	1050,6	10,7%	308.116	13,6%	2.955
	5<A<10	83	20,4%	615,2	6,3%	195.531	8,6%	2.724
	1<A<5	79	19,4%	232,6	2,4%	88.411	3,9%	2.243
	A<1	8	2,0%	3,6	0%	3.095	0,1%	862
	Viso	407	100%	9791,4	100%	2.268.100	100%	3.774
CUDA	A>40	14	87,5%	1376,2	96,3%	273.927	96,2%	4.380
	20<A<40	2	12,5%	53,3	3,7%	10.957	3,8%	3.935
	Viso	16	100%	1429,6	100%	284.884	100%	4.363

Šaltinis: MCKILLOP, Donal ir kt. Credit unions in Ireland: Structure, Performance & Governance., 2006, p. 76

Kredito unijų asociacijoms priklausančios kredito unijos Šiaurės Airijoje pagal aktyvų dydį 2004 m. pabaigoje

	Aktyvai, mln. eurų	KU skaičius	%	Bendri aktyvai (tūkst. eurų)	%	Nariai	%	Vidutinės santaupos 1 nariui (eurais)
ILCU	40	4	3,8%	272.349	25,8%	69.619	20,4%	3206
	20<A<40	6	5,8%	169.003	16,0%	49.099	14,4%	2775
	10<A<20	19	18,3%	269.601	25,6%	94.689	27,8%	2322
	5<A<10	33	31,7%	230.335	21,9%	77.416	22,7%	2441
	1<A<5	41	39,4%	111.627	10,6%	49.263	14,5%	1876
	A<1	1	1,0%	985	0,1%	480	0,1%	1666
	Viso	104	100%	1053,9	100%	340.566	100%	2530
UFCU	1<A<5	14	28,6%	25.989	65,6%	13.385	62,5%	1595
	A<1	35	71,4%	13.608	34,4%	8023	37,5%	1408
	Viso	49	100%	39,6	100%	21.408	100%	1525

Šaltinis: MCKILLOP, Donal ir kt. Credit unions in Ireland: Structure, Performance & Governance., 2006, p. 77

**Finansinių kooperatinių institucijų deleguotos funkcijos antro lygio organizacijoms
Nyderlanduose, Kvebeke ir Airijoje**

Deleguotos funkcijos	Rabobank	Desjardins	Airija (Airijos kredito unijų lyga)
Likvidumo valdymas	Vietiniai kooperatiniai bankai privalo laikyti 15 proc. nuo savo sukauptų išpareigojimų savo einamojoje sąskaitoje, esančioje Rabobank Nederland. Rabobank Nederland investuoja šias lėšas į likvidų turtą, vyriausybės vertybinius popierius ir dalį laiko grynais. Palūkanos, gaunamos už šių lėšų investavimą yra mokamos kooperatiniams bankams.	Desjardins grupei priklausančios kredito unijos privalo laikyti visas savo likvidžias lėšas kredito unijų federacijoje. Desjardins grupės kredito unijos neturi teisės laikyti perskolinti laisvų lėšų kitoms kredito unijoms. Federacijos įkurta Centrinė kredito unija yra atsakinga už šių lėšų investavimą.	Nėra jokių apribojimų likvidžių lėšų valdymui.
Mokumo užtikrinimas	Nyderlandų kooperatinių bankų sistemos mokumą užtikrina sukurta kryžminė garantijų sistema, kurios tikslas – bendrai valdyti kooperatinių bankų patiriamas rizikas. Garantijų sistemos esmė ta, kad kiekvienas kooperatinių bankų sistemos dalyvis garantuoja ir yra atsakingas už visų sistemos dalyvių išpareigojimus, kurio nors iš dalyvių nemokumo atveju ar kitais garantijų susitarimuose numatytais atvejais. Bankų tarpusavio garantinius susitarimus galima suskirstyti į tris rūšis: 1) susitarimai dėl finansinių nuostolių padengimo; 2) susitarimai dėl nenumatytų nuostolių padengimo (apiplėšimas, vagystė, gaisras ir pan.); 3) susitarimai dėl rezervinio kapitalo panaudojimo.	Kredito unijų stabilizacijos fondas buvo įkurtas 1949 m. Šio fondo tikslas yra užtikrinti kredito unijų indėlių saugumą taip, kad nė viena Desjardins kredito unija negalėtų bankrutuoti ir kredito unijoms nereikėtų pasinaudoti valstybiniu indėlių draudimu. Stabilizacijos fondo pranašumas prieš indėlių draudimo fondą yra tas, kad esant finansiniams sunkumams kredito unijoje problemos yra išsprendžiamos vietoje. Panaudojus stabilizacijos fondo lėšas yra atstatomas sutrikęs kredito unijos mokumas. Dėl šios priežasties Desjardins kredito unijos moka dvigubai mažesnes indėlių draudimo įmokas.	Airijos kredito unijų lyga yra įsteigusi ir administruoja Santaupų apsaugos programą (<i>angl. Savings Protection Scheme</i>). Pagal šią indėlių garantijų sistemą draudžiami visi Airijos kredito unijose, kurios priklauso Airijos kredito unijų lygai, esantys indėliai iki 12.700 eurų. Šiuo metu Airijos kredito unijų judėjime vyksta teisiniai ginčai dėl galimybės ILCU nepriklausančioms kredito unijoms naudotis ILCU sukurta indėlių draudimo sistema.
Kreditavimo rizikos valdymas	Vietiniai kooperatiniai bankai, suteikdami paskolą individualiam asmeniui turi gauti patvirtinimą iš Rabobank Nederland. Kiekvienas kooperatinis bankas savo sprendimu gali suteikti paskolą tik iki tam tikro dydžio, kuris negali viršyti Rabobank Nederland patvirtintų limitų tam vietiniui bankui. Visi vietiniai kooperatiniai bankai yra padalinti į penkias grupes pagal rizikos valdymo kokybę, pagal kurias yra nustatomas maksimalus leidžiamas kooperatiniam bankui be Rabobank Nederland konsultacijos išduoti paskolos dydis. Kiekvienais metais Rabobank	Pagal Desjardins grupės strategiją sudėtingų, verslo paskolų vertinimą kredito unijos yra delegavę specialiai įsteigtiems paslaugų centrams. Kadangi kiekviena kredito unija neturėtų pakankamai kvalifikuotų darbuotojų įvertinti sudėtingas verslo paskolas, tokių paskolų vertinimas yra perduotas paslaugų centrams, kuriuose dirba pasamdyti kvalifikuoti specialistai. Kredito unijų paslaugų centro paslaugomis naudojasi kelios viename regione įsteigtos kredito unijos.	Airijos kredito unijų lyga neturi sukūrusi specialių kreditavimo riziką mažinančių mechanizmų.

Deleguotos funkcijos	Rabobank	Desjardins	Airija (Airijos kredito unijų lyga)
Priežiūra	<p>Rabobank grupės, kaip ir kitų bankų, priežiūrą vykdo Nyderlandų centrinis bankas. Tačiau Rabobank bankų priežiūra skiriasi nuo kitų Nyderlanduose veikiančių bankų priežiūros. Kadangi buvo sukurta kryžminė garantijų sistema, kiekvienam Rabobank grupei priklausančiam bankui nereikia teikti likvidumo ir kapitalo pakankumo ataskaitų, o veiklos riziką ribojančių normatyvų priežiūra pavesta Rabobank Nederland.</p> <p>Iš esmės centrinis bankas prižiūri vietinių bankų centrą - Rabobank Nederland, o Rabobank Nederland prižiūri visus vietinius Rabobank bankus. Vykdydamas priežiūros funkcijas centrinis bankas nuolat dalyvauja susitikimuose su Rabobank Nederland aukštesnio ir žemesnio lygio vadovais, peržiūri audito ataskaitas, pasirinktinai atlieka vietinių bankų ir Rabobank Nederland departamentų inspekcijas, atlieka periodinę finansinių atskaitų analizę grupės lygiu, ištraukia į pagrindinių problemų sprendimą paskiruose bankuose.</p>	<p>Viena iš svarbiausių federacijos vykdomų funkcijų – kredito unijų priežiūra ir auditas. Šias funkcijas federacijai pagal įstatymą delegavo Kvebeko vietinė valdžia. Kredito unijų priežiūros ir audito organizavimą užtikrina federacijos įsteigtas nepriklausomas kredito unijų priežiūros biuras (<i>pranc. Le Bureau de la Surveillance et de la Sécurité Financières Desjardins</i>). Pasibaigus kiekvieniems finansiniams metams kredito unijų priežiūros biuras atlieka visų kredito unijų auditą.</p> <p>Kredito unijų priežiūros tikslai yra užtikrinti kredito unijų veiklos patikimumą ir atitikimą etikos standartams, valdyti galinčias atsirasti naujas veiklos rizikas, užtikrinti, kad samdomi kredito unijos darbuotojai teiktų profesionalias paslaugas savo nariams. Kredito unija priežiūra atliekama vykdamas periodinius ir specialiuosius inspektavimus bei kredito unijų veiklos nuolatinį stebėjimą (monitoringą). Kredito unijų periodinio inspektavimo metu yra vertinamos kredito unijos vidaus kontrolės procedūros ir veiklos politikos, tikrinamos finansinės ataskaitos. Didžiausias dėmesys kreipiamas į rizikos valdymą išduodant paskolas kredito unijos nariams.</p>	<p>Airijos kredito unijų, kaip ir Airijos bankų, valstybinę priežiūrą vykdo Airijos Respublikoje vykdo Finansinių paslaugų priežiūros institucija (<i>angl. - Irish Financial Services Authority</i>), Šiaurės Airijoje – Šiaurės Airijos kredito unijų registro institucija (<i>angl. - Registrar of Credit Unions for Northern Ireland</i>). Valstybinė priežiūra Airijoje įsigaliojo tik nuo 2003 m. balandžio 1 d., anksčiau kredito unijų priežiūrą vykdė tik Airijos kredito unijų lyga. Tai, kad kredito unijos buvo pradėta vykdyti valstybinę priežiūrą, iš esmės sąlygojo bendri pasikeitimai finansų sektoriaus priežiūros srityje Airijoje bei Didžiojoje Britanijoje.</p>

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Rabobank, Desjardins ir ILCU informaciją, 2005-2007

**APKLAUSOS ANKETA DĖL LIETUVOS CENTRINĖS KREDITO UNIJOS (LCKU)
IR ASOCIACIJOS LIETUVOS KREDITO UNIJOS (ALKU) VEIKLOS**

Prašome užpildyti šią apklausos anketa, kurios rezultatai bus panaudoti Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto studentės Jurgitos Igarytės baigiamajame magistro darbe „Lietuvos kredito unijų sistemos strateginio vystymosi perspektyvos“.

Magistro darbo tyrimo tikslas - išanalizuoti Lietuvos kredito unijų vadovų požiūrį į Lietuvos kredito unijų sistemos vystymąsi ateityje. Anketos atsakymai bus naudojami tik moksliniam tyrimui atlikti.

Iš anksto dėkojame už nuoširdžius atsakymus.

Eil. Nr.	<i>Klausimas</i>
1.	<p>Įvertinkite balais (nuo 1 iki 10) Lietuvos kredito unijų centro (LCKU ir ALKU) vykdomas funkcijas pagal jų svarbumą ir naudingumą kredito unijoms (1 balas – mažiausiai svarbu, 10 balų – labiausiai svarbu):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finansinių paslaugų teikimas: <ul style="list-style-type: none"> • Indėlių priėmimas _____ • Paskolų išdavimas _____ • Einamosios sąskaitos _____ • Kredito unijų atsiskaitymų vykdymas _____ • Naujų paslaugų diegimas kredito unijose (mokėjimo kortelės, internetinė bankininkystė, kt.) _____ • Kredito unijų likvidumo palaikymas (Likvidumo palaikymo rezervo kaupimas ir likvidumo paskolų teikimas) _____ • Kredito unijų mokumo palaikymas (stabilizacijos fondo kaupimas ir panaudojimas esant reikalui) _____ • Bendras kredito unijų veiklos rizikos valdymas vykdant kredito unijų veiklos monitoringą, kredito unijų inspektavimus, teikiant riziką mažinančias rekomendacijas _____ • Kredito unijų sistemų (Kubas, Novakubas, Akis) vystymas _____ • Bendros kredito unijų veiklos strategijos formavimas _____ • Kredito unijų atstovavimas valstybinėse ir privačiose institucijose, tarptautinėse organizacijose _____ • Kredito unijų įvaizdžio formavimas vykdant bendras marketingo akcijas _____ • Kredito unijų vietinių marketingo akcijų organizavimas _____ • Bendro kredito unijų logotipo palaikymas _____ • Kredito unijų konsultacijos: <ul style="list-style-type: none"> • Finansų valdymo klausimais _____ • Apskaitos tvarkymo _____ • Teisinės _____ • Kompiuterinės _____ • Kredito unijų veiklą reglamentuojančių vidaus procedūrų („reglamentų“) rengimas _____ • Kredito unijų mokymai _____ • Kredito unijų personalo atranka _____ • Centralizuotų sutarčių rengimas (pvz., su komunalinių paslaugų teikėjais, Sodra, Infobanku, kt.) _____ • Kompiuterinės technikos priežiūra _____ • Parama naujai besisteigiančioms kredito unijoms _____
2.	<p>Ar, Jūsų nuomone, LCKU ir (ar) ALKU turėtų užsiimti papildomomis funkcijomis?</p> <p>a) taip ☐</p> <p>b) ne ☐</p> <p>Jeigu pasirinkote a) variantą, prašome išvardinti funkcijas, kuriomis papildomai turėtų užsiimti:</p> <p>LCKU _____</p> <p>ALKU _____</p>

3.	Kokias finansines paslaugas papildomai turėtų teikti LCKU? _____ _____
4.	Ar, Jūsų nuomone, LCKU ir (ar) ALKU turėtų atsisakyti kurių nors funkcijų vykdymo? a) taip ☐ b) ne ☐ Jeigu pasirinkote a) variantą, prašome išvardinti tas funkcijas, kurių turėtų atsisakyti: LCKU _____ ALKU _____
5.	Ar, Jūsų nuomone, reikalingos dvi kredito unijų interesus atstovaujančios organizacijos (Lietuvos Centrinė kredito unija ir Asociacija Lietuvos kredito unijos)? a) taip ☐ b) ne ☐
6.	Jeigu atsakėte „taip“ į 5 klausimą, atsakykite, kuri organizacija, Jūsų nuomone, turėtų užsiimti bendros Lietuvos kredito unijų judėjimo strategijos formavimu (pasirinkite tik vieną teiginį): a) LCKU ☐ b) ALKU ☐ c) abi organizacijos turėtų kartu kurti ir formuoti bendrą kredito unijų judėjimo strategiją ☐ d) kiekviena organizacija turėtų kurti atskiras kredito unijų judėjimo strategijas ☐ .
7.	Jeigu atsakėte „taip“ į 5 klausimą, ar, Jūsų nuomone, į LCKU ir ALKU valdybą turėtų būti išrinkti tie patys asmenys: a) taip ☐ b) ne ☐
8.	Jeigu atsakėte „ne“ į 7 klausimą, atsakykite, koku būdu, Jūsų nuomone, turėtų vykti veiklos koordinavimas bei interesų derinimas tarp LCKU ir ALKU? _____ _____ _____
9.	Kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti formuojama Lietuvos kredito unijų judėjimo strategija (galite pasirinkti kelis teiginius): a) Strategiją turėtų formuoti kredito unijų išrinkti LCKU ir (ar) ALKU valdymo organai ☐ b) Strateginio planavimo sesijų metu, kuriose dalyvauja kredito unijų, LCKU, ALKU atstovai ☐ c) Per specialiai įsteigtas konsultavimosi su kredito unijomis struktūras ☐ d) Kitais būdais (prašome išvardinti) ☐ _____ _____
10.	Kuri organizacija, Jūsų nuomone, turėtų atstovauti ir ginti kredito unijų interesus valstybinėse institucijose (Seimas, Lietuvos bankas, kt.)? a) LCKU ☐ b) ALKU ☐ c) abi organizacijos kartu ☐
11.	Ar, Jūsų nuomone, visos Lietuvoje veikiančios kredito unijos turėtų būti susijungę į Lietuvos Centrinę kredito uniją? a) taip ☐ b) ne ☐

14 PRIEDAS (TĘSINYS)

12.	<p>Ar, Jūsų nuomone, visos Lietuvoje veikiančios kredito unijos turėtų būti susijungę į vieną kredito unijų asociaciją (Asociaciją Lietuvos kredito unijos)?</p> <p>a) taip ☐</p> <p>b) ne ☐</p>
13.	<p>Ar, Jūsų nuomone, visos LCKU/ ALKU priklausančios kredito unijos turėtų naudoti vieningą logotipą/ ženklą:</p> <p>a) taip ☐</p> <p>b) ne ☐</p>
14.	<p>Ar, Jūsų nuomone, visuomenės akyse LCKU/ ALKU priklausanči kredito unija turėtų būti identifikuojama skirtingai nuo LCKU/ ALKU nepriklausančių kredito unijų?</p> <p>a) taip ☐</p> <p>b) ne ☐</p> <p>Jeigu pasirinkote a) atsakymo variantą, išvardinkite priemones, kurios Jūsų nuomone, padėtų esamiems ir būsimiems kredito unijų nariams atskirti bendram LKU tinklui priklausančias kredito unijas ir LKU tinklui nepriklausančias kredito unijas: _____</p> <p>_____</p>
15.	<p>Ar, Jūsų nuomone, yra žalinga kredito unijų tarpusavio konkurencija:</p> <p>a) taip, kredito unijos turėtų tarpusavyje susitarti dėl veiklos teritorijų ☐</p> <p>b) ne, kredito unijų steigimasis, naujų kredito unijų skyrių („nutolusių kasų“) steigimas turi būti nekoordinuotas ☐</p>
16.	<p>Kada turėtų būti atliekamas kredito unijų monitoringas ir inspektavimas?</p> <p>a) pastoviai pagal sudarytą grafiką ☐</p> <p>b) tik tada, kai kredito unija jau turi sunkių finansinių problemų ☐</p> <p>c) visai turi būti neatliekama, nes užtenka Lietuvos banko atliekamos kredito unijų priežiūros ☐</p>
17.	<p>Atsakykite kas, Jūsų nuomone, turi būti atsakingas už kredito unijų veiklos vidaus procedūrų rengimą (pasirinkite tik vieną teiginį):</p> <p>a) kiekviena kredito unija atskirai ☐</p> <p>b) Lietuvos Centrinė kredito unija ☐</p> <p>c) Lietuvos Centrinė kredito unija turi parengti pradinės procedūras, kurias vėliau savo veikloje pritaiko (adaptuoja) kredito unija ☐</p> <p>d) Lietuvos Centrinė kredito unija turi parengti pradinės procedūras, kurias vėliau savo veikloje adaptuoja kredito unija, tačiau LCKU parengtose procedūrose turi būti privalomo pobūdžio normos, kurios turi būti bendros visoms LCKU narėms kredito unijoms ☐</p>
18.	<p>Ar, Jūsų nuomone, LCKU stabilizacijos fondo komisijos rekomendacijos kredito unijoms turi būti privalomojo ar neprivalomojo pobūdžio:</p> <p>a) privalomojo pobūdžio ☐</p> <p>b) neprivalomojo pobūdžio ☐</p> <p>c) privalomojo pobūdžio turi būti tik tos rekomendacijos, kurios susiję su didžiausia galima patirti rizika ☐</p>
19.	<p>Jei visos kredito unijos moka įmokas į stabilizacijos fondą ir gali pasinaudoti jomis:</p> <p>c) Visos kredito unijos turi stengtis laikytis bendrų standartų valdyti riziką ir vienodomis sąlygomis, ištikus finansinėms problemoms, pasinaudoti stabilizacijos fondo lėšomis ☐</p> <p>d) Kredito unijos gali veikti pagal skirtingus standartus ir procedūras ☐</p> <p>Jei pasirinkote b) variantą, ar sutiktumėte mokėti daugiau į stabilizacijos fondą jei stabilizacijos fondas būtų išnaudotas kredito unijoms gelbėti, kurios veikė, nesilaikydamos bendrai priimtų standartų ir rizikos valdymo procedūrų (rekomendacijų)?</p> <p>a) taip ☐</p> <p>b) ne ☐</p>

20.	Ar, Jūsų nuomone, tarp LCKU ir kredito unijų turėtų būti pasirašoma sutartis, kuri nustatytų visas LCKU narės kredito unijos teises ir pareigas: a) taip ☐ b) ne ☐
21.	Kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti formuojamas LCKU biudžetas teikiant nefinansines paslaugas: a) nustatomas vienas bendras mokestis už paslaugas nuo kredito unijos turto (aktyvų), kuris suteikia kredito unijai teisę naudotis visomis paslaugomis ☐ b) nustatomas vienas bendras fiksuoto dydžio (pvz., X litų per ketvirtį) mokestis ☐ c) mokesčiai mokami tik už tas paslaugas, kuriomis kredito unija naudojas, o už tam tikras funkcijas, kurių neįmanoma apmokestinti paslaugų naudojimo principu (pvz., priežiūrą), nustatomas bendras mokestis nuo kredito unijos turto (aktyvų) ☐ d) kita (prašome paaiškinti) ☐ _____ _____
22.	Kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti formuojamas ALKU biudžetas: a) nustatomas vienas bendras mokestis nuo kredito unijos turto (aktyvų) ☐ b) nustatomas vienas bendras fiksuoto dydžio (pvz., X litų per ketvirtį) mokestis ☐ c) LCKU turi išlaikyti Asociaciją Lietuvos kredito unijos ☐ d) kita (prašome paaiškinti) ☐ _____ _____
23.	Jeigu pasirinkote proporcinę mokesčių sistemą (tam tikras procentas nuo kredito unijos aktyvų), kaip manote, ar didėjant kredito unijos aktyvams mokesčių procentinis dydis turėtų mažėti? a) taip, augant kredito unijai, mokesčio proporcinis dydis turėtų palaipsniui mažėti ☐ b) ne, mokesčio proporcinis dydis visoms kredito unijoms turėtų būti vienodas ☐
24.	Jeigu pasirinkote fiksuotą mokesčių sistemą (pvz., X litų per ketvirtį), kaip manote, ar mokesčio dydis visoms kredito unijoms turėtų būti vienodas? a) taip, turėtų būti vienodas ☐ b) ne, turėtų skirtis priklausomai nuo kredito unijos dydžio ☐

Kredito unijos pavadinimas _____

Anketą užpildė kredito unijos vadovas _____

Užpildytą anketą prašome grąžinti ne vėliau kaip iki kovo 1 d. (el. paštu: j.igaryte@lku.lt arba faksu 8-37 200454).

Lietuvos kredito unijų vadovų atsakymų į apklausos anketas atitikimas su iškelta hipoteze

	Pavienių kredito unijų sistema	Konsensinė sistema	Strateginė sistema	Vadovų požiūris
Antro lygio organizacijų funkcijos klausimai (1-4)	Kredito unijų atstovavimas Kredito unijų mokymai Konsultacinės paslaugos Parama besisteigiančioms kredito unijoms	Finansinės paslaugos (paskolos, indėliai, einamosios sąskaitos, atsiskaitymai) Kredito unijų sistemų vystymas Bendro logotipo palaikymas Kredito unijų įvaizdžio formavimas Kt. paslaugos (vietinės marketingo akcijos, personalo atranka, centralizuotų sutarčių rengimas, kompiuterinės technikos priežiūra)	Bendros strategijos formavimas Bendras veiklos rizikos valdymas Kredito unijų mokumo palaikymas Veiklos procedūrų rengimas	Kaip tris svarbiausias antro lygio organizacijų paslaugas vadovai įvardino finansines paslaugas (paskolas, einamąsias sąskaitas, atsiskaitymus), kurios būdingos konsensinėms sistemoms. Kaip papildomas paslaugas vadovai taip pat nurodė eilę finansinių paslaugų.
Antro lygio organizacijų kūrimas ir veikla (5-8 klausimai)	Reikalingos 2 atskiros organizacijos, kurių valdymo organai nesusiję. Abi organizacijos gali turėti atskiras strategijas.	Gali būti abi organizacijos, kurios kartu kuria ir formuoja judėjimo strategiją.	Reikalinga tik viena organizacija arba gali būti abi organizacijos, bet už strategijos kūrimą ir formavimą atsakinga viena organizacija (finansinis centras – LCKU). Abiejų organizacijų valdymo organų nariai sutampa.	53,5 proc. vadovų nurodė, kad reikalingos abi organizacijos. Iš jų 34,9 proc. nurodė, kad abi organizacijos kartu turi kurti judėjimo strategiją ir 56,5 proc. nurodė, kad į valdymo organus turi būti renkami atskiri asmenys..
Strategijos formavimas (9 klausimas)	-	Strategija formuojama strateginio planavimo sesijų metu arba konsultuojantis su kredito unijomis	Strategiją formuoja tik LCKU/ ALKU išrinkti organai	81,4 proc. vadovų nurodė, kad strategija turi būti formuojama strateginio planavimo sesijų metu arba konsultuojantis su kredito unijomis (7 proc.)

15 PRIEDAS (TĘSINYS)

	Pavienių kredito unijų sistema	Konsensinė sistema	Strateginė sistema	Vadovų požiūris
Interesų atstovavimas (10 klausimas)	ALKU	ALKU ir LCKU	LCKU	46,5 proc. vadovų nurodė, kad kredito unijų interesus turi atstovauti ALKU. 11,6 proc. vadovų nurodė, kad interesus kartu turi atstovauti abi organizacijos
Privaloma narystė LCKU ir ALKU (11-12 klausimai)	Neprivaloma	Neprivaloma	Privaloma	74,4 proc. vadovų nurodė, kad visos kredito unijos turi būti susijungę į LCKU (53,5 proc. – į ALKU).
Vieningo logotipo naudojimas (13 klausimas)	Nereikia vieningo logotipo	Turi būti naudojamas vieningas logotipas	Turi būti naudojamas vieningas logotipas	86 proc. vadovų pritarė nuomonei, kad turi būti naudojamas vieningas logotipas.
Ar sistemai priklausančios kredito unijos turi būti skirtingai identifikuojamos nuo sistemai nepriklausančių kredito unijų (14 klausimas)	Ne	Taip	Taip	58,1 proc. vadovų nurodė, kad sistemai nepriklausančios kredito unijos turi būti skirtingai identifikuojamos nuo sistemai priklausančių kredito unijų.
Ar žalinga kredito unijų tarpusavio konkurencija (15 klausimas)	Ne	Taip	Taip	79,1 proc. vadovų nurodė, kad yra žalinga kredito unijų tarpusavio konkurencija.
Kredito unijų monitoringo ir inspektavimo dažnumas bei privalomumas (16 klausimas)	Nebūtinas, nes yra Lietuvos banko priežiūra	Turi būti atliekamas tik tada, kai kredito unija turi sunkių finansinių problemų	Turi būti atliekamas pastoviai pagal sudarytą grafiką	86 proc. vadovų pritarė nuomonei, kad kredito unijų monitoringas ir inspektavimas turi būti atliekamas pastoviai
Atsakomybė už vidaus procedūrų rengimą (17 klausimas)	Kiekviena kredito unija rengia atskirai	Procedūras rengia LCKU, bet kredito unija gali jas vėliau adaptuoti savo veikloje	Procedūras rengia LCKU, kuriose numatomos normos, privalomos visoms kredito unijoms	58,1 proc. pritarė nuostatai, kad procedūras turi rengti LCKU, kuriose turi būti numatytos normos, privalomos visoms kredito unijoms.

15 PRIEDAS (TĘSINYS)

	Pavienių kredito unijų sistema	Konsensinė sistema	Strateginė sistema	Vadovų požiūris
Stabilizacijos fondo komisijos / valdybos rekomendacijų kredito unijoms privalomumas (18 klausimas)	Rekomendacijos neprivalomos	Rekomendacijos neprivalomos	Privalomos arba neprivalomos tos rekomendacijos, kurios susiję su didžiausia rizika	79,1 proc. vadovų pritarė nuomonei, kad privalomos turi būti tik tos rekomendacijos, kurios susiję su didžiausia rizika.
Bendrų standartų laikymasis (19 klausimas)	Kredito unijos gali veikti pagal atskirus standartus ir procedūras	Kredito unijos gali veikti pagal atskirus standartus ir procedūras	Privalomi bendri rizikos valdymo standartai (jei visos kredito unijos gali pasinaudoti stabilizacijos fondo lėšomis)	97,7 proc. vadovų pritarė nuostatai, kad visoms kredito unijoms, kurios gali pasinaudoti SF lėšomis, turi būti privalomi bendri rizikos valdymo standartai.
Ar reikalinga sutartis tarp LCKU ir kredito unijų (20 klausimas)	Ne	Ne	Taip	72,1 proc. vadovų pritarė tokios sutarties pasirašymui

Šaltinis: sudaryta autorės pagal tyrimo rezultatus